

Позашкільна освіта
Сумщини:
регіональний аспект

Комунальний заклад Сумської обласної ради –
обласний центр позашкільної освіти та роботи з талановитою молоддю

Позашкільна освіта Сумщини: регіональний аспект

Суми – 2022

Рекомендовано до друку вченою радою Сумського обласного інституту післядипломної педагогічної освіти. Протокол № 8 від 29.09.2022 р.

Рецензенти:

Литовченко О.В., провідний науковий співробітник лабораторії позашкільної освіти Інституту проблем виховання НАПН України, доктор педагогічних наук, с.н.с.

Бойченко Марина Анатоліївна, завідувач кафедри педагогіки Сумського державного педагогічного університету імені А. С. Макаренка, доктор педагогічних наук, професор.

Позашкільна освіта Сумщини: регіональний аспект. Інформаційно-методичний збірник. За заг. ред. Л. В. Тихенко. Упор. Бондар Л.М. , Заярна В.С., Перепелиця Н.В., Тернавська Л.В. Суми : Нота-бене, 2022. 80 с.

У інформаційно-методичному збірнику висвітлено організаційні та методико-технологічні аспекти функціонування і розвитку позашкільної освіти в Сумській області в умовах воєнного стану; розкрито сутність змін у роботі закладів позашкільної освіти в контексті впровадження сучасних наукових підходів, реалізації регіональних соціально-освітніх проєктів, упровадження нових форматів організації освітнього процесу на основі цифрових технологій, технологій STEM-освіти.

Подано матеріали з досвіду роботи педагогів закладів позашкільної освіти області.

За зміст матеріалів, коректність цитування, об'єктивність оцінок і суджень, достовірність фактів відповідальність несуть автори.

ЗМІСТ

I.	ПОЗАШКІЛЬНА СУМЩИНИ У ВИМІРАХ СЬОГОДЕННЯ	5
	Позашкільна освіта Сумщини: реалії, проблеми, завдання <i>Тихенко Л.В., директор Сумського обласного центру позашкільної освіти та роботи з талановитою молоддю</i>	5
	Організація освітнього процесу в закладах позашкільної освіти Сумщини виклики воєнного часу <i>Бондар Л.М., заступник директора Сумського обласного центру позашкільної освіти та роботи з талановитою молоддю, Перепелиця Н.В., методист Сумського обласного центру позашкільної освіти та роботи з талановитою молоддю</i>	10
	Формування в дітей та учнівської молоді активної громадянської позиції на основі цінностей сталого розвитку суспільства засобами позашкільної освіти <i>Заярна В.С., заступник директора Сумського обласного центру позашкільної освіти та роботи з талановитою молоддю</i>	13
	Формування у дітей та учнівської молоді родинних цінностей у процесі проектної діяльності <i>Висоцька Л.В., завідувач методичного відділу Сумського обласного центру позашкільної освіти та роботи з талановитою молоддю</i>	19
II.	СУЧАСНІ ПЕДАГОГІЧНІ ПРАКТИКИ:	
	ДОСВІД, ЩО СПОНУКАЄ ДО ДІЇ.....	21
	Актуалізація змісту і форм діяльності гуртків «Етнографічне краєзнавство» та «Сумизнавство» <i>Олійник Н.В., керівник гуртка Сумського обласного центру позашкільної освіти та роботи з талановитою молоддю.....</i>	21
	Формування здоров'язбережувальної компетентності зростаючої особистості у гуртках спортивно-туристського профілю <i>Мараховська З.А., керівник гуртка Сумського обласного центру позашкільної освіти та роботи з талановитою молоддю.....</i>	25
	Актуалізація змісту і форм роботи з розвитку творчих здібностей вихованців гуртків художньо-технічного моделювання <i>Гаєва Л.В., керівник гуртка Сумського обласного центру позашкільної освіти та роботи з талановитою молоддю</i>	36
	Формування природничо-наукової компетентності вихованців закладу позашкільної освіти засобами дослідницької діяльності <i>Вертель В.В., керівник гуртка Сумського центру еколого-натуралістичної творчості учнівської молоді</i>	40

	Формування у дітей та учнівської молоді національної свідомості, патріотичних почуттів засобами козацько-лицарського виховання <i>Любиченко О.В., керівник гуртка Роменського центру позашкільної освіти та роботи з талановитою молоддю.....</i>	44
III. НАВЧАЮЧИ, НАВЧАЄМОСЯ.....		49
	Реалізація змішаного STEM орієнтованого навчання <i>Перетятко К.Б., завідувач гуманітарно-оздоровчого відділу Сумського обласного центру позашкільної освіти та роботи з талановитою молоддю.....</i>	49
	Професійна взаємодія – запорука успішності педагога <i>Тернавська Л.В., методист Сумського обласного центру позашкільної освіти та роботи з талановитою молоддю.....</i>	53
	Освітні ініціативи Сумського обласного центру позашкільної освіти та роботи з талановитою молоддю – 2022 <i>Заярна В.С., заступник директора Сумського обласного центру позашкільної освіти та роботи з талановитою молоддю.....</i>	56
	Проведення дитячо-юнацької еколого-патріотичної гри «Паросток» в умовах змішаного навчання <i>Марченко Ю.В., методист Сумського обласного центру позашкільної освіти та роботи з талановитою молоддю.....</i>	58
	Інтерактивний квест «Пригоди українських супергероїв» <i>Гончар С.О., Ковальова І.О., Зелінська І.І., Балаба Л.М., Нездоймишанка Ю.В., керівники гуртків Лебединського центру позашкільної освіти.....</i>	59
IV. ФОРМУВАННЯ БЕЗПЕЧНОГО ОСВІТНЬОГО СЕРЕДОВИЩА В ЗАКЛАДІ ПОЗАШКІЛЬНОЇ ОСВІТИ.....		65
	Організація безпекового освітнього середовища у контексті змішаного навчання <i>Перетятко К.Б., завідувач гуманітарно-оздоровчого відділу Сумського обласного центру позашкільної освіти та роботи з талановитою молоддю.....</i>	65
	Хаб креативних заходів, подієвої взаємодії та відкритого діалогу <i>Висоцька Л.В., завідувач методичного відділу Сумського обласного центру позашкільної освіти та роботи з талановитою молоддю.....</i>	69
V. ТВОРЧІСТЬ ЮНИХ.....		71
	За матеріалами обласного конкурсу з написання есе «Війна за свій шлях» (дитячий погляд) <i>П'ятченко С.В., завідувач туристсько-краєзнавчого відділу Сумського обласного центру позашкільної освіти та роботи з талановитою молоддю.....</i>	71
VI. СТОРІНКА ПСИХОЛОГА.....		77
	Як забезпечити емоційне благополуччя вихованців в умовах війни <i>Сидоренко Н. Ю., практичний психолог Сумського обласного центру позашкільної освіти та роботи з талановитою молоддю.....</i>	77

І. ПОЗАШКІЛЛЯ СУМЩИНИ У ВИМІРАХ СЬОГОДЕННЯ

ПОЗАШКІЛЬНА ОСВІТА СУМЩИНИ: РЕАЛІЇ, ПРОБЛЕМИ, ЗАВДАННЯ

Позашкільний освітній простір Сумщини представлений 55 закладами позашкільної освіти. Освітній процес у цих закладах вирізняється, креативністю та практичною спрямованістю, що зумовлює значну варіативність, багатoproфільність пізнавально-практичної творчої діяльності. З метою надання вихованням профільних знань, формування практичного досвіду, громадянсько-патріотичної самосвідомості в закладах позашкільної освіти організовано роботу 2710 гуртків, у яких навчається близько 44,5 тисячі вихованців.

Процеси децентралізації трансформували регіональну систему позашкільної освіти: зменшилася кількість профільних закладів, водночас мережа комплексних закладів позашкільної освіти розширилася – у 2021–2022 роках заклади позашкільної освіти було відкрито у п'яти територіальних громадах.

У зв'язку з карантинними обмеженнями, воєнним станом освітній процес у гуртках і творчих об'єднаннях закладів позашкільної освіти здійснюється заочною, змішаною та дистанційними формами. Для організації освітнього процесу використовувалися онлайн платформи для дистанційного навчання ClassTime, Moodle, ClassDojo, Edmodo, Google classroom, Microsoft Teams, Zoom тощо. Під час роботи з вихованцями запроваджуються інформаційно-комунікативні технології, ігрові технології (інтерактивні, онлайн-ігри, створені за допомогою сервісу LearningApps.org тощо); інтерактивні технології. Це сприяє реалізації навчальних програм з позашкільної освіти, формуванню в дітей та учнівської молоді профільних компетентностей, належній підготовці вихованців, учнів, слухачів у творчих, інтелектуальних заходах різних організаційних рівнів.

Як результат цієї роботи, учасниками обласних масових заходів стали 9010 вихованців дитячих творчих об'єднань, з них перемогу здобули 4236 осіб (47%). Серед 5268 учасників всеукраїнських заходів 3584 переможці (68%). 1067 вихованців, учнів, слухачів гідно презентували Сумщину під час заходів міжнародного рівня. Серед найбільш значущих досягнень юних артистів, майстрів народних ремесел, науковців, дослідників, винахідників – 118 призових місць у Всеукраїнському конкурсі «Олімпіада Геніїв України», 7 – Всеукраїнській олімпіаді креативності « Destination Imagination», 25 – Всеукраїнських змаганнях з історико-технічного стендового моделювання, 40 – III етапі Всеукраїнського конкурсу- захисту науково-дослідницьких робіт учнів-членів Малої академії наук

України. За підсумками участі у Міжнародному конкурсі «Олімпіада Геніїв» до скарбнички перемог талановита учнівська молодь Сумщини додала 3 срібні; 3 бронзові медалі, 3 почесні відзнаки. А комунальний заклад Сумської обласної ради – обласний центр позашкільної освіти та роботи з талановитою молоддю визнано найактивнішим регіональним центром GENIUS Olympiad Ukraine.

Педагогічні колективи закладів позашкільної освіти свідомі того, що у сучасних умовах на позашкільну освіту покладаються важливі завданнями щодо національно-патріотичного виховання підростаючого покоління, формування лідера, успішної конкурентоспроможної особистості. На виконання цих завдань спрямовує свою діяльність Сумське територіальне відділення Малої академії наук, обласні профільні школи: фізико-математична, історична «Нова генерація», флористики та фітодизайну, народних ремесл, «Лідер», журналістики, туризму, виховників Джур.

Здійснюються заходи з формування виховної системи гри «Джура», що передбачає постійну роботу в закладах освіти. Зокрема проведено регіональний етап Всеукраїнського заочного конкурсу звітів про роботу роїв Всеукраїнської дитячо-юнацької військово-патріотичної гри «Сокіл» («Джура») (молодша вікова група), обласний етап Всеукраїнської дитячо-юнацької військово-патріотичної гри «Сокіл» («Джура») (середня та старша вікові групи), гра-вікторина «Відун» з теми «Козаки. Гетьмани», фестиваль «Ватра», присвячений Дню Героїв, регіональний огляд звітів роїв/куренів про Добре діло. До вищезазначених заходів було залучено понад 5 тисяч школярів.

Творчому пошуку ефективних форм виховної роботи щодо задоволення соціокультурних потреб дітей сприяла реалізація завдань і заходів обласних соціально-освітніх національно-патріотичних проєктів «Голос крові: ми – Українці!», «Кровна родина». До заходів у межах проєктів було залучено близько 25 тисяч педагогів, вихованців, їх батьків; у II півріччі – близько 12000 суб'єктів освітньої діяльності. Результатом діяльності в межах проєкту «Голос крові: ми – Українці!» стали творчі та пошукові роботи за напрямками проєктної діяльності, створення книги пам'яті, збірки екскурсійно-тематичних маршрутів рідним краєм, каталогів творчих робіт, електронна збірка матеріалів учасників постійно діючого форуму «Природа – національне багатство України».

Під час роботи за завданнями краєзнавчої експедиції учнівської молоді «Сумщина в міфах і легендах» педагоги впроваджували ігрові гейм-технології, проводили з дітьми квест-екскурсії, конкурсно-пізнавальні програми з метою популяризації історико-культурної спадщини Сумщини, збору матеріалів про видатних земляків. Створенню віртуального сторітелінгу, проведенню патріотичних флешмобів, збору та систематизації матеріалів про земляків-героїв, висвітленню подій російсько-української війни сприяло залучення вихованців до участі у краєзнавчій конференції учнівської молоді «Герої сучасності – серед нас».

З метою посилення виховного потенціалу родини, вивчення коріння свого роду, збереження та розвитку народних традицій, культури, родинної творчості у

2022 році було започатковано обласний соціально-освітній проєкт «Кровна родина», учасниками якого традиційно стали вихованці та педагоги закладів позашкільної освіти. Юні краєзнавці долучилися до обласної краєзнавчої експедиції учнівської молоді «З родини йде життя людини», презентували родинні альбоми «Літопис мого роду», стали учасниками фестивалю-конкурсу родинних гербів «Я. Родина. Україна», членджу фото-, (відеоматеріалів) «Світ родинних захоплень», фестивалю старожитностей «Мамина вишиванка», конкурсу малюнків «Українська родина – міцна і єдина», фестиваль учнівських проєктів з ландшафтного дизайну «Квіти моєї родини».

За підсумками роботи в межах проєкту понад 1000 вихованців закладів позашкільної освіти взяли активну участь в обласному фестивалі «Кровна родина», що відбувся в заочному форматі (віртуальна інтерактивна дошка Padlet) у травні поточного року.

Педагоги закладів позашкільної освіти здійснюють координацію діяльності органів учнівського самоврядування. Результатом підтримки учнівських ініціатив стало проведення обласних акцій «З любов'ю до вчителя», «Добрий вчинок», «З вірою в диво», «Різні, творчі, креативні – презентуєм позашкілля», членджу «Маємо право на щасливе дитинство».

Лідери учнівського самоврядування стали учасниками II Всеукраїнського творчого фестивалю до Дня Європи «Єврофест», Всеукраїнського форуму до Дня захисту дітей «Ми діти сильної країни – України!», Всеукраїнської конференції з нагоди Дня екологічних знань.

Учнівська молодь долучилася до виконання завдань обласного конкурсу соціально-освітніх проєктів «Діти розбудовують громаду», метою якого є популяризація кращих практик реалізації учнівських ініціатив, патріотичних, природоохоронних, доброчинних справ у громадах. Роботу в межах проєктів було спрямовано на озеленення населених пунктів, облаштування територій біля закладів освіти, розроблення туристичних маршрутів, екологічних стежок, волонтерську допомогу, покращення інфраструктури населених пунктів, упровадження здоров'язберезувальних технологій, вирішення проблем забруднення навколишнього середовища, розвиток «зеленого туризму».

Досвід щодо розроблення та реалізації власних проєктів став корисним під час відбудови населених пунктів, що постраждали під час бойових дій, у наданні допомоги й підтримки тим, хто конче її потребує. Школярі волонтерять, плетуть маскувальні сітки, долучаються до благодійних акцій, розчищають завали, упорядковують території населених пунктів, своєю творчістю висловлюють підтримку військовослужбовцям.

Одним із актуальних освітніх завдань діяльності педагогічних колективів закладів позашкільної освіти є формування у вихованців STEAM-компетентностей, надання практично важливих знань і навичок, необхідних для подальшого життя людини у техносфері, глибокого розуміння екології і природи, виховання активної громадянської позиції.

Виконанню вищезазначеного сприяла системна методико-педагогічна й організаційно-просвітницька діяльність. Для реалізації STEM-підходу в умовах закладу позашкільної освіти було розроблено і включено до навчальних програм з позашкільної освіти тематичні модулі, що передбачають впровадження технологій STEM-освіти, проведено обласний онлайн-інтенсив «STEAM-технології в закладах позашкільної освіти», проведено STEM-тиждень, засідання «круглого столу» з теми «Проведення STEM-активностей у процесі реалізації проєктів «Ми – екотворці», тематичний тиждень «Земля – наш спільний дім», дні інформаційних технологій і робототехніки, дослідів та експериментів, квест-презентація «Професії майбутнього», реалізовано методико-педагогічний проєкт «Професійна взаємодія-запорука успішності педагога».

Матеріали з реалізації STEM-активностей у 2022 р. було зареєстровано у Scientix (міжнародній спільноті наукової освіти в Європі). Педагоги-позашкільники активно долучилися до участі в Європейській STEM-кампанії STEM-Discovery Campaign, а Сумський обласний центр позашкільної освіти та роботи з талановитою молоддю позначено на Європейській STEM-мапі.

З метою забезпечення доступності дітей, педагогів до навчальних матеріалів, висвітлення цікавих педагогічних практик педагогами закладу створено онлайн хаб позашкільної освіти Сумщини «Україна – це ми». Ця віртуальна платформа містить три освітні розділи: «З Україною в серці», «STEAM-UA», «Рух – це життя», а також сторінки для педагогів і батьків. Розділи для дітей різного віку включають різнопланові активності, ініціативи, інтерактивні завдання, майстер-класи за вподобаннями. Для батьків і педагогів розміщено корисні поради щодо підтримки дітей, збереження їх фізичного та психічного здоров'я, створення сприятливої атмосфери для їхньої освіти й розвитку. На разі на платформі хабу розміщено понад 400 медіаресурсів, навчальних матеріалів, інтерактивних плакатів, педагогічних практикумів.

У реаліях сьогодення заклади позашкільної освіти відіграють важливу роль не лише в питаннях патріотичного виховання, а й забезпечують психологічну підтримку дітей, організовують їх змістовне дозвілля.

У зв'язку з неможливістю проведення цьогооріч оздоровчої кампанії, з метою організації профільного навчання, зайнятості, відпочинку, дозвілля вихованців під час літніх канікул заклади позашкільної освіти в червні-липні працювали у форматі III навчального семестру. Навчально-творча діяльність будувалася на оптимальному поєднанні змісту, форм і засобів навчально-розвивальної, виховної, дозвілєвої роботи, спрямованої на засвоєння, вихованнями програмних знань, набуття, вмінь і навичок, з урахуванням особливостей організації роботи з дітьми в умовах воєнного стану. До організованих форм навчально-дозвілєвої взаємодії було залучено близько 3000 дітей та учнівської молоді.

Роботу з організації змістовного дозвілля дітей заклади позашкільної освіти здійснюють у співпраці з громадськими організаціями, благодійними фондами. Прикладом такої соціальної взаємодії є реалізація педагогами обласного центру позашкільної освіти та роботи з талановитою молоддю проєкту «Хаб креативних

заходів», подієвої взаємодії та відкритого діалогу, завданнями якого є забезпечення права дітей, у тому числі дітей соціально вразливих категорій на якісну позашкільну освіту, активний відпочинок, їх психолого-педагогічний супровід. За період реалізації проєкту (липень-серпень 2022 р.) освітні, психологічні послуги отримали близько 300 дітей і члени їх родин.

Усе вищезазначене свідчить про те, що в закладах позашкільної освіти напрацьовано досвід соціально-освітньої роботи з дітьми та учнівською молоддю. Водночас ключові демографічні, економічні, кадрові, інфраструктурні виклики негативно впливають на належну життєдіяльність закладів позашкільної освіти.

Недостатнє їх фінансування з місцевих бюджетів, виснажені потребами воєнного стану, негативно впливає на формування системи забезпечення якості позашкільної освіти.

У зв'язку з цим, ураховуючи освітні, виховні, розвивальні можливості закладів позашкільної освіти, першочерговими завданнями є:

- упровадження в освітній процес сучасних підходів, методик, педагогічних технологій, спрямованих на національного-патріотичне виховання дітей та учнівської молоді;
- створення в закладах позашкільної освіти безпечного освітнього середовища;
- збереження мережі гуртків і творчих об'єднань, забезпечення роботи гуртків військово-патріотичного напрямку;
- створення умов щодо здійснення закладами позашкільної освіти госпрозрахункової діяльності для надання освітніх послуг дитячому, дорослому населенню місцевих громад (освіта впродовж життя);
- розроблення моделей роботи з дітьми, родиною через реалізацію завдань, заходів обласного соціально-освітнього проєкту «Кровна родина»;
- удосконалення програмного забезпечення освітнього процесу в гуртках і творчих об'єднаннях шляхом розроблення та включення до навчальних програм з позашкільної освіти тематичних блоків національно-патріотичного, валеологічного, безпекового спрямування;
- підтримку учнівських ініціатив і активностей, спрямованих на розвиток місцевих громад.

ОРГАНІЗАЦІЯ ОСВІТНЬОГО ПРОЦЕСУ В ЗАКЛАДАХ ПОЗАШКІЛЬНОЇ ОСВІТИ СУМЩИНИ: ВИКЛИКИ ВОЄННОГО ЧАСУ

Дистанційний і змішаний формати роботи закладів освіти – змістовий, методичний і техніко-технологічний виклик сьогодення, важлива соціальна і безпекова вимога часу. Для закладів позашкільної освіти – це ще й додаткова сфера інноваційної діяльності, що вимагає суттєвого оновлення організаційних моделей діяльності гуртків та інших творчих об'єднань; перегляду організаційно-методичних засад проєктної, організаційно-масової, соціально-психологічної, методико-педагогічної роботи; об'єднання зусиль педагогів для створення привабливого позашкільного соціально-освітнього *web*-простору.

Відповідно до зазначеного до комплексу організаційних завдань закладів позашкільної освіти усіх типів і рівнів діяльності має бути включено:

- створення і популяризацію ефективних моделей дистанційного та змішаного навчання, виховання, розвитку, соціалізації дітей та учнівської молоді у сфері їх вільного часу;
- формування цікавого багатопрофільного, креативно і практично зорієнтованого позашкільного освітнього *web*-простору, відкритого для різних видів соціальної взаємодії й доступного для дітей та учнівської молоді територіальних громад області;
- сприяння оволодінню вихованцями та їх батьками різноманітними *web*-ресурсами, що є важливим не лише для профільної навчально-творчої комунікації, а й участі у різних форматах організації соціально-освітньої активності (проєктна, профорієнтаційна, громадянсько-патріотична, мистецько-культурна, соціокультурна, антибулінгова, інклюзивна, доброчинна, ін.).

Формування у дітей стійкої мотивації до дистанційних та змішаних форм позашкільного навчання та співтворчості вимагає від педагогів-позашкільників уміння створювати емоційно піднесені *Wow*-ефекти. Тому, керівники гуртків та інших творчих об'єднань мають бути не лише генераторами креативних освітніх ідей, умілими реалізаторами сучасних підходів, інноваційних методик і технологій, а й вправними користувачами сучасної комп'ютерної техніки, знавцями освітніх порталів, онлайн-платформ і сервісів.

Дистанційне спілкування, навчання та організаційно-масові заходи ніколи не замінять перевірені часом традиційні очні форми позашкільної роботи. Тому насамперед важливим є з'ясування доступних *web*-ресурсів, технічних засобів, апробованих методик і технологій дистанційного і змішаного навчання для реалізації нового покоління програм позашкільної освіти з цифровим компонентом, що мають реалізовуватися в умовах воєнного стану в країні та періодичних протиепідемічних обмежень.

Відтак, для створення власних методичних моделей дистанційної та змішаної освіти педколективи закладів позашкільної освіти області мають послідовно реалізовувати декілька організаційно-технологічних кроків.

Крок 1. Упроваджуємо нові формули позашкільної освіти з урахуванням організаційних і методико-технологічних особливостей дистанційних та змішаних форм роботи. Акцент робимо на тому, що актуалізований зміст

(UpdatedContent) у поєднанні з сучасним технічним (Hardware) та програмним (Software) забезпеченням дають можливість створювати такі моделі позашкільної освіти, які можуть стати основою осучаснених навчальних (профільні, комплексні, інтегровані, ін.), соціально-реабілітаційних (корекційно-розвивальні, соціально-адаптаційні, ін.), наскрізних (виховні, розвивальні, ін.) та інших програм позашкільної освіти.

Крок 2. Формуємо алгоритми впровадження «позашкільної дистанційки». На наш погляд, за кожним напрямом позашкільної освіти такі алгоритми мають включати декілька складових, серед яких варто виокремити такі:

- забезпечення навчально-творчої комунікації, що зумовлює необхідність визначення основних освітніх платформ та опанування їх ресурсами (Teams, Zoom, GoogleClassroom, ін.), вибору оптимальних комунікаційних засобів (Skype, Viber, месенджери соцмереж, GoogleSite, GoogleMeet, ін.);
- дидактичне забезпечення освітнього процесу, що передбачає необхідність опанування web-інструментарієм, зокрема загальним (пошукові системи, редактори, конструктори, інтерактивні мапи, бази зображень, генератори QR-кодів, GPS-навігатори, ін.) та спеціалізованим (PowerPoint, Google форми, LearningApps, Wordwall.net, Padlet, Classmill, Kahoot, ін.), використання медіаресурсів (канали Youtube, новинні інтернет-сервіси, медіа-платформи, ін.);
- формування профільного інформаційного web-простору, що є важливим як для проведення занять в онлайн і офлайн форматах, так і для організації самостійної навчально-творчої діяльності вихованців (визначення бази доступних web-ресурсів, створення сайтів, блогів, груп за інтересами у соцмережах, ін.).

Крок 3. Визначаємо і формуємо спільні напрями інноваційної діяльності. Насамперед, це стосується дистанційних форм організації занять гуртків та інших творчих об'єднань; проведення організаційно-масових заходів для вихованців закладу та дітей, які мешкають у територіальних громадах області; професійно-творчої взаємодії педагогів-позашкільників закладу та області; а також різних видів соціально-партнерської взаємодії (співпраця із зацікавленими організаціями і приватними підприємцями, громадськими організаціями, депутатами та освітянським і соціокультурним активом територіальних громад, батьками вихованців).

Крок 4. Створюємо методичні кейси адаптованих і нових форм роботи, що викликають у дітей емоційні Wow-ефекти:

- природничо-екологічні активності: ЕСО-вояжі, квести, квізи; Padlet-форуми; на місцевості: дистанційні плогін-акції, челенджі, екологічні драйв-доріжки, ін.;
- краєзнавчі активності: 3D-екскурсії, QR-подорожі, пізнавальні web-квести, розроблення настільних ігор для цікавого сімейного дозвілля;
- спортивно-туристські активності: дистанційні індивідуальні змагання за системою InternetTrail-O; проходження вихованцями спільно з батьками велодистанцій за допомогою мобільних додатків OsmAnd, Strava, ін.;

- науково-дослідницькі активності: наукові відеоконференції, онлайн-захисти постерів, відеозаняття (лабораторні, ін.), *web*-проекти;
- техніко-технологічні активності: *Viber*-квізи, *Techno-Lab*, *Robo-Lab*, *Techno*-квести, челенджі, *Lego*-манії, ін.;
- мистецько-культурні активності: онлайн-івенти, онлайн-вікенди, фотовернісажі, відеоскрайбінг, відеомайстер-класи; відео-ART (челенджі, сейшени, перформанси, концерти, ін.); рух мейкерів тощо;
- соціальні активності: ART-марафони добрих справ, відеочеленджі, соціокультурні та патріотичні відеоестафети, акції, флешмоби.

Крок 5. Визначаємо значущість дистанційних та змішаних форм роботи. Акцентуємо увагу на потенційних соціально-освітніх ефектах, зокрема:

- для дітей – підвищення рівня самостійності та самоконтролю в пізнавально-творчій діяльності; активність у дистанційних заходах (пізнавальних, презентаційних, конкурсних, змагальних, ігрових, ін.);
- для педагогів – суттєве підвищення ІКТ-компетентності; досвід організації дистанційних форм навчальної, виховної та розвивальної роботи за профілем; суттєве поповнення бази дидактичних матеріалів, створених за допомогою *web*-сервісів; поширення педагогічних інновацій і нових соціально-освітніх ініціатив;
- для регіонального соціуму – урізноманітнення форм організації громадянсько-патріотичної та соціокультурної активності дітей та учнівської молоді.

Крок 6. Визначаємо критерії та індикатори якості позашкільної освіти, серед яких: результативність участі вихованців у онлайн заходах: конкурсах, презентаціях, вернісажах, квестах, челенджах, ін.; успішність реалізації вихованцями власних навчально-творчих проєктів з допомогою рекомендованих та самостійно опанованих *web*-ресурсів; активність вихованців у громадських, патріотичних і соціокультурних заходах місцевої громади; підвищення рівня їх ІКТ-компетентності.

На підставі зазначеного вище можемо зробити висновок, що створення в закладах позашкільної освіти власних методичних моделей організації дистанційного та змішаного форматів роботи зумовлює необхідність упровадження нового покоління власних новацій (організаційні, методичні, управлінські нововведення) та популярних освітніх інновацій (запозичені новаційні ідеї, підходи, технології, системи, продукти), що не лише позитивно впливає на функціонування і розвиток закладів позашкільної освіти, а й адаптує регіональну систему позашкільної освіти до сучасних соціально-політичних, економічних, соціокультурних, інформаційно-комунікаційних, екологічних та інших умов.

ФОРМУВАННЯ В ДІТЕЙ ТА УЧНІВСЬКОЇ МОЛОДІ АКТИВНОЇ ГРОМАДЯНСЬКОЇ ПОЗИЦІЇ НА ОСНОВІ ЦІННОСТЕЙ СТАЛОГО РОЗВИТКУ СУСПІЛЬСТВА ЗАСОБАМИ ПОЗАШКІЛЬНОЇ ОСВІТИ

У сучасних реаліях воєнного стану перед національною системою освіти постають потужні виклики щодо виховання підростаючого покоління – особистостей нової генерації. Особистостей, мотивованих на збереження державної незалежності й національної ідентичності, орієнтованих на успішну соціалізацію й професійну реалізацію для розбудови й економічного розвитку саме українського конкурентноспроможного суспільства, що існуватиме й розвиватиметься на засадах загальнолюдських цінностей демократії, моралі й сталого розвитку. Особистостей, здатних навчатися протягом усього життя, які матимуть високий рівень емоційного й когнітивного інтелекту, а також активну громадянську позицію.

На вищезазначеному акцентовано у Стратегії національно-патріотичного виховання на 2020–2025 роки, Державній цільовій соціальній програмі «Молодь України» на 2021–2025 роки, Концепції розвитку громадянської освіти в Україні, Концепції Нової української школи, а також сфокусовано в освітніх наскрізних змістових лініях [3, 4].

Слід зазначити, що сьогодні пріоритетними напрямками діяльності закладів освіти є впровадження цілей сталого розвитку суспільства, що задекларовано в низці європейських й вітчизняних документів: Порядок денний у сфері сталого розвитку до 2030 року («Transforming our world: the 2030 Agenda for Sustainable Development»), Стратегія сталого розвитку України, Закон України Про Основні засади (стратегію) державної екологічної політики України на період до 2030 року та ін. Ці документи передбачають упровадження високих стандартів, вимог і цінностей для розвитку суспільства, що отримали назву європейських [1, 2, 5, 9, 11].

Євроінтеграційні поступки України орієнтують державну політику, зокрема й у сфері освіти, на загальноєвропейські цінності сталого розвитку суспільства. І тому, особливо у період війни за цілісність держави, майбутнє нації, актуальності набуває активне громадянство дітей та учнівської молоді, що впливає на позитивні соціально-економічні зрушення в державі у довгостроковій перспективі.

Означеній багатоаспектній проблемі присвячено праці вітчизняних учених у галузях педагогіки, соціології, психології, політології тощо. Зокрема аспекти психології формування громадської активності розкрито у працях Г. Андрєєвої, О. Леонтєва, В. Мухіної, Л. Рувинського та інших. Формуванню відповідальної громадянськості присвячено дослідження І. Беха, С. Золотухіної, І. Підласого, Ю. Руденка, О. Сухомлинської та інших. Методику громадянського виховання досліджували В. Кремень, Ю. Мальований, К. Чорна [3].

Виховний потенціал позашкільної освіти щодо формування цінностей підростаючого покоління розкривається у працях О. Биковської, В. Вербицького,

А. Корнієнко, О. Литовченко, В. Мачуського, Г. Пустовіта, Т. Сущенко, Л. Тихенко [3, 6, 7].

Слід зазначити, що ґрунтовного вивчення потребує аспект реалізації громадянського виховання через упровадження інноваційних форм освітньої діяльності в закладах позашкільної освіти. Особливого значення це питання набуває в період воєнних дій, коли довкілля й природа рідного краю зазнають руйнівного впливу, що негативно впливає на сталість розвитку суспільства.

Формуванню громадської відповідальності підростаючого покоління сприяє залучення до суспільних процесів, що відбуваються в країні, а також забезпечення можливостями та ресурсами, необхідними для того, щоб повною мірою брати участь в економічному, соціальному та культурному житті суспільства. Відтак, завдання освітньої системи – надати якісні освітні послуги, що відповідають запитам сучасного суспільства. Тому щодалі набуває актуальності упровадження інноваційних освітніх технологій, зокрема технологій STEM-освіти, що спрямовані на формування сучасних компетентностей особистості й відповідає тенденціям сталого розвитку суспільства.

Позашкільна освіта є відкритим гнучким неформальним освітнім простором, здатним швидко реагувати на соціальні зміни й запити суспільства, а також освітні тенденції. Особливу роль у виховному процесі закладу позашкільної освіти відіграє запровадження технологій STEM-освіти, що реалізується за різноманітними векторами навчально-творчої діяльності, сприяє формуванню сучасних практичних навичок, створює сприятливі умови для успішної самореалізації здобувачів освіти як суб'єктів громадянської дії (див. рис.). Саме STEM-освіта має на меті підготовку високопрофесійних фахівців, що реалізовуватимуть свій інтелектуальний потенціал у світі професій майбутнього на засадах сталого розвитку суспільства.

Рис. Концепція формування активної громадянської позиції підростаючого покоління засобами STEAM-освіти в умовах закладу позашкільної освіти (складено автором).

Успішне розв'язання завдань щодо формування активної громадянської позиції дітей та учнівської молоді на основі цінностей сталого розвитку можливе

за умови застосування аксіологічного (ціннісного) підходу в освітньому процесі закладів позашкільної освіти [10]. Тому педагоги-позашкільники Сумщини плекають у вихованців розуміння значення власної ініціативи у процесі розв'язання актуальних соціальних проблем на рівні населеного пункту, регіону, країни, планети. Активне громадянство дітей та учнівської молоді формується за різними векторами навчально-творчої діяльності (див. рис.) в умовах закладів позашкільної освіти під час занять у гуртках і творчих об'єднаннях, екологічної практики, участі у тематичних заходах різних організаційних рівнів, залучення до інтегрованої освітньої STEM-діяльності, а також діяльності галузевих дитячих і молодіжних організацій, органів учнівського самоврядування, що беруть участь у соціальних та екологічних ініціативах.

Розглянемо, як приклад формування активної громадянської позиції підростаючого покоління на основі цінностей сталого розвитку суспільства, деякі заходи (у тому числі – STEM-орієнтовані освітні події) як сучасні форми організації освітньої діяльності в аспекті формування активної громадянської позиції вихованців закладів позашкільної освіти Сумщини, що координуються Сумським обласним центром позашкільної освіти та роботи з талановитою молоддю [8].

З метою формування нового природоохоронного світогляду громадян України на засадах сталого розвитку, виховання у дітей почуття відповідальності за природу як національне багатство проведено обласний екологічний форум «Природа – національне багатство України». Під час проведення форуму було організовано роботу секцій «Дослідження природних ресурсів України, екологічного стану довкілля», «Вивчення народних традицій раціонального природокористування», «Сучасні технології енергоефективності та енергозбереження на засадах сталого розвитку». У своїх роботах учасники форуму порушували проблеми збереження біорізноманіття, водних природних ресурсів, упровадження безпечних агротехнологій, традицій раціонального природокористування в межах громад, охорони навколишнього природного середовища в інтересах сталого розвитку.

З метою залучення дітей та учнівської молоді до розвитку громад, формування сучасного регіонального позашкільного освітнього простору щороку проводиться Обласний конкурс соціально-освітніх проєктів «Діти розбудовують громаду». За ініціативи здобувачів позашкільної освіти було реалізовано проєкти, спрямовані на покращення «екологічного» клімату громади, зокрема «Рідному місту – зелені легені» (Шосткинська ОТГ), «30 троянд Ромену» (Роменська ОТГ), «Садимо кисень» (Дубовязівська ОТГ), «Шкільний двір: від мрії до реальності» (Есманська ОТГ), «Курс на зелене місто» (Глухівська ОТГ), «Чисте місто! Ні сміттю» (Тростянецька ОТГ) тощо.

З метою забезпечення права кожної дитини області на якісну позашкільну еколого-натуралістичну освіту, формування партнерських відносин між педагогами, батьками, державними і громадськими інститутами щодо виховання

дітей та учнівської молоді на засадах сталого розвитку суспільства з 2022 року в області реалізується соціально-освітній проєкт «Майбутнє за ЕКОгромадою».

Напрями Проєкту:

1) Агрономічний. Учасники Проєкту вивчають вирощування рослин із застосуванням технологій органічного землеробства, ландшафтного дизайну; проводять дослідницьку роботу з сортовивчення та інтродукції рослин, продуктивності вегетативних і насінневих способів розмноження рослин, впливу зміни кліматичних умов на ріст, розвиток і врожайність агрокультур, визначення ефективних способів отримання мікрозелені (мікрогрину). Презентують результати своєї діяльності під час обласного заходу «Агро-фест».

2) Біологічний. Учасники Проєкту беруть участь у дослідженнях видового біорізноманіття біотопів у межах громад (ліс, луки, річки, болота), створюють у населених пунктах насадження дерев і кущів з лікувальними властивостями; проводять просвітницьку роботу щодо збереження місцевої флори і фауни; оформлюють та поширюють регіональні цифрові альбоми, колекції, гербарії, інтерактивні карти. Презентують результати своєї діяльності, долучаються до розв'язання проблем сталого користування біорізноманіттям громад під час обласного хакатону «Мої біологічні рішення».

3) Екологічний. Учасники Проєкту об'єднуються в екокоманди «Стале домогосподарство», «Екородина», еколого-патріотичні спілки «Екорейнджери», «Ековарта», «Зелений патруль», колективи екологічної просвіти; організовують та координують у межах громади екоакції, екодесанти «Життя без сміття», «Стоп пластик», «Не пали – роби компост», еколого-патріотичну гру «Паросток», майстер-класи з апсайклінгу тощо; здійснюють екологічний моніторинг природних і штучних екосистем громади. Результати своєї діяльності вихованці презентують під час обласного фестивалю практичних природоохоронних дій «Smart ідеї для життя», обласного експедиційно-польового збору команд юних екологів.

У межах обласного соціально-освітнього проєкту «Кровна родина», з метою посилення виховного потенціалу закладів позашкільної освіти, формування партнерських відносин між педагогами, батьками, громадськими організаціями щодо родинного виховання засобами еколого-натуралістичної творчості у червні 2022 року на інтерактивному сервісі Padlet відбувся обласний фестиваль проєктів ландшафтного дизайну «Квіти моєї родини». У заході взяли участь понад 120 учнів, вихованців закладів загальної середньої та позашкільної освіти області з 21 об'єднаної територіальної громади. Учасники фестивалю презентували свої проєкти, ознайомлювалися та обговорювали роботи інших учасників заходу.

Відповідно до екологічного календаря у квітні 2022 року було проведено тематичні заходи й активності, учасниками яких стали педагоги, вихованці та їхні батьки. Зокрема було проведено фоточелендж «Весну на крилах птахи нам приносять»; флешмоби «ЕКОдія для ЕКОмайбуття», «Моя мирна щаслива планета»; конкурс малюнків «Світле майбутнє мирної України»; пізнавальну програму «Здорова Земля – здоровий і я»; творчу майстерню «Друге життя непотрібним речам»; екологічні акції «Щасливі лапи», «Чиста планета»,

«Збережемо первоцвіти» тощо. До заходів долучилося понад 500 вихованців закладів позашкільної освіти.

У закладах позашкільної освіти Сумщини активно впроваджуються освітні STEM-технології, спрямовані на інтелектуальний розвиток підростаючого покоління як представників екоорієнтованого «розумного» суспільства.

У зазначений період було реалізовано низку екологічних STEM-активностей. Зокрема, у межах методико-педагогічний проєкту співпраці педагогів Сумського ОЦПО та РТМ «Професійна взаємодія – запорука успішності педагога» реалізовано спільну діяльність навчально-методичної групи з реалізації STEAM-проєкту «Ми – ЕКОтворці», що передбачав колаборацію творчої групи педагогів, їхнього творчого потенціалу й освітніх ресурсів з метою пошуку ідей модернізації освітнього процесу на основі сучасних технологій STEM-освіти та засад сталого розвитку суспільства. Інтеграція за декількома напрямками позашкільної освіти дозволила розширити контингент вихованців, які були охоплені навчально-творчою екологічною діяльністю, а також сформувати екологічні цінності засобами STEAM-освіти.

У межах Всеукраїнської STEM-весни реалізовано ініціативу «ЕКОактивна STEM-весна позашкільна». Проведено освітні заходи екологічного спрямування, метою яких є відновлення, підтримка й збереження природи рідного краю й планети в цілому; формування свідомого ставлення й розуміння у вихованців цінності збереження природних ресурсів, формування почуття гордості за природні багатства України, плекання природи як джерела життєвоважливих потенціалів й ментального здоров'я людини, творчості й натхнення, а також актуалізація значення природотерапії.

Перспективна освітня діяльність щодо формування сталих екологічних цінностей вихованців засобами STEM-освіти продовжується у межах постійно діючого педагогічного STEM-коворкінгу, що передбачає роботу обласної STEM-школи для педагогів закладів позашкільної освіти, обласного фестивалю STEM-ідей.

Обласні заходи еколого-натуралістичного спрямування під час воєнного стану проводяться у дистанційній формі. Це зумовлює необхідність розроблення та реалізації нових ідей, пошуку й упровадженню ефективних форм і методів роботи з дітьми та учнівською молоддю в умовах самоізоляції та безпекових вимог із застосуванням доступних інформаційних технологій.

Платформами для проведення заходів у дистанційній формі стали спільноти у соцмережах, сервіс Microsoft Teams, спільноти дитячих творчих об'єднань у месенджерах Viber, Telegram, де розміщено навчальний матеріал, створений педагогами за допомогою різних веб-інструментів.

Відповіддю на виклики сьогодення стало створення онлайн-хабу позашкільної освіти Сумщини «Україна – це ми!», у вебпросторі якого представлено освітні інтерактивні форми роботи для всіх учасників освітнього процесу, що уможливорює залучення до активної дистанційної позашкільної навчально-творчої діяльності й формує активну життєву позицію здобувачів освіти.

Отже, інноваційну освітню діяльність закладів позашкільної освіти Сумщини (зокрема упровадження STEM-освіти) спрямовано на активне залучення дітей та учнівської молоді до участі в соціальному житті громад, що формує позитивне сприйняття майбутнього, активну життєву позицію, уміння і навички сталого стилю життя шляхом змін власної поведінки, прагнення діяти задля збереження довкілля і досягнення сталого розвитку суспільства, орієнтацію на загальнолюдські цінності. Така системна і безперервна освітня діяльність сприяє формуванню усвідомленої громадянської активності підростаючого покоління в умовах закладу позашкільної освіти.

ІНФОРМАЦІЙНІ ДЖЕРЕЛА

1. A European Green Deal. URL: https://ec.europa.eu/info/strategy/priorities-2019-2024/european-green-deal_en
2. Transforming our world: the 2030 Agenda for Sustainable Development URL: <https://inlnk.ru/n0Kk3Z> (дата звернення: 10.07.2022)
3. Громадянське виховання дітей та учнівської молоді у закладах позашкільної освіти: методичний посібник / за заг. ред. Л. В. Тихенко; упор. Л. М. Бондар, Н. В. Перепелиця. Суми: Університетська книга, 2021. 236 с.
4. Державна цільова соціальна програма «Молодь України» на 2021-2025 роки. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/579-2021-%D0%BF#Text>
5. Литовченко О. Цінності підлітків та старшокласників: Дослідження серед учнів позашкільних навчальних закладів. URL: <http://lib.iitta.gov.ua/11205/1/Литовченко%20НЕНЦ.pdf> (дата звернення: 12.11.2022)
6. Оптимізація виховного потенціалу позашкільного навчального закладу: колективна монографія / за ред. О.В. Литовченко. К. : Педагогічна думка, 2012. 192 с.
7. Проєктна діяльність комунального закладу Сумської обласної ради – обласного центру позашкільної освіти та роботи з талановитою молоддю. URL: <https://www.ocpo.sumy.ua/koordinacijna-robota/proektna-dijalnist.html> (дата звернення: 07.11.2022)
8. Стратегія сталого розвитку України. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/5/2015#Text> (дата звернення: 10.11.2022)
9. Формування ціннісних орієнтирів навчально-виховного процесу у позашкільних навчальних закладах : монографія / [за ред. В. В. Мачуського]. Київ, 2017, 220 с.
10. Цілі сталого розвитку. URL: <https://inlnk.ru/4yDExP> (дата звернення: 15.11.2022)

ФОРМУВАННЯ У ДІТЕЙ ТА УЧНІВСЬКОЇ МОЛОДІ РОДИННИХ ЦІННОСТЕЙ У ПРОЦЕСІ ПРОЄКТНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ

Кожна нація, кожен народ мають свої традиції, звичаї, обряди та свята, становлення яких відбувалося протягом багатьох століть. Українська сім'я є першою школою національного виховання, світлицею моральних чеснот, формуванням пошани до рідної мови, народних звичаїв, традицій, найміцніших елементів, що об'єднують окремих людей у націю, підтримуючи її цілісність і зв'язок між поколіннями.

У 2022 році комунальним закладом Сумської обласної ради – обласним центром позашкільної освіти та роботи з талановитою молоддю було започатковано обласний соціально-освітній проєкт «Кровна родина», метою якого є посилення виховного потенціалу родини, формування партнерських відносин між педагогами, батьками, державними і громадськими інститутами щодо виховання дітей та учнівської молоді.

Учасники проєкту – здобувачі освіти різних вікових категорій закладів освіти області вивчали традиційні свята, обряди, народні ремесла, творчість, медицину і педагогіку, народні ігри та забави в родинних українців.

Діти та їх батьки долучалися до виставкової діяльності, брали участь у заходах з нагоди Дня Батька, Дня Матері, Дня сім'ї, Дня вишиванки, що сприяло покращенню співпраці з родинними вихованцями, спрямованої на всебічний розвиток особистості дитини.

За національно-родинним та волонтерсько-благодійним напрямками проєкту було організовано низку заходів.

Справжнім прикладом єдності поколінь став конкурс сімейних гербів «Я. Родина. Україна», до участі в якому долучилися родини вихованців. Діти та батьки вивчали історії свого роду, відновлювали та створювали сімейні герби.

Результатом їхньої пошуково-дослідницької роботи стала виставка сімейних гербів родин вихованців закладів позашкільної освіти області.

Учнівська молодь долучилася до краєзнавчих досліджень щодо вивчення оберегів української родини в межах обласної краєзнавчої експедиції «З родини йде життя людини». Результати пошуково-дослідницької роботи щодо походження своєї родини, сімейних традицій, родинних реліквій було презентовано під час обласної краєзнавчої конференції учнівської молоді «У світі краєзнавчих відкриттів».

Учасники обласного фестивалю родинних старожитностей «Мамина вишиванка» презентували результати дослідницько-пошукової та творчої діяльності, популяризували сімейні реліквії – чоловічі, жіночі, дитячі сорочки, родинні рушники, предмети побуту в соцмережі Facebook, на сайтах закладів позашкільної освіти області.

У межах обласного фестивалю проєктів ландшафтного дизайну «Квіти моєї родини» юні екологи долучилися до досліджень з історії озеленення родинних садів, сучасних технологій ландшафтного дизайну, роботи з популяризації національної культури, народних традицій раціонального природокористування.

Вихованці творчих учнівських об'єднань квітково-декоративного профілю обмінювалися досвідом роботи:

підготували постери, дашборди, відеофільми, що висвітлювали хід реалізації проєктів. А педагоги взяли участь в обговоренні нагальних питань щодо організації еколого-натуралістичної діяльності дітей та учнівської молоді як чинника успішності сталого розвитку громад.

Слухачів, випускників Сумського територіального відділення Малої академії наук України, педагогів, науково-педагогічних працівників закладів вищої, загальної середньої, позашкільної освіти області об'єднав обласний фестиваль «МАНівська родина», у межах якого було організовано роботу тематичних локацій, інтерактивних лабораторій і майстер-класів із медицини, хімії, біології, історії, геології, робототехніки, фізики, математики, фольклористики, мистецтвознавства; презентовано науково-дослідницькі напрацювання учнівської молоді.

Юні художники активно долучилися до обласного конкурсу малюнків «Українська родина – міцна і єдина», популяризували національні школи образотворчого мистецтва, родинні цінності через твори живопису, графіки, що сприяло вихованню патріотизму, любові до України.

Кращі роботи учасників проєкту презентовано на сайті обласного центру позашкільної освіти та роботи з талановитою молоддю, в соціальних мережах.

Учасники проєкту організовують акції благодичності й милосердя; волонтерські ініціативи учнівської молоді «Добрий вчинок»; допомагають у розв'язанні життєвих проблем тим, хто потребує.

Заходи в межах проєкту знайшли підтримку громадського сектору суспільства, соціально відповідального бізнесу. Налагоджено партнерство з громадськими організаціями, державними установами, засобами масової комунікації.

Участь у реалізації проєкту спонукає дітей і молодь до творчого саморозвитку та самореалізації, формує полікультурні, мовленнєві, інформаційні, політичні, соціальні компетенції, загальнолюдські цінності, оскільки вони є безпосередніми розробниками, активними учасниками заходів проєкту.

У процесі виконання завдань проєкту відбувається актуалізація змісту і форм роботи закладів освіти щодо родинного виховання; залучення дітей, учнівської молоді, їх батьків до пошуково-краєзнавчої, благодійної, волонтерської діяльності.

II. СУЧАСНІ ПЕДАГОГІЧНІ ПРАКТИКИ: ДОСВІД, ЩО СПОНУКАЄ ДО ДІЇ

АКТУАЛІЗАЦІЯ ЗМІСТУ І ФОРМ ДІЯЛЬНОСТІ ГУРТКІВ «ЕТНОГРАФІЧНЕ КРАЄЗНАВСТВО» ТА «СУМИЗНАВСТВО»

Анотація досвіду роботи

Олійник Наталії Вікторівни, керівника гуртків «Етнографічне краєзнавство», «Сумизнавство» Комунального закладу Сумської обласної ради – обласний центр позашкільної освіти та роботи з талановитою молоддю

Життєве кредо: «Мети досягне лише той, хто її прагне».

Педагогічне кредо: «Довго сам учись, якщо хочеш навчати інших» (Г. Сковорода)

Результати участі у III (всеукраїнському) етапі конкурсу: диплом переможця у номінації «Керівник туристсько-краєзнавчого гуртка» (2020 р.)

Провідні ідеї досвіду:

- використання сучасних освітніх ресурсів і потенціалів для розбудови педтехнологій позашкільного учнівського краєзнавства;
- сприяння збагаченню життєвої компетентності вихованців 9-13 років у різних формах і напрямках роботи краєзнавчих гуртків;
- застосування нових засобів музейної педагогіки для урізноманітнення освітньо-виховного процесу, реалізації наскрізних ліній патріотичного виховання;
- створення умов для ефективної гурткової комунікації (очна, дистанційна форми), продуктивної взаємодії і самостійної роботи гуртківців, їхнього особистісного розвитку і самореалізації в позашкільному освітньому просторі.

Тип досвіду: раціоналізаторський, що вирізняється власним підходом до використання потенціалів традиційних та інноваційних, очних та дистанційних форм роботи; спрямованістю на впровадження сучасних технологій управління пізнавально-творчою, практичною і дозвіллевою діяльністю дітей в краєзнавчих гуртках закладу позашкільної освіти.

Форма узагальнення конкурсних матеріалів: електронне методичне портфоліо у формі персонального Google-сайту.

Актуальність досвіду визначається тим, що в сучасних умовах, які характеризуються суттєвою зміною соціальних вимог до оновлення змісту, форм і методів освіти, підвищенням суспільних потреб щодо збереження і розвитку національної культури, підвищується роль закладів позашкільної освіти у формуванні патріотичної, соціально адаптованої та громадсько-орієнтованої

особистості. Оскільки ситуація в освіті, зокрема позашкільній, ускладнена загальнодержавними протиепідемічними вимогами, що вимагають періодичного соціального дистанціювання, актуальності набувають проблеми адаптації сучасних дистанційно-освітніх технологій до потреб і можливостей діяльності закладів позашкільної освіти та їх профільних творчих об'єднань. У гуртках та інших творчих об'єднаннях краєзнавчого спрямування зазначене потребує не лише переосмислення організаційних засад діяльності, а й докладання певних зусиль для розширення інформаційно-комунікаційної компетентності вихованців, зміни підходів до організації їх пізнавальної, соціокультурної і дозвіллевої діяльності, перегляду форм і напрямів співпраці з їхніми родинami.

Нормативно-правова основа досвіду: Закони України «Про освіту», «Про позашкільну освіту»; Указ Президента України від 18.05.2019 р. № 286/2019 «Про Стратегію національно-патріотичного виховання», Наказ МОН України від 29.07.2019 р. № 1038, «Про затвердження Концепції національно-патріотичного виховання в системі освіти України та заходи щодо її реалізації»; постанова Кабінету Міністрів України від 22.06.2020 р. № 641 «Про встановлення карантину та запровадження посилених протиепідемічних заходів на території із значним поширенням гострої респіраторної хвороби COVID-19, спричиненої коронавірусом SARS-CoV-2»; нормативні акти щодо організації дистанційної роботи: Лист МОН України № 6/604-20 від 30.04.2020 р. «Про особливості організації освітнього процесу в закладах позашкільної освіти під час карантину»; Лист МОН України № 6/643-20 від 19.05.2020 р. «Про надання організаційно-методичних рекомендацій щодо навчання за допомогою дистанційних технологій в позашкільній освіті» (із додатком до листа).

Теоретико-методологічна основа досвіду: фундаментальні і прикладні дослідження вітчизняних і зарубіжних вчених, зокрема О. Биковської, В. Вербицького, В. Гаврилюка, В. Заярної, О. Литовченко, Г. Пустовіта, В. Редіної, Л. Тихенко, ін.; публікації у фахових виданнях педагогів-позашкільників, практичних психологів.

Концептуальні основи створення моделі педагогічної діяльності:

- гурткова робота за профільною програмою має формувати не лише базові пізнавальні і практичні, а й соціальні і творчі компетентності;
- упровадження дистанційної форми діяльності гуртків має сприяти реалізації змісту профільних програм та забезпечувати тематичну єдність роботи в онлайн та офлайн режимах;
- клубна робота має забезпечувати міжгурткову комунікацію дітей, сприяти розвитку їх спільних інтересів, засвоєнню національних цінностей (історико-культурних, морально-етичних, народознавчих, ін.), набуттю досвіду громадянської активності (соціокультурна, екологічна, добродійна та інші складові);
- діяльність у складі активу музею туризму і краєзнавства закладу має сприяти залученню дітей до вивчення і збереження спадщини свого народу (історико-культурна, дослідницька, ін. діяльність); формування важливих складових їхнього патріотизму (погляди, переконання, ін.).

Основні складові технології педагогічної діяльності:

- науково-методична: зорієнтованість на використання досягнень сучасної психолого-педагогічної науки і кращих педагогічних практик для створення власної адаптованої до нових умов моделі організації гурткової роботи; забезпечення її цілеспрямованості і спланованості;

- *ІК-технологічна*: використання освітніх онлайн-платформ (Teams, Zoom, ін.) для організації дистанційних форм гурткової роботи; застосування сучасних web-технологій для пошуку, систематизації, збереження і доцільного використання навчальних матеріалів (3D-екскурсії, відео подорожі, квести, подкасти, ін.); сприяння опануванню дітьми необхідними в дистанційній роботі технологіями та ресурсами (користування онлайн-платформами, онлайн-сервісами, пошуковими системами, ін.); створення дидактичних е-матеріалів за тематикою впроваджених навчальних програм (мультимедійні презентації, онлайн-вікторини, різноманітні онлайн-ігри, ін.); використання можливостей соцмереж для забезпечення оперативної навчально-творчої комунікації (Facebook, ін.);
- *інноваційні підходи*: зорієнтованість на створення оптимальних моделей роботи краєзнавчих гуртків у нових умовах життєдіяльності суспільства, що характеризуються впровадженням протиепідемічних заходів; застосування нових інтерактивних, інтеграційних, творчих (ART, ECO, ETNO, STEM, ін.), проєктних, інших методик і технологій;
- *системність педагогічної діяльності*: раціональне поєднання спільної практичної (пошукова: подорожі, зустрічі, ін.; польова: спортивно-тренувальна, змагальна, ігрова, ін.) із самостійною навчальною (пошук і опрацювання інформації, створення тематичних електронних презентацій, постерів, альбомів, ін.) та пізнавально-ігровою (квести, онлайн-ігри, ін.) діяльністю гуртківців; реалізація наскрізних змістових ліній, зокрема щодо національно-патріотичного виховання дітей засобами учнівського краєзнавства; упровадження в гурткову роботу сучасних проєктних технологій (реалізація спільних та індивідуальних пізнавальних проєктів в онлайн та офлайн режимах), підвищення громадянської (екологічні, доброчинні, патріотичні акції) та соціокультурної активності вихованців (участь у соціокультурних заходах відділу, закладу, міста, ін.);
- *методико-технологічна*: актуалізація змісту профільних навчальних програм із Сумизнавства та етнографічного краєзнавства з урахуванням нагальних завдань щодо впровадження технологій змішаного та дистанційного навчання; актуалізація змісту навчальних посібників у відповідності до актуалізованого змісту навчальних програм; створення відповідних електронних тематичних портфоліо з візуальними, інформаційними пізнавально-ігровими та іншими матеріалами.

Умови реалізації педагогічного досвіду:

- *очна форма*: гурткові заняття у навчальному приміщенні, на території закладу у природному середовищі; музейні заняття у зразковому музеї туризму і краєзнавства закладу, музеях міста (заходи до визначних історичних дат, зустрічі із цікавими людьми, музейні ігри, ін.); заняття у міському та природному середовищі (креативні екскурсії, пошукові ігри, соціокультурні заходи, ін.);
- *дистанційна форма*: поєднання онлайн-зустрічей із самостійною діяльністю дітей у режимі офлайн: спільна робота на освітній платформі Teams (за тематикою профільних навчальних програм); самостійна робота гуртківців за відповідними програмам блоками у «Робочих зошитах» (виконання креативних завдань, web-квести та онлайн-ігри за QR-кодами, ін.);
- *співпраця з родинами вихованців*: організація спільної пізнавально-творчої діяльності у родині вихованців: тематичні прогулянки, відвідування музеїв, виконання креативних завдань тощо.

Сфера можливого поширення досвіду: гуртки і клуби туристсько-краєзнавчого напрямку, що діють на І (початковому) та ІІ (основному) навчальних рівнях у структурі закладів освіти.

Значення педагогічного досвіду:

- *науково-методичне:* полягає в упровадженні інноваційних технологій інтеграційного змісту, спрямованих на всебічний розвиток творчої особистості, формування її громадянської позиції, патріотизму, соціокультурної активності, що відповідає соціальному замовленню щодо актуалізації змісту і форм краєзнавчої роботи в закладах позашкільної освіти. Досвід презентовано під час Першої обласної науково-практичної конференції «Позашкільна освіта: стратегія, перспективи розвитку, сучасні практики» (23.03.2018 р.; Сумський обласний інститут післядипломної педагогічної освіти);
- *практичне:* методичний банк відділу поповнено понад 30 авторськими методичними матеріалами, серед яких: профільні навчальні програми на основі зібраних краєзнавчих матеріалів; тематичні збірники і посібники; розробки заходів, свят; сценарії конкурсно-пізнавальних та ігрових програм, тематичні добірки онлайн-ігор, вікторин, ін.

Для педагогів закладів позашкільної та загальної середньої освіти області, які працюють за програмами туристсько-краєзнавчого напрямку позашкільної освіти, підготовлено: «Робочий зошит з етнографії» – навчальні посібники для 1-го, 2-го року навчання; «Поселення й житло українців» – збірник авторських розробок занять, підготовлених на основі сучасних інтерактивних, квестових, ігрових технологій; настільні ігри «Етнографічне лото», «Краєзнавче лото. Козацька спадщина Сумщини» (у співавторстві з Т. В. Сліпченко, Т. В. Мишаковою, І. В. Пархоменко), «Сумиполія» (у співавторстві з О. С. Зякуном), «Подорожуємо Сумщиною» (у співавторстві з І. В. Пархоменко, А. В. Маньковською).

У планах методико-педагогічної діяльності – розроблення посібників «Сумизнавство: онлайн-ігри» для збагачення знань дітей про рідне місто та «Робочий зошит із Сумизнавства» для організації самостійної містознавчої діяльності гуртківців у режимі офлайн.

Поширення педагогічного досвіду. Матеріали з досвіду роботи систематично висвітлюються під час методико-педагогічних заходів закладу, області (семінари-практикуми, ін.), засідань обласного методичного об'єднання керівників гуртків та організаторів туристсько-краєзнавчої роботи з дітьми та учнівською молоддю.

Матеріали про гурткову та клубну роботу постійно висвітлюються та онлайн ХАБі позашкільної освіти Сумщини «Україна – це ми» <https://sites.google.com/view/pozashkilnaosvitasumshchyny/golovna>), на сайті закладу (<http://www.ocpo.sumy.ua>) та соцмережах (Facebook, ін.).

ФОРМУВАННЯ ЗДОРОВ'ЯЗБЕРЕЖУВАЛЬНОЇ КОМПЕТЕНТНОСТІ ЗРОСТАЮЧОЇ ОСОБИСТОСТІ У ГУРТКАХ СПОРТИВНО-ТУРИСТСЬКОГО ПРОФІЛЮ

Анотація досвіду роботи

Мараховської Зої Анатоліївни, керівника гуртків «Велотуризм»,
«Пішохідний туризм» Комунального закладу Сумської обласної ради –
обласний центр позашкільної освіти та роботи з талановитою молоддю

Життєве кредо: «Щоб дійти до мети, перш за все треба йти».

Педагогічне кредо: «Навчаючи, навчайся й сам»

*Результати участі у обласному етапі Всеукраїнського конкурсу
«Джерело творчості»:* диплом переможця у номінації
«Керівник гуртків спортивно-туристського профілю»
туристсько-краєзнавчого напрямку позашкільної освіти
(2022 р.)

Обґрунтування актуальності досвіду

Здоров'язбережувальна компетентність є здатністю людини до життєдіяльності, організованої у контексті постійного й оптимального піклування про безпеку, збереження, підтримку і зміцнення здоров'я як свого, так і свого соціального оточення.

У сучасній системі позашкільної освіти формування здоров'язбережувальної компетентності зростаючої особистості (безпековий, валеологічний, рекреаційно-дозвіллевий компоненти) є соціально, військово-політично й пандемічно зумовленим наскрізним виховним завданням, що має реалізовуватися в усіх напрямках і профілях гурткової, клубної і масової роботи.

У роботі за туристсько-краєзнавчим напрямом позашкільної освіти компетентнісний підхід визначено методологічною основою реалізації профільних навчальних програм, у змісті яких передбачено формування не лише твердих (зокрема, технічних та технологічних) навичок (англ., *Hard skills* – тверді навички), що необхідні для занять програмними видами освітньої діяльності, а й м'яких навичок (англ., *Soft skills* – м'які навички), що є важливими для комфортного життя і сталого розвитку зростаючої особистості в сучасному соціумі (рівні соціумних утворень: освітній мікросоціум, соціум місцевої громади, регіону, країни).

У соціально-педагогічних моделях організації спортивно-туристської роботи, що впроваджені й успішно діють у сучасних закладах позашкільної освіти, особлива роль відведена формуванню здоров'язбережувальної компетентності зростаючої особистості, основними складниками якої є:

- *сукупність життєвих навичок, що сприяють фізичному здоров'ю:* навички щодо раціонального харчування і прийому води, підтримки рухової активності, дотримання режиму праці та відпочинку, санітарно-гігієнічних норм, ін.;
- *сукупність життєвих навичок, що сприяють духовному і психічному здоров'ю:* навички самоусвідомлення, самооцінки і самоконтролю; навички з мотивації

успіху, тренування волі, аналізу проблем, прийняття рішень; визначення життєвих цілей і програм, ін.;

- *сукупність життєвих навичок, що сприяють соціальному здоров'ю*: навички ефективного спілкування, емпатії, розв'язання конфліктів; навички регулювання поведінки в умовах тиску, погроз, дискримінації; навички спільної діяльності, співробітництва та співтворчості.

Актуальність спортивно-туристської роботи у контексті формування зазначених соціальних, валеологічних і безпекових складників здоров'язбережувальної компетентності зростаючої особистості зумовлена суспільною затребуваністю на підвищення культури здоров'я населення та поширення сучасних ідей і практик здорового способу життя.

Сучасні соціальні запити на активізацію цього напрямку педагогічної діяльності підсилюються коронавірусною пандемією, викликану швидким поширенням різних штамів COVID-19. Це зумовлює необхідність спрямування превентивної роботи не лише на санітарно-гігієнічне просвітництво, а й забезпечення різних аспектів безпеки програмних занять, тренувально-оздоровчих і масових заходів (дотримання санітарно-гігієнічних вимог, впровадження дистанційних форм навчання, використання в освітньому процесі різних видів сучасної техніки і технічного обладнання, особистих гаджетів педагогів і здобувачів освіти), що є важливим для збереження та зміцнення здоров'я гуртківців.

Форма узагальнення конкурсних матеріалів: електронне методичне портфоліо у формі персонального Google-сайту.

Опис технології досвіду

Науково-методологічна основа, впровадження сучасних підходів, особливості організації освітнього процесу

Науковою та методологічною основою освітньо-виховної роботи у гуртках спортивно-туристського профілю «Велосипедний туризм», «Пішохідний туризм» Комунального закладу Сумської обласної ради – обласний центр позашкільної освіти та роботи з талановитою молоддю є праці українських науковців з теорії і методики позашкільної освіти (О. Биковська, В. Вербицький, І. Пархоменко, В. Редіна, Л. Тихенко, ін.), упровадження компетентнісного підходу в освіту (Н. Бібік, І. Зязюн, В. Кремень, Г. Пустовіт, ін.), формування здоров'язбережувальної компетентності зростаючої особистості (Л. Волошин, Л. Горяна, В. Оржеховська, Л. Суценко, В. Успенська, ін.).

Серед науково-методичних засад організації освітньо-виховного процесу провідну роль відведено поєднанню компетентнісного, діяльнісного та особистісно орієнтованого підходів. Педагогічні акценти зроблено на використанні активних та інтерактивних форм і методів, що забезпечують особисту активність кожного гуртківця; стимулюють їхню співпрацю та активну взаємодію з педагогом; сприяють набуттю нових знань і умінь у різних навчальних ситуаціях; формують сприятливий емоційний клімат та відчуття єдності своєї групи чи команди.

Загально-дидактичними принципами, що визначають зміст роботи з формування соціальних, валеологічних і безпекових складників здоров'язбережувальної компетентності гуртківців, є:

- *науковість*, що вимагає відповідності навчального матеріалу сучасному рівню розвитку науки; використання в освітньому процесі сучасних методів

наукового пізнання, зокрема щодо формування безпекових і здоров'язбережувальних компетентностей зростаючої особистості;

- *доступність*, що передбачає обов'язковість попереднього визначення допустимих інтелектуальних і фізичних навантажень (дотримання правил: від простого – до складного, урахування рівня розвитку здобувачів позашкільної освіти та їх індивідуальних особливостей; визначення норм витрат часу і фізичних зусиль на виконання ними навчально-тренувальних завдань);
- *систематичність і послідовність*, що зумовлюють необхідність систематичного і послідовного формування знань, умінь і навичок (використання системи методів навчання: від простого відтворення пропонованих дій та моделей безпекової і здоров'язбережувальної поведінки до самостійних творчих дій щодо збереження власного життя і здоров'я);
- *активність і самостійність*, що визначає важливість спрямування позашкільної освітньої діяльності зростаючої особистості на формування нових знань шляхом самостійного пізнання об'єктів, явищ і процесів і, як наслідок, – свідоме засвоєння безпекових, здоров'язбережувальних і здоров'язміцнювальних знань; усвідомлення їх значення для подолання життєвих проблем; мотивування на продовження навчання, збереження та укріплення власного здоров'я;
- *зв'язок навчання з практикою*, що вимагає створення умов для застосування дітьми набутих знань у практичній діяльності, розкриття практичної значущості безпекових і здоров'язбережувальних знань.

Серед методико-педагогічних принципів, на яких ґрунтується освітньо-виховна робота в гуртках «Велосипедний туризм», «Пішохідний туризм», основними є:

- *системність*, що вимагає сформованості системи педагогічної діяльності, спрямованої на формування безпекових і здоров'язбережувальних знань, умінь і навичок зростаючої особистості;
- *інтеграційність*, що визначає необхідність розширення змісту освітньої діяльності завдяки введенню суспільствознавчих, краєзнавчих, парамедичних, безпекових та інших тем, участі у реалізації соціально-освітніх проєктів закладу;
- *творча спрямованість*, що зумовлює необхідність застосування творчих підходів до навчання самоорганізації та самореалізації;
- *інноваційність*, що сприяє актуалізації освітнього процесу завдяки впровадженню змістових та організаційних новацій, застосуванню нового покоління освітніх технологій;
- *освітня рефлексивність*, що вимагає рефлексивного усвідомлення перебігу освітнього процесу, спрямованого на формування соціальної, безпекової і здоров'язбережувальної компетентності зростаючої особистості.

Серед специфічних принципів, на яких ґрунтується освітньо-виховний процес у гуртках, провідними є такі принципи фізичного виховання, як: адекватність педагогічних вимог із їх поступовим нарощуванням; безперервність і систематичність роботи з фізичного виховання; оптимальне чергування періодів інтенсивного фізичного навантаження та відпочинку; відповідність навчальних навантажень віку та рівням фізичної підготовки гуртківців; збалансованість системи навчально-тренувальної роботи; формування у гуртківців позитивної мотивації до безпекової поведінки та зміцнення здоров'я у позашкільному

освітньому просторі; оптимальне використання наявних освітніх можливостей і ресурсів безпекової, здоров'язбережувальної, здоров'язміцнювальної діяльності.

Урахування вищезазначених принципів уможливорює поєднання компетентнісного, діяльнісного та особистісно орієнтованого підходів у освітній діяльності гуртків «Велосипедний туризм» і «Пішохідний туризм»; сприяє підвищенню фізичної культури зростаючої особистості, формуванню її соціальної, безпекової та здоров'язбережувальної компетентності в умовах оптимального застосування сучасних форм і методів навчально-тренувальної роботи. Серед важливих особливостей в організації цієї роботи – ситуативне й доцільне використання таких наскрізних тем, як «Життя та здоров'я людини», «Фізичне і психічне здоров'я», «Соціальне здоров'я», «Емоційна культура як важлива складова соціального здоров'я людини», що визначають зміст комунікації під час занять, тренувань, змагань різних організаційних рівнів, оздоровчо-дозвілєвої роботи тощо. Особливий педагогічний акцент робиться на створенні сприятливих психолого-педагогічних умов, зокрема: оптимальності в організації освітнього процесу, спрямованого на досягнення певних результатів; адекватності педагогічних вимог до здобувачів освіти; якості фізичної підготовки спортсменів-туристів (формування вправності, спритності, сили, витривалості; умінь і навичок з безпеки і самозахисту); а також психолого-педагогічних методах, серед яких: стимулювання психологічних процесів, заохочення до практичної діяльності, демонстрація позитивних прикладів, створення навчальних ситуацій тощо.

Застосування сучасних технологій здоров'язбережувальної педагогіки стало важливою складовою організаційної моделі роботи гуртків «Пішохідний туризм» та «Велосипедний туризм». За сутністю означені педтехнології є сукупностями прийомів і методів організації освітнього процесу, спрямованими на збереження здоров'я гуртківців у процесі фізичних, навчально-творчих навантажень, формування в них програмних знань, умінь і навичок зі збереження й зміцнення здоров'я, сприяння набуттю позитивного досвіду застосування набутих знань у повсякденному житті, формування базових елементів валеологічного мислення.

В освітньому процесі активно застосовуються безпекові (навчання основам безпеки життєдіяльності), валеологічні (навчання основам культури здоров'я, формування навичок здорового способу життя), еколого-рекреаційні (формування гармонійних взаємин з природою для відновлення сил та відпочинку) педтехнології.

Неабияке значення має співпраця з практичним психологом закладу, що дозволяє проводити об'єктивне діагностування соціального здоров'я гуртківців, зокрема щодо оволодіння пропонованими методами самопізнання, самооцінювання і самоконтролю, самокорекції поведінки, розвитку своїх фізичних можливостей тощо.

Інноваційна складова професійної діяльності спрямовується на впровадження освітніх інновацій, зокрема застосування адаптованих технологій STEM-освіти; упровадження сучасних технологій цифрової дидактики; стимулювання нових видів пізнавальної активності гуртківців. Так, на заняттях гуртків активно застосовуються інтерактивні навчально-ігрові технології (онлайн-ігри, web-змагання і квести, ін.), що сприяє підвищенню інтересу до занять спортом і велотуризмом, допомагає навчитися приймати оптимальні рішення у різних життєвих ситуаціях. З цією метою започатковано створення комплексу інтегрованих завдань, навчальний зміст яких моделюється на основі реальних життєвих ситуацій. Кожне з таких завдань є *міні-STEAM-проєктом*, спрямованим на розширення соціальної компетентності гуртківців. Їх реалізація допомагає

зростаючій особистості опанувати важливий технологічний алгоритм проєктної діяльності: «виявлення проблеми – зародження ідеї щодо її розв’язання – реалізація ідеї (виконання плану дій або створення продукту) – презентація результатів діяльності». Як наслідок, всі гуртківці охоче займаються не лише збором і підготовкою матеріалів для звітів про походи різних категорій складності, а й розробленням нових туристських піших і вело маршрутів.

Дистанційний формат освітньо-виховної роботи гуртків – іще один напрям інноваційної професійно-творчої діяльності. Зумовлений сучасними умовами життя суспільства (тривалий період пандемії, введення військового стану), він вимагає опанування ресурсами і можливостями освітніх порталів, онлайн-платформ і сервісів; упровадження сучасних методик і технологій дистанційного і змішаного навчання; поширення принципово нових спортивно-туристських активностей (дистанційні змагання за системою *InternetTrail-O*, проходження веломаршрутів за допомогою web- та стільникових застосунків). Онлайн-зустрічі з гуртківцями на освітній платформі *Teams* поєднуються з завданнями для організації самостійної навчально-тренувальної діяльності у режимі офлайн (організація роботи – через розсилання повідомлень у гурткових *Viber*-групах із посиланнями у формі URL та QR-кодів на розміщені навчальні матеріали, завдання, web-квести, онлайн-ігри тощо).

Системність у роботі, форми і методи здійснення навчально-розвивальної і виховної діяльності

Заняття пішохідним і велосипедним туризмом потребують систематичності для забезпечення позитивного впливу на фізичний розвиток й укріплення здоров’я зростаючої особистості. Саме тому акценти на рухову активність здобувачів освіти у поєднанні з їх оптимальним фізичним навантаженням та максимальним перебуванням на свіжому повітрі є валеологічною основою формування системи професійно-творчої діяльності.

Концепт «Здоровий простір позашкілля» став наріжним каменем у зазначеній педагогічній системі і спрямовує педагогічні зусилля на формування профільного позашкільного освітнього середовища, що не лише пропагує, а й дає можливості для практичного відчуття переваг фізично активного й здорового способу життя.

Важливим у цьому контексті є опора на результати сучасних наукових досліджень, зокрема у сферах *фізичної культури*, що дозволяє забезпечувати оптимальний руховий режим під час занять, походів, спортивно-тренувальної роботи; *дієтології*, що допомагає у формуванні поглядів дітей на питання здорового харчування; *хімії*, що сприяє розкриттю сутності безпекових вимог щодо підбору та збереження продуктів харчування в похідних умовах, упередження хімічного забруднення довкілля; *медицини*, що допомагає сформувати санітарно-гігієнічні знання, уміння і навички, запобігти поширенню шкідливих звичок. Важливими педагогічними акцентами є спрямування діяльності гуртківців на зміцнення свого здоров’я, формування їхніх умінь і навичок із організації активних форм родинного відпочинку у природному середовищі, популяризація здорового способу життя.

Профільний освітній компонент педагогічної системи передбачає проведення занять з оволодіння теоретичними і практичними основами спортивного та велотуризму, забезпечення участі гуртківців у спортивно-туристських та дозвілєво-оздоровчих заходах, зокрема у Першості області з туризму в умовах спортивної зали, чемпіонатах області серед юнацтва зі спортивного та велотуризму, Відкритому Чемпіонаті міста з туризму «Меморіал пам’яті», парк-

турах, змаганнях «Призи Святого Миколая», «Пролісок», «Сумська осінь», «Зимове місто».

Наскрізний принцип реалізації завдань щодо навчання основам культури здоров'я потребує нових підходів до розв'язання проблеми підвищення навчальної активності здобувачів освіти. Упровадження сучасних технологій активного навчання дозволяє впливати на формування самооцінки особистості, розвиток її комунікативних якостей (уміння слухати, розуміти потреби інших людей, виявляти емоції). Організація роботи в малих групах стимулює ініціативу, розвиток творчого потенціалу гуртківців. Серед наскрізних методів навчання основам здорового способу життя – обговорення в групах, «мозкові штурми», виконання вправ-завдань, ігри на моделювання поведінки у різних ситуаціях, спільне обговорення проблемних ситуацій (навчальних, життєвих) тощо.

Проектна діяльність є важливим напрямом педагогічної діяльності. На часі – забезпечення участі членів гуртків «Пішохідний туризм» та «Велосипедний туризм» у заходах обласних соціально-освітніх національно-патріотичних проєктах «Голос крові: ми – Українці!» (2017-2022 р.р.), «Кровна родина» (із 2021 р.), соціально-педагогічних проєктах закладу «Від особистого здоров'я – до здоров'я суспільства», «Здорова дитина – успішна держава», соціально-освітніх проєктах фізкультурно-спортивного відділу «Формула успішного походу – три «З»: знання, здоров'я, задоволення», «Майбутнє країни». Такий підхід до організації проєктної діяльності гуртківців сприяє набуттю первинного досвіду історико-краєзнавчої, пошуково-дослідницької, волонтерсько-благодійної роботи, що відповідає сучасним завданням національно-патріотичного виховання в закладах позашкільної освіти.

Інтерактивність освітньо-виховного процесу – не менш важливий напрям педагогічної діяльності, що забезпечується шляхом використання можливостей та ресурсів інтернет-простору (інформаційні, освітні, соціокультурні платформи; комунікаційні ресурси: Viber, ін., соцмережі: Facebook, ін.; онлайн-сервіси: мапи, редактори, конструктори, генератори; комп'ютерні програми, стільникові застосунки; онлайн-ігри; ін.) та сучасного навчального обладнання (GPS-навігатори, велокомп'ютери, ін.), персональних гаджетів (ноутбуки, смартфони, планшети, ін.). Інтерактивні форми роботи (навчальні завдання, вправи, дидактичні ігри, ігрові тренажери, ін.; web-орієнтування, квести, квізи; ін.) сприяють об'єктивному оцінюванню своїх сильних і слабких сторін; спонукають до подолання невпевненості; дають можливість для створення безлічі навчальних ситуацій (безпекові, валеологічні, еколого-рекреаційні, ін.) та набуття дітьми позитивного досвіду участі у суспільно-корисних справах (популяризація спортивного туризму, здорового способу життя, ін.), профільних змаганнях, онлайн-іграх; стимулюють розвиток комунікативно-творчих навичок, що є надзвичайно важливим як у позашкільній спортивно-туристській діяльності зростаючої особистості, так і її побуті, шкільному житті, реалізації планів щодо подальшого самовизначення і саморозвитку.

Взаємодія з родиною здійснюється шляхом організації широкої партнерської взаємодії. У форматі роботи родинного клубу «Здорова родина – здорова дитина» проводяться змагання зі спортивного орієнтування, пішохідного туризму та велотуризму; організовуються дні здоров'я, спортивно-фізкультурні заходи, в яких беруть участь і батьки гуртківців: «Valeo! – Бути здоровим!», «Стежками до Святого Миколая», ін.; конкурси родинних лепбуків «Здоровому бути здорово», «Якщо хочеш бути здоровим», ін. Особлива увага приділяється співпраці з батьківською громадою у контексті аналізу якості профільної позашкільної освіти

дітей, оцінювання результатів їх діяльності щодо опанування основами здорового способу життя. З метою розширення організованих форм родинного оздоровлення та відпочинку започатковано похідний члендждж «Туристів родини крокують стежками Сумщини», що проводиться у межах Обласного соціально-освітнього проєкту «Кровна родина».

Екологічна складова освітньо-виховного процесу. Велике значення приділяється формуванню екосвідомості гуртківців як важливої складової їх здоров'язбережувальної компетентності. Гуртківці є активними учасниками соціального освітнього проєкту «Криниченько, живи!», мета якого дослідження та сприяння збереженню водних багатств Сумщини. В межах проєкту спільними зусиллями гуртківців відновлено два джерела у Сумському районі та упорядковано територію навколо них.

Психологічна складова освітньо-виховного процесу. Спрямованість на застосування сучасних методів виховання успішної особистості сприяє створенню умов, важливих для пробудження прагнень до саморозвитку й активної самостійної пізнавальної діяльності, прояву творчої ініціативи у розв'язанні завдань, що виникають у різних життєвих ситуаціях. У цьому контексті належна увага приділяється реалізації наскрізної виховної програми «Пізнай себе» (автор Сидоренко Н.Ю, практичний психолог КЗ Сумської ОР – ОЦПО та РТМ, 2018 р.), що включає цікаві соціально-психологічні тренінги, комунікаційні ігри, ігри-вправи, спрямовані на самопізнання та саморозвиток. Для досягнення поставленої мети на заняттях використовуються методи позитивної психологічної підтримки гуртківців, застосовується диференційований та особистісно орієнтований підходи до дітей з різними можливостями; практикуються такі види діяльності, що сприяють формуванню позитивного ставлення особистості до себе та свого соціального оточення, підвищенню її впевненості у собі та своїх силах.

Результати експертиз освітнього середовища в гуртках, що проводилися за методикою В. Ясвіна (2018-2021 р.р.), свідчать про те, що створене освітнє середовище характеризується безпечними та сприятливими для всебічного розвитку дітей умовами; психологічною комфортністю міжособистісної взаємодії педагога і дітей, педагога і батьківської громади; відсутністю будь-яких проявів насильства, дотриманням прав і норм фізичної, психологічної, інформаційної та соціальної безпеки кожного учасника освітнього процесу.

Дозвіллево-рекреаційна складова освітньо-виховного процесу. Важливе значення надається організації роботи сезонних оздоровчих наметових таборів, в яких профільна навчальна діяльність (ази туртехніки, орієнтування, облаштування бівуака, ін.) поєднується з різноманітною пізнавальною діяльністю (краєзнавство, екологія, геологія, історія, етнографія, ін.), виховною (патріотичний, екологічний, морально-етичний, ін. аспекти), відпочинком, ART-діяльністю, спортом (пляжний волейбол, ін.), оздоровчою (загартування, силова підготовка, формування витривалості, ін.), безпековою (правила безпеки на водних об'єктах, у лісі, ін.), соціокультурною (відеофлешмоби, благодійні справи, ін.) діяльністю. Важливе значення в змісті профільних оздоровчих таборів займає *рекреаційно-дозвіллева та еколого-оздоровча діяльність*, спрямована на розширення діапазону інтересів гуртківців; гуманізацію їхніх думок, почуттів і вчинків. На фізичне і духовне оздоровлення спрямовуються різні форми освітньо-розвивальної діяльності, серед яких: навчально-ігрові, тренувальні, змагальні, турнірні, квестові тощо.

Організація літніх навчально-тренувальних зборів є важливою складовою підготовки збірної команди гуртківців із велотуризму. Програмою зборів передбачено використання форм і методів роботи, що розвивають і

вдосконалюють фізичні якості вихованців, забезпечують їхню моральну підготовку до участі у змаганнях різних організаційних рівнів. Належна увага приділяється моніторингу фізичного стану та визначенню ступенів фізичної готовності велотуристів; контролю за дотриманням індивідуальних норм фізичного навантаження, виконанням санітарно-гігієнічних і еколого-рекреаційних вимог; ефективності заходів із запобігання травматизму під час підготовки та проведення зборів. Активно застосовуються елементи сучасних методик фізичної підготовки дітей та учнівської молоді (рівномірний, повторний, змінний, інтервальний, контрольний, змагальний методи, ін.).

Організація похідної діяльності. Важливими складовими роботи за навчальними програмами «Пішохідний туризм» та «Велотуризм» є проведення туристських походів рідним краєм, що не лише дають дітям позитивні емоції і різноманітні враження, а й формують їх практичний досвід пізнання рідного краю й країни, створюють умови для суттєвого розширення життєвої компетентності, закріплення навичок здорового способу життя. Саме похідна діяльність формує у гуртківців досвід емоційного реагування і практичних дій в складних ситуаціях, дає можливість відчувати себе частинкою групи, вчить відповідально ставитися до своїх вчинків, виконувати обов'язки в групі.

У межах рідного краю похідна діяльність організовується відповідно до завдань обласного соціально-освітнього національно-патріотичного проєкту «Голос крові: ми – Українці!», конкурсу туристсько-краєзнавчих походів «Перлини Сумщини в намисто України», що передбачають набуття дітьми та учнівською молоддю поглиблених практичних знань з історії і сучасності рідного краю (визначні події, життя видатних людей, дослідження екскурсійних, спортивно-туристських можливостей тощо).

Відповідно до профільних навчальних програм «Пішохідний туризм» та «Велосипедний туризм» забезпечується проведення спортивних туристських ступеневих та категорійних походів. Географія похідної діяльності охоплює не лише Сумську область, а й Українські Карпати, Поділля, Північне Причорномор'я та Приазов'я. Усього за 2017-2021 р.р. здійснено 10 спортивних велосипедних походів. Гуртківці залучаються до комплексних краєзнавчих досліджень, розроблення нових екскурсійних і туристських маршрутів. Після завершення кожного походу оформляється спільний звіт, який надсилається для участі у Всеукраїнських змаганнях із туристсько-спортивних походів серед учнівської молоді. Результатами такої роботи є чисельні дипломи і грамоти УДЦНПВТКУМ.

Організація змагальної діяльності. Для членів спортивно-туристських гуртків участь у змаганнях зі спортивного туризму (пішохідний туризм, велотуризм) є не лише школою мужності, а й нагодою випробувати свої сили, практично застосувати набуті знання, вміння і навички в різних ситуаціях. Участь у змаганнях і чемпіонатах допомагає не лише удосконалювати спортивну майстерність гуртківців, а й сприяє їх патріотичному вихованню, формуванню національної самосвідомості, засвоєнню комплексу знань про здоров'я як найважливішу цінність життя; розвиває здатність аналізувати, оцінювати, контролювати свою безпекову поведінку, активність щодо збереження і зміцнення здоров'я. Щороку гуртківці беруть участь у чемпіонатах Сумської області серед юніорів з велотуризму, чемпіонатах та кубках України серед юніорів з велосипедного туризму, всеукраїнських та обласних змаганнях зі спортивних туристських походів серед учнівської та студентської молоді.

Результативність участі гуртківців у спортивно-туристських заходах різних організаційних рівнів

Багаторічний досвід із тренування команд закладу з велосипедного, лижного туризму, їх підготовки до участі в обласних та всеукраїнських змаганнях, формування і спортивної підготовки збірних юнацьких команд Сумської області до участі у Кубках та Чемпіонатах України є підтвердженням важливої педагогічної мети – роботи на конкретні спортивні результати та системної роботи зі збагачення здоров'язбережувальної компетентності гуртківців (соціальний, безпековий, валеологічний компоненти).

Результати участі гуртківців в обласних та всеукраїнських змаганнях з велосипедного туризму:

Чемпіонат Сумської області серед юніорів з велосипедного туризму: 2017 р. – II місце; 2018 р. – I місце; 2019 р. – I місце. *Кубок України серед юніорів з велосипедного туризму:* 2017 р. (Харківська обл.) – II місце; 2018 р. (Київська обл.) – III місце; 2018 р. (м. Кропивницький) – III місце; 2019 р. (Київська обл.) – III місце; 2019 р. (м. Кропивницький) – III місце у двох вікових групах; 2021 р. (Харківська обл.) – II місце. *Чемпіонат України серед юніорів з велосипедного туризму:* 2019 р. (Полтавська обл.) – III місце на дистанції «Смуга перешкод»; 2017 та 2018 р. (командні змагання) – II місце за сумою участі у двох Кубках України серед юнаків із велосипедного туризму.

Результати участі гуртківців в обласних та всеукраїнських змаганнях зі спортивних туристських походів серед учнівської та студентської молоді: 2017 р.: велосипедний похід I категорії складності Сумською областю – I місце; велосипедний похід II категорії складності Одеською областю – II місце; 2018 р.: велосипедний похід II категорії складності по території Сумської та Чернігівської областей – I місце; велосипедний похід III категорії складності Українськими Карпатами – I місце; 2019 р.: велосипедний похід IV категорії складності Українськими Карпатами – I місце; велосипедний похід I категорії складності Північним Приазов'ям – II місце; 2020 р.: велосипедний похід I категорії складності Північним Причорномор'ям – I місце; велосипедний похід III категорії складності Поділлям та Українськими Карпатами – I місце.

Результати участі звітів в обласному етапі Всеукраїнських змагань зі спортивних туристських походів серед учнівської та студентської молоді: 2021 р.: звіт про велопохід III ступеня складності – I місце; звіт про велосипедний похід Українськими Карпатами другої категорії складності – II місце.

Звітні матеріали

Особливості формування здоров'язбережувального мікросоціуму спортивно-туристського спрямування

Упроваджена організаційно-педагогічна модель формування здоров'язбережувального мікросоціуму в гуртках спортивно-туристського напрямку включає визначення ідей, психолого-педагогічної основи її реалізації, компоненти психолого-педагогічної діяльності (освітній, суб'єктний, мотиваційний, змістово-організаційний, ін.), а також визначає педагогічні очікування та супутні соціальні ефекти.

Педагогічна діяльність спрямовується на формування профільного позашкільного освітнього середовища спортивно-туристського спрямування, що забезпечує:

- набуття гуртківцями здоров'язбережувальної компетентності (безпековий, валеологічний, дозвілєво-рекреаційний аспекти);

- мотивацію гуртківців до постійного набуття нових знань, умінь і навичок здорового способу життя у складі мікросоціумних утворень, а саме: похідних та екскурсійних груп, спортивних і квестових команд;
- встановлення у всіх мікросоціумних утвореннях рівноправних суб'єкт-суб'єктних взаємостосунків та сприятливого психологічного мікроклімату;
- визначення наскрізного змісту, форм і засобів безпекової, валеологічної, дозвіллево-рекреаційної діяльності спортивно-туристського мікросоціуму закладу.

Підвищення здоров'язбережувальної компетентності профільного мікросоціуму забезпечується через формування сприятливих для здоров'я, безпеки і соціальної інтеграції нових знань, умінь і ставлень (психологічні установки, принципи, цінності, вірування, прагнення), урізноманітнення навчальних ситуацій, популяризацію фізичної культури та культури здоров'я.

Набутий педагогічний досвід щодо формування профільного позашкільного здоров'язбережувального мікросоціуму набув поширення в межах області. Інформаційно-методичні та навчальні доробки активно використовуються колегами з різних закладів освіти під час реалізації обласних соціально-освітніх проєктів «Кожна дитина має право» (2015-2019 р.р.), «Голос крові: ми – Українці» (2018-2020 р. р.) «Кровна родина» (починаючи з 2021 р.). Серед програмно-методичних доробків – короткострокові навчальні програми з туристсько-краєзнавчого профілю позашкільної освіти, що активно використовуються колегами для здійснення освітньої роботи у складі Пересувного закладу позашкільної освіти. Реалізація зазначених програм забезпечує виявлення та залучення до навчання в гуртках учнів, які мають здібності до занять спортивним туризмом. Здібна учнівська молодь залучається до участі у ступеневих та категорійних походах Сумською областю, Карпатами; змаганнях різних організаційних рівнів із пішохідного, велосипедного та лижного туризму, спортивного орієнтування. Кращі з учасників стають членами збірних команд області з зазначених видів спорту. Під час літнього оздоровлення гуртківці Пересувного закладу позашкільної освіти продовжують тренування в обласних і місцевих спортивно-туристських наметових таборах. Створене позашкільне профільне навчальне середовище дає можливість кожному відчувати себе частиною більшого мікросоціумного утворення – регіональної спортивно-туристської спільноти, в якій належне місце відводиться як питанням техніки спортивного туризму, так і наскрізним завданням щодо збереження і зміцнення здоров'я, збагачення соціального досвіду кожної зростаючої особистості (комунікація, робота в команді, взаємодопомога у складних ситуаціях, надання невідкладної допомоги, дотримання правил безпеки життєдіяльності, ін.).

Підвищення власної професійно-творчої компетентності

Підвищення рівня професійно-творчої компетентності за темою формування досвіду відбувається на основі постійної самоосвітньої діяльності, спрямованої на ознайомлення з теорією і практикою формування соціальних компетентностей підростаючого покоління, опанування сучасними безпековими і здоров'язбережувальними технологіями. Важливою у цьому контексті є участь у: а) методико-педагогічних заходах різних організаційних рівнів, зокрема методико-педагогічному проєкті «Професійна взаємодія – запорука успішності педагога», що включає участь у навчально-методичних (основи туртехніки) і психолого-педагогічних практикумах (основи безпеки життєдіяльності, організація превентивної роботи, популяризація здорового способу життя та

сучасної культури здоров'я), взаємовідвідування занять, спільне проведення клубних і масових заходів, впровадження нових форматів дистанційної роботи гуртків, ін.; б) заходах профільного обласного методичного об'єднання; в) обласних семінарах-практикумах зі спортивного туризму для працівників освіти, фізкультурі і спорту.

Не менш важливою є участь у методико-педагогічних заходах всеукраїнського рівня, зокрема семінарах-нарадах учасників і суддів змагань зі спортивних туристських походів учнівської та студентської молоді, голів маршрутно-кваліфікаційних комісій закладів освіти України, що проводяться УДЦНПВКТУМ, Федерацією спортивного туризму України.

Належний рівень фізичної підготовленості як керівника гурткової роботи, тренера обласних команд з велосипедного туризму забезпечується особистою участю в чемпіонатах області зі спортивного туризму серед працівників освіти, інших обласних спортивних змаганнях для педагогічних працівників закладів загальної середньої, професійно-технічної та позашкільної освіти, аматорів та організаторів молодіжного спортивного туризму області

Значення педагогічного досвіду

Теоретичне значення. Представлені матеріали можуть бути цікавими для сучасних дослідників здоров'язбережувальних (безпековий, валеологічний, рекреаційний аспекти) можливостей місцевих педагогічних систем, що діють за туристсько-краєзнавчим напрямом позашкільної освіти; аналізу ресурсів і потенціалів ЗПО щодо підвищення ефективності спортивно-туристської роботи.

Практичне значення. Завдяки спрямованості сформованої педагогічної системи на розширення здоров'язбережувальної компетентності зростаючої особистості (соціальний, безпековий, валеологічний, рекреаційний аспекти) у навчальному відділі закладу сформовано емоційно насичений, діяльнісно привабливий, креативно і фізично активний, здоров'язбережувальний і здоров'язміцнювальний позашкільний спортивно-туристський мікросоціум.

Сфери можливого застосування педагогічного досвіду

Досвід роботи за представленою темою може бути корисним для впровадження сучасних здоров'язбережувальних, здоров'язміцнювальних та безпекових практик в роботу гуртків фізкультурно-спортивного, туристсько-краєзнавчого, військово-патріотичного напрямів позашкільної освіти, що діють у структурі закладів загальної середньої, позашкільної та професійно-технічної освіти на I (початковому) та II (основному) навчальних рівнях.

Поширення педагогічного досвіду

Матеріали з досвіду роботи за темою систематично висвітлюються під час методико-педагогічних заходів закладу та області, засідань обласного методичного об'єднання керівників гуртків та організаторів спортивно-туристської, туристсько-краєзнавчої та військово-патріотичної роботи з дітьми та учнівською молоддю. Практичні матеріали висвітлюються на сайті КЗ Сумської ОР – обласний центр позашкільної освіти та роботи з талановитою молоддю (<http://www.ocpo.sumy.ua>) та онлайн ХАБі позашкільної освіти Сумщини «Україна – це ми» (<https://sites.google.com/view/pozashkilnaosvitasumshchyny/golovna>). Крім того, відео, фото та інші матеріали з життя гуртків «Пішохідний туризм» та «Велотуризм» регулярно висвітлюються у соцмережах (Facebook, ін.).

АКТУАЛІЗАЦІЯ ЗМІСТУ І ФОРМ РОБОТИ З РОЗВИТКУ ТВОРЧИХ ЗДІБНОСТЕЙ ВИХОВАНЦІВ ГУРТКІВ ХУДОЖНЬО-ТЕХНІЧНОГО МОДЕЛЮВАННЯ

Анотація досвіду

Гаєвої Людмили Валентинівни, керівника гуртків «Умілі руки»
Комунального закладу Сумської обласної ради – обласний центр позашкільної
освіти та роботи з талановитою молоддю

Життєве кредо: «Мети досягає той, хто не лише її прагне, а й цілеспрямовано та послідовно діє».

Педагогічне кредо: «Навчаючи – учись, навчаючи – твори; у процесі творчості – навчай!».

Результати участі у обласному етапі Всеукраїнського конкурсу «Джерело творчості»: диплом переможця у номінації «Керівник гуртків початково-технічного профілю» науково-технічного напрямку позашкільної освіти (2021 р.)

Провідні ідеї досвіду визначаються освітньою метою роботи гуртка, навчально-розвивальними та виховними завданнями його профільної навчальної програми. До таких ідей належать: упровадження сучасних методик і технологій виявлення та розвитку творчих здібностей зростаючої особистості в освітньому процесі художньо-технічного профілю; сприяння формуванню світогляду та розвитку художніх смаків зростаючої особистості, спрямування її навчально-творчої діяльності на постійне вдосконалення набутих знань і вмінь та всебічний саморозвиток; створення комфортного позашкільного навчально-розвивального і виховного простору, сприятливого для засвоєння базових технічних знань, набуття програмних умінь і навичок художньо-технічного моделювання.

Тип досвіду визначається як раціоналізаторський, що характеризується поєднанням можливостей традиційних та інноваційних, очних та дистанційних форм роботи; спрямованістю на впровадження сучасних педтехнологій для ефективного управління пізнавально-творчою, практичною і дозвіллевою діяльністю дітей в гуртках початкового-технічного профілю науково-технічного напрямку позашкільної освіти.

Форма узагальнення конкурсних матеріалів: електронне методичне портфоліо у формі персонального Google-сайту.

Обґрунтування актуальності досвіду

Актуальність досвіду визначається суттєвими змінами суспільних вимог до оновлення змісту, форм і методів освіти, зокрема позашкільної; підвищенням соціальної потреби у збереженні і розвитку національної культури, примноженні досвіду громадянсько-патріотичного виховання підростаючого покоління. Це значно підвищує роль закладів позашкільної освіти у всебічному розвитку зростаючої особистості, її профорієнтації, залученні до активного суспільного життя, свідомого й патріотичного громадянства. У цьому контексті важливими принципами організації позашкільного педагогічного процесу є його

індивідуалізація, добровільність, єдність цілей розвитку і саморозвитку, емоційна привабливість міжособистісних взаємин.

Головними акцентами в організації освітнього процесу в гуртку «Умілі руки» є постійна співтворчість педагога і дітей; виховання у дружбі і певній духовній спільності; взаємоповага та спільна зацікавленість в успіху навчально-творчої діяльності за художньо-технічним профілем позашкільної освіти.

Короткий опис технології досвіду

Основною особливістю технології педагогічного досвіду є поєднання дитячої творчої ініціативи та педагогічного прикладу кваліфікованої практичної діяльності, що допомагає не лише зацікавити дітей художньо-технічною творчістю, а й залучити їх до продуктивної співпраці і співтворчості. Організація цікавого, яскравого та діяльнісно активного позашкільного освітнього середовища сприяє ефективній комунікації дітей, спонукає їх до реалізації власних ініціатив, формує цілеспрямованість, наполегливість, старанність та відповідальність, що має велике духовне і практичне значення.

Провідна ідея педагогічного досвіду полягає у спрямуванні зусиль на актуалізацію змісту, форм, методик і технологій гурткової роботи, що є надзвичайно важливим для розвитку творчих здібностей дітей. Заняття в гуртку «Умілі руки» мають бути не лише засобом залучення дітей до цікавого художньо-технічного дійства, але й середовищем психологічної комфортності, привабливим місцем для комунікації і навчально-творчої взаємодії, простором для досягнення дітьми перших практичних результатів своєї початково-технічної діяльності.

Компоненти технології педагогічного досвіду. Головним у сформованій роками технології педагогічного досвіду є спрямованість всіх форм і форматів гурткової роботи на досягнення дітьми конкретних навчальних результатів, а саме: набуття навичок роботи з інструментами та обладнанням, опанування певними технологіями, самостійне виготовлення виробів, реалізація індивідуальних чи спільних навчальних проєктів тощо. У цьому контексті важливою є спрямованість на формування таких особистісних якостей дітей, як цілеспрямованість, наполегливість, працелюбність, уміння планувати діяльність і послідовно досягати мети. Безумовно, упровадження такого підходу спонукає дітей докладати певних фізичних, духовних, моральних зусиль, а педагога – постійно знаходити чи створювати для цього все нові і нові засоби, що відповідає усталеному професійному педагогічному кредо: «Навчаючи – учись, навчаючи – твори; у процесі творчості – навчай!».

Освітню основу технології педагогічного досвіду складає авторська навчальна програма «Художньо-технічне моделювання» (рік створення – 2012, роки актуалізації змісту і форм роботи – 2016, 2019 р.р.), що систематизує навчальний контент, має чітко виражену практичну спрямованість та передбачає наскрізний принцип виконання завдань розвивальної і виховної роботи. Реалізація змісту програми сприяє поступовому зануренню зростаючої особистості у цікавий і різноманітний світ сучасної техніки, сприяє розвитку її розумових і творчих здібностей, формує базу початково-технічних та технологічних знань, вмінь і навичок.

Важливим компонентом у технології досвіду є спрямованість освітнього процесу на формування соціальних компетентностей зростаючої особистості, серед яких: комунікативні (комплекс знань, вмінь і навичок щодо ведення діалогу та навчально-творчої взаємодії); медійні (знаходження інформації, її критична оцінка і доцільне використання); партнерські (уміння працювати у складі пари, міні-групи, бригади, команди; співпрацювати з різними групами); морально-

етичні (дотримання етичних норм, повага до себе та оточуючих людей, ін.); конкурентні (дотримання правил чесної конкуренції чи змагань) тощо.

Ураховуючи особливості молодшого шкільного віку, технологією досвіду передбачено широке використання в освітньому процесі навчальних ігор та міні-змагань, що сприяє кращому засвоєнню програмних знань, удосконаленню практичних навичок користування технічним обладнанням, інструментами та матеріалами; дає простір для творчого осмислення і доцільного застосування набутих знань під час різних видів навчально-практичної діяльності, виконання навчально-ігрових завдань, реалізації учнівських проєктів.

До традицій гурткової роботи увійшли передсвяткові міні-змагання, серед яких: новорічні, Великодні, до Дня матері, козацтва, гумору, під час тижнів науки і техніки (інженерні тижні, освітні STEM-тижні) тощо. Дитячі вироби (сувеніри, іграшки, аксесуари, ін.) у подальшому використовуються як експонати для тематичних експозицій та web-виставок, подарунки під час патріотичних і добродійних акцій, реквізити до технічних івентів, квестів, історико-технічних перформансів, міні-вистав («театр на столі», «театр тіней», ін.).

Проектна діяльність. Не менш важливим компонентом технології досвіду є популяризація у територіальних громадах Сумщини сформованих профільних практик позашкільної освіти і творчих методико-педагогічних доробків Комунального закладу Сумської обласної ради – Обласного центру позашкільної освіти та роботи з талановитою молоддю, що є методико-координаційним центром розвитку позашкільної освіти в області. З цією метою у межах обласного соціально-освітнього проєкту «Дійти до кожного, зацікавити всіх» (2016-2021 р.р.) розроблено короткострокову програму художньо-технічного профілю для Пересувного позашкільного навчального закладу, створено електронне портфоліо навчально-методичних матеріалів для організації гурткової роботи з учнями опорних сільських шкіл області (2017 р.). У форматі участі у реалізації обласного соціально-освітнього проєкту «Голос крові: ми – Українці» (2017-2021 р.р.), вихованці залучалися до участі у соціокультурних акціях, обласних святах (2020-2021 р.р.), у форматі яких проводилися майстер-класи з Lego-конструювання, міні-змагання з початкового технічного моделювання та робототехніки. У 2021-2022 н. р., працюючи у форматі методико-педагогічного проєкту «Професійна взаємодія – запорука успіху педагога», основні зусилля спрямовуються на апробацію і популяризацію інтеграційних педагогічних технологій. Методико-педагогічні акценти робляться на застосуванні сучасних методик комунікативно-творчого і соціокультурного розвитку дітей, їх залученні до громадянсько-патріотичних акцій («Обереги для захисників України», «Кровна родина», ін.) та соціального руху «Діти – дітям», що є важливим для забезпечення ефективності процесів соціалізації і духовного розвитку підростаючого покоління.

Самоосвіта. Сучасне суспільство висуває все нові і нові вимоги до професійно-творчої діяльності педагогів. Усвідомлюючи зазначене, систематизована самоосвітня діяльність визначена як важливий засіб особистого професійного розвитку й основа для формування нового педагогічного досвіду. На сьогодні вона є досить різноплановою, що підтверджується понад 20 сертифікатами участі у всеукраїнських і обласних конференціях, вебінарах, онлайн-семінарах, практикумах, тренінгах; курсах підвищення кваліфікації, та спрямованою на оволодіння не лише новими методиками навчання і всебічного розвитку дітей (загально-педагогічні, профільні, соціально-психологічні, ін.), а й сучасними інтеграційними та STEM-технологіями.

Результативність досвіду простежується під час проведення обласних змагань з початково-технічного моделювання, що допомагають визначити загальний розвиток дитини, її розумові та фізичні здібності, активність і прагнення до перемоги, готовність брати на себе відповідальність за результат, швидкість, спритність та ін. Не менш важливим є проведення підсумкових виставок, презентацій, конкурсів. Вихованці є неодноразовими призерами масових заходів закладу (2005-2021 р.р.), обласних (2008-2021 р.р.) і всеукраїнських виставок-конкурсів із початкового технічного моделювання (2017-2020 р.р.).

Серед найбільш вагомих методико-педагогічних доробків: розробка майстер-класу з презентацією новітніх технологій з початково-технічного моделювання; серія мультимедійних презентацій щодо впровадження здоров'язбережувальних технологій, яка була започаткована під час Всеукраїнського семінару голів методичних об'єднань науково-технічної творчості дітей та учнівської молоді (м. Суми, 2011 р.) та презентована під час Всеукраїнського профільного семінару-практикуму (м. Дарниця, 2019 р.); навчальна програма «Художньо-технічне моделювання» (диплом І ст. Українського Державного центру позашкільної освіти, 2019 р.); добірки навчальних матеріалів (за тематикою розділів навчальної програми); авторські вироби (зразки художньо-технічних виробів, творчі доробки у техніках апсайклінг, гравюра, різьблення по дереву). Крім того, розроблено та впроваджено в освітній процес низку сучасних технологій виготовлення та оформлення художньо-технічних виробів (сувеніри, іграшки, експонати, ін.), методик організації ігрових, змагально-ігрових та валеологічних заходів, спортивно-технічних випробувань, web-вікторин, інтерактивних кросвордів.

Значення досвіду:

- *науково-методичне:* полягає в інтеграції традиційних та новаційних педтехнологій; актуалізації змісту позашкільної освіти за профілем науково-технічної творчості; популяризації інтеграційних засобів і технологій, спрямованих на всебічний розвиток зростаючої особистості, формування її громадянськості і патріотизму;
- *практичне:* методичний банк відділу поповнено авторськими методичними матеріалами, серед яких: навчальна програма «Художньо-технічне моделювання» (основний навчальний рівень, два роки навчання), відеоскрайбінги «Колобок: стара казка на новий лад», «Здоровому жити здорово»; розробки заходів (конкурсно-пізнавальні, ігрові, соціокультурні, ін.), відеоролики соціальної реклами («Запрошуємо до світу позашкільля», ін.), мультимедійні презентації, 3D-огляди експозицій (зразки і вироби вихованців; творчі доробки педагога), інтерактивні плакати (тематичні, екскурсійні, ін.) тощо.

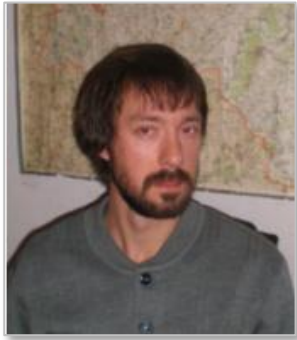
Сфера можливого застосування досвіду. Матеріали педагогічного досвіду можуть використовуватися в практиці професійно-творчої діяльності педагогів, які організовують роботу гуртків і клубів науково-технічної творчості у структурі закладів загальної середньої та позашкільної освіти.

Поширення досвіду. Матеріали з досвіду роботи та впровадження сучасних практик висвітлюються під час засідань обласного методичного об'єднання педагогів – організаторів початково-технічної творчості дітей та учнівської молоді; методико-педагогічних заходів (семінари-практикуми, майстер-класи, ін.) для педагогів закладу та області. Матеріали про гурткову та методичну роботу (інформаційні матеріали, фото, відео, скрайбінг) систематично висвітлюються на сайті закладу (<http://www.ocpo.sumy.ua>) та у соцмережах (Facebook, ін.).

ФОРМУВАННЯ ПРИРОДНИЧО-НАУКОВОЇ КОМПЕТЕНТНОСТІ ВИХОВАНЦІВ ЗАКЛАДУ ПОЗАШКІЛЬНОЇ ОСВІТИ ЗАСОБАМИ ДОСЛІДНИЦЬКОЇ ДІЯЛЬНОСТІ

Анотація досвіду роботи

Вертеля Владислава Вікторовича, керівника гуртка
«Загальна біологія з основами дослідництва» Центру еколого-натуралістичної
творчості учнівської молоді Сумської міської ради

Педагогічне кредо: «Дуже важливо, щоб мислення учнів ґрунтувалось на дослідженні, пошуках...»

В. О. Сухомлинський

Результати участі у обласному етапі Всеукраїнського конкурсу «Джерело творчості»: диплом переможця у номінації «Керівник гуртків еколого-натуралістичного напрямку» (2022 р.)

Провідна ідея досвіду. Упровадження в освітній процес гуртків методичної моделі формування природничо-наукової компетентності вихованців закладу позашкільної освіти засобами дослідницької діяльності.

Тип досвіду: комбінаторний, що поєднує інноваційну, раціоналізаторську, колективну, індивідуальну професійну діяльність для формування системи роботи з дітьми та учнівською молоддю за еколого-натуралістичним напрямом позашкільної освіти.

Інноваційна складова досвіду полягає у застосуванні оригінального підходу до використання форм, методів і прийомів роботи для задоволення попиту учнівської молоді на поглиблення природничо-наукової компетентності у сфері позашкільної освіти.

Раціоналізаторська складова досвіду полягає в оновленні й удосконаленні наявних ресурсів позашкільної освіти для організації навчального процесу природничо-наукового спрямування в гуртку.

Обґрунтування актуальності досвіду. У концепції Нової української школи визначне місце посідає реформований зміст освіти, націлений на формування компетентностей, що мають забезпечити успішну самореалізацію кожного громадянина в суспільстві. Однією з 10 ключових компетентностей, якими мають оволодіти здобувачі освіти, є компетентність у природничих науках і технологіях. Позашкільна освіта як невід'ємна складова системи освіти має суттєвий потенціал для становлення й розвитку компетентностей особистості, що полягає в змісті позашкільної освіти, її формах, методах, умовах.

Набувши природничо-наукових компетентностей, випускники закладів позашкільної освіти можуть адекватно і відповідально реагувати на стрімкі соціальні зміни, виходячи з своїх соціальних та індивідуальних потреб, розширити можливості самореалізації, спектр способів і засобів досягнення бажаного майбутнього.

Форма узагальнення конкурсних матеріалів: електронне методичне портфоліо у формі Google-документа.

Нормативно-правова основа педагогічної діяльності визначається Законами України «Про освіту» від 05.09.2017 № 2145-VIII, «Про позашкільну освіту» від 22.06.2000 р. № 1841-III (зі змінами) та Концепцією реалізації державної політики у сфері реформування загальної середньої освіти «Нова українська школа» на період до 2029 року (розпорядження КМ України від 14.12.2016 № 988-р.).

Теоретико-методологічну основу досвіду становлять положення про єдність свідомості та діяльності, про взаємозалежність між розвитком особистості й організацією її навчальної роботи, ідеї особистісно орієнтованої освіти, психолого-педагогічна теорія цінностей, сучасні методики формування і розвитку природничо-наукової компетентності зростаючої особистості, наукові доробки щодо реалізації компетентнісного підходу в освітньому процесі (Н. Бібік, С. Гончаренко, Г. Іваниця, Я. Кодлюк, О. Овчарук, О. Пометун, О. Савченко, ін.); формування компетентної особистості (праці Дж. Боудена, Р. Уайта, ін.); формування природничо-наукової компетентності (П. Атаманчук, М. Головка, ін.); організації дослідницької діяльності учнівської молоді (В. Вербицький, О. Пометун, А. Сиротенко, ін.).

Інноваційне значення досвіду полягає в проектуванні інноваційного педагогічного процесу, орієнтованого на формування природничо-наукової компетентності здобувачів позашкільної освіти старшого шкільного віку.

Новизна педагогічного досвіду полягає в розробці методичної моделі формування природничо-наукової компетентності учнівської молоді в еколого-натуралістичних гуртках закладів позашкільної освіти.

Практичне значення полягає у розробці та впровадженні у педагогічну практику методики формування природничо-наукової компетентності здобувачів позашкільної освіти, підготовці пропозицій щодо впровадження одержаних результатів у практику роботи інших гуртків.

Короткий опис технології досвіду

За сучасною концепцією щодо освіти сталого розвитку заклади позашкільної освіти мають забезпечувати цілісність знань зростаючої особистості про природу; сприяти становленню її громадянської ідентичності, формуванню умінь щодо саморозвитку і самореалізації у місцевому освітньому просторі; розвивати її естетичні смаки і життєві цінності; готувати дітей до ефективної взаємодії та ведення здорового способу життя; умотивовувати їх навчально-творчу діяльність щодо системного пізнання, опанування основами раціонального користування природними ресурсами й охорони природи.

Методична модель формування природничо-наукової компетентності складається з сукупності взаємопов'язаних цілей, змісту, форм, методів, засобів навчання, що забезпечують управління, планування, контроль, аналіз, корекцію освітнього процесу та спрямовані на формування і сталий розвиток природничо-наукових компетентностей здобувачів позашкільної освіти старшого шкільного віку.

Серед основних факторів формування та розвитку природничо-наукової компетентності зростаючої особистості: сучасні наукові підходи, принципи, методики і технології формування природничо-наукових знань в умовах закладів позашкільної освіти; соціальні потреби в актуалізації змісту навчальних програм еколого-натуралістичного спрямування; комплекси методів організації навчально-дослідницької діяльності здобувачів позашкільної освіти старшого шкільного віку.

Основним підходами до формування природничо-наукової компетентності зростаючої особистості є компетентнісний, що у сукупності з особистісно-орієнтованим, діяльнісним та системним підходами забезпечує не лише якісне засвоєння програмного матеріалу, а й сприяє набуттю первинних навичок дослідницької діяльності.

Освітній процес із акцентом на формування природничо-наукової компетентності гуртківців підпорядковується принципам науковості, наочності, доступності, ґрунтовності, особистої активності, систематичності, емоційної насиченості; зв'язку теорії з практикою, свідомості й активності, що забезпечує ефективність освітнього процесу.

Найважливішими завданнями є формування у гуртківців наукового світогляду, критичного стилю мислення, усвідомлення цілісності природничо-наукової картини світу, що складають системотвірну основу природничо-наукової компетентності.

Серед структурних компонентів формування природничо-наукової компетентності зростаючої особистості основними є:

- *мотиваційно-ціннісний компонент*, що визначає мотивацію і ставлення до власної чи спільної діяльності у природному середовищі;
- *когнітивний компонент*, що відображає рівень сформованості природничих знань та навичок навчально-пізнавальної діяльності;
- *операційно-технологічний компонент*, що визначає рівень опанування прийомами і методами розумової діяльності;
- *рефлексивний компонент*, що визначає важливість опанування методами самоорганізації і самоконтролю, самоаналізу і самооцінки.

Педагогічними умовами реалізації зазначеної моделі є: дослідницько орієнтована навчальна програма гурткової роботи, адекватний їй цілям і змісту освітній простір закладу позашкільної освіти, апробовані практико-орієнтовані педтехнології навчально-дослідницької діяльності учнівської молоді.

Навчальна програма гуртка «Загальна біологія з основами дослідництва» має на меті створення для учнівської молоді (учні 9-11 кл.) умов, сприятливих для збагачення знань, умінь і навичок з біології у процесі систематизованої навчально-дослідницької діяльності; суттєвого розширення простору для їх творчої самореалізації, ефективної комунікації, профорієнтації й допрофесійної підготовки.

Завданнями програми є:

- закріплення та поглиблення знань гуртківців із шкільного курсу біології;
- розвиток інтелектуальних і творчих здібностей кожного здобувача освіти у процесі цікавої й емоційно насиченої навчально-дослідницької діяльності;
- залучення гуртківців до суспільно корисної практичної діяльності за освітніми проєктами та програмами; участі у всеукраїнських конкурсах науково-дослідницьких робіт та конкурсах учнівських проєктів дослідницького спрямування;
- створення передумов для подальшого навчання у закладах вищої освіти.

Навчальна програма є практично спрямованою. Співвідношення теоретичної та практичної частин програми становить 50% до 50%.

Основними методами навчання за програмою є:

- продуктивні (застосування вивченого матеріалу на практиці);
- евристичні або частково-пошукові (опанування новими знаннями у процесі виконання навчальних завдань);

- проблемні (усвідомлення сутності проблем і знаходження шляхів для їх вирішення);
- активні та інтерактивні (навчально-творча взаємодія, у процесі якої кожен гуртківець може відчувати свою успішність).

Освітній простір закладу є практико-орієнтованим і цілком достатнім для реалізації цілей і завдань впровадженої навчальної програми. Процеси формування природничо-наукової компетентності зростаючої особистості відбуваються як під час програмних занять в навчальних приміщеннях закладу (кабінет, лабораторії) та приміщеннях закладів-партнерів (музеї, лабораторії закладів вищої освіти, науково-дослідницьких та природоохоронних організацій, ін.), так і під час спільної проєктної, екскурсійної, експедиційної, а також самостійної пізнавальної та пізнавально-пошукової діяльності.

Упроваджені в гурткову роботу профільні педтехнології є інтеграційними, практико-орієнтованими та різноманітними за формами і форматами організації навчально-дослідницької діяльності учнівської молоді. Значна частина з них спрямована на організацію спільних учнівських досліджень діючих та потенційних об'єктів природно-заповідного фонду Сумської області. Серед таких об'єктів: «Ботанічний заказник місцевого значення «Крутий яр», «Ботанічна пам'ятка природи місцевого значення «Дуби біля озера Чеха», «Відслонення відкладів палеоцену – потенційні геологічні заповідні об'єкти Сумської області», «Барилівський кар'єр» – потенційний геологічний заповідний об'єкт природно-заповідного фонду Сумської області», «Видовий склад викопних решток алювіальних антропогенових відкладів гідрокар'єрів м. Суми», «Пам'ятка природи місцевого значення «Шпилі полтавського ярусу», «Макрофауна верхньокрейдових відкладів проєктованого загально геологічного заказника місцевого значення «Грунівська крейда» та низка інших.

Результативність досвіду. За результатами систематизованої навчально-дослідницької роботи гуртківців підготовлено та подано до Сумської обласної державної адміністрації дев'ять клопотань про створення нових територій та об'єктів природно-заповідного фонду Сумської області. Протягом 2018-2021 р. р. гуртківці були учасниками науково-дослідницьких проєктів, що передували проголошенню однієї пам'ятки природи та двох заказників місцевого значення; за їх ініціативами започатковані та реалізуються дослідницькі проєкти щодо створення шести нових природоохоронних територій у межах області.

Поширення досвіду. Матеріали досвіду постійно висвітлюються під час проведення заходів міського методичного об'єднання педагогів закладів позашкільної освіти. Презентація матеріалів з досвіду роботи здійснюється під час обласних науково-практичних конференцій, засідань Школи молодого педагога і методичного об'єднання керівників гуртків. Наукові статті з проблеми досвіду опубліковані в друкованих наукових виданнях «Наукові записки Сумського ДПУ імені А. С. Макаренка. Географічні науки» (м. Суми, 2018 р., 2019 р.), «Педагогічні науки: теорія, історія, інноваційні технології» (м. Суми, 2021 р.). Результати проведених наукових досліджень оприлюднені під час міжнародних наукових конференцій «Екологія, охорона навколишнього середовища та збалансоване природокористування: освіта – наука – виробництво» (м. Харків, 2021 р.), «Методика навчання природничих дисциплін у середній та вищій школі: XXVIII Каришинські читання» (м. Полтава, 2021 р.).

ФОРМУВАННЯ У ДІТЕЙ ТА УЧНІВСЬКОЇ МОЛОДІ НАЦІОНАЛЬНОЇ СВІДОМОСТІ, ПАТРІОТИЧНИХ ПОЧУТТІВ ЗАСОБАМИ КОЗАЦЬКО-ЛИЦАРСЬКОГО ВИХОВАННЯ

Анотація досвіду роботи

Любиченко Оксани Вікторівни, керівника гуртка «Джура»

КЗ «Роменський центр позашкільної освіти та роботи з талановитою молоддю»

Роменської міської ради Сумської області

Життєве кредо: «Мудрість людей вимірюється не їх досвідом, а їх здатністю набувати досвід».

Педагогічне кредо: «Тільки по-справжньому захоплена людина може захопити інших, особливо якщо це діти»

Результати участі у обласному етапі Всеукраїнського конкурсу «Джерело творчості»: диплом переможця у номінації «Керівник гуртків військово-патріотичного напрямку» (2022 р.)

Провідні ідеї досвіду: удосконалення системи діяльності ЗПО за військово-патріотичним напрямом позашкільної освіти; формування нових підходів до виховання громадянина-патріота в позашкільному соціально-освітньому просторі; актуалізація методів, форм і засобів збагачення духовного потенціалу учнівської молоді; оптимізація форм і форматів гурткової роботи (очна, дистанційна та змішана форми; онлайн та офлайн формати), особистісного розвитку і самореалізації зростаючої особистості у позашкільлі; сприяння відродженню кращих надбань українського народу, його культурних і національних традицій.

Тип досвіду: комбінаторний, що має інноваційний, раціоналізаторський, компоненти та є важливим для формування нової організаційної моделі роботи з дітьми та учнівською молоддю за військово-патріотичним напрямом позашкільної освіти.

Актуальність досвіду визначається новими суспільно-політичними реаліями в Україні. Останні події новітньої історії спонукають усвідомити, що Україна – європейська держава, а українці – волелюбна і мужня нація. Боротьба за незалежність, що відбувається в Україні, зумовлює необхідність вирішення проблеми виховання національно свідомих громадян, патріотів своєї Батьківщини, спадкоємців і продовжувачів національно-патріотичних традицій. У надзвичайно складний для нашої держави час дуже важливо формувати розуміння необхідності берегти територіальну цілісність України, плекати історико-культурні традиції українського народу, формувати впевненість в здатності до сталого розвитку й перспективності України.

Суспільно зумовленою вимогою сучасної історії є формування соціально адаптованої, громадянсько орієнтованої, національно свідомої особистості. Важливим для формування покоління юних громадян-патріотів, готового брати на себе відповідальність, самовіддано захищати й розбудовувати державу є

регіональний позашкільний освітній і соціокультурний простір, що формується мережею закладів позашкільної освіти. Саме в гуртках військово-патріотичного напрямку зміцнюються потреби зростаючої особистості у пізнанні історії становлення України як суверенної держави, дослідженні її духовної культури і військової спадщини, що є важливим для збереження і благополуччя історично сформованої багатонаціональної нації українців. Різноманітні освітні проекти і масові заходи, що відбуваються у позашкільному освітньому і соціокультурному просторі сприяють підвищенню інтересу до історії країни, становлення її державності, ролі українського козацтва та героїки визвольних рухів.

Форма узагальнення конкурсних матеріалів: електронне методичне портфоліо у формі тематичної папки на персональному Google-диску.

Короткий опис технології досвіду

Створення ефективної моделі роботи з патріотичного виховання в гуртку «Джура» передбачає реалізацію низки наскрізних ідей, зокрема щодо формування інтелектуально і фізично розвиненої особистості, яка має яскраво виражену національну самосвідомість, розуміння свого громадянського обов'язку, готовність до захисту Батьківщини.

Інноваційний компонент професійно-творчої діяльності полягає в удосконаленні організаційних і методичних засад роботи гуртків військово-патріотичного профілю, зокрема щодо

- організації навчально-творчої діяльності гуртківців для оволодіння програмним курсом військових та військово-історичних знань, вивчення бойових традицій та героїчних сторінок історії народу, Збройних Сил України;
- упроваджені сучасних форм і методів організації освітнього процесу у контексті формування компетентної особистості, яка поєднує творчі здібності з розвитком волевої, емоційної, мотиваційної сфери;
- набуття профорієнтаційних та допрофесійних знань, умінь і навичок.

Педагогічні підходи зорієнтовано на створення оптимальної моделі роботи гуртків військово-патріотичного напрямку в нових умовах життєдіяльності суспільства, що характеризуються необхідністю впровадження низки безпекових та протиепідемічних заходів. Значна увага приділяється питанням розширення інформаційно-комунікаційної компетентності гуртківців, зміни організаційних засад спільної (співпраця з родинами) та самостійної діяльності гуртківців. Акцент робиться на поєднанні традиційних (навчально-практичні, змагальні, ін.) та сучасних технологій (інтеграційні, проєктні, інтерактивні, ін.).

Нормативно-правову основу досвіду становлять Указ Президента України від 18.05.2019 р. № 286/2019 «Про Стратегію національно-патріотичного виховання», Наказ МОН України від 06.06.2022 р. № 527 «Про затвердження Концепції національно-патріотичного виховання в системі освіти України та заходи щодо її реалізації до 2025 року».

Теоретичну основу досвіду становлять наукові праці щодо розвитку національної культури і духовності, формування у дітей та учнівської молоді національних світоглядних позицій, ідей, поглядів і переконань на основі цінностей вітчизняної та світової науки і культури (І. Бех, О. Блохін, О. Вишневський, В. Гарнійчук, І. Зязюн, О. Івкіна, Г. Коломоєць, В. Кульчицький, О. Пометун, О. Сухомлинська, К. Чорна, ін.), що стало ключовим у формуванні методичної моделі громадянсько-патріотичного виховання у гуртках «Джура».

Основні форми роботи, спрямовані на розвиток національної свідомості зростаючої особистості: заняття-подорожі, рольові ігри, квести, екскурсії, походи, майстер-класи, під час яких не тільки створюються сприятливі умови для реалізації інтересів, розвитку творчих здібностей вихованців, а й вдосконалюються навички застосування набутих знань й умінь в конкретних навчальних та життєвих ситуаціях. Належна увага приділяється формуванню шанобливого ставлення до державних символів України. Вихованці гуртка є активними учасниками міських заходів до Дня Державного Прапора та Дня незалежності України: святкової ходи, флешмобу «Прапор України – прапор миру», акції «Україна єдина».

Заходи щодо відзначення національних свят, знаменних та пам'ятних дат. До традицій роботи гуртка увійшли: проведення свята «Посвята в джури» (День захисників і захисниць України та День українського козацтва); організація військово-спортивних змагань «Патріоти» (День Збройних сил України) та почесної варти біля меморіалу Слави (День визволення Роменщини від фашистських загарбників); участь у Всеукраїнському онлайн-конкурсі «Таємниці генія Шевченка» (річниця від дня народження Т. Шевченка), спільний перегляд та обговорення документальних фільмів на патріотичну тематику («Пам'ятаємо героїв Крут», ін.).

Сприяння опануванню основами військової підготовки. На підготовку молодого покоління до служби в лавах Збройних Сил України спрямовані заняття-тренування, конкурси «Рятівник», «Тактична підготовка» та «Впоряд». Під час традиційного міського свята козацької слави «Калнишева Рада» гуртківці, як нащадки славного земляка, очолюють урочисту ходу колон з Державними Прапорами та влаштовують видовищні публічні виступи для демонстрації свого стройового вишколу, уміння виконувати маршові патріотичні пісні та впоряду зі зброєю.

Організація краєзнавчої роботи. Під час відвідин державного історико-культурного заповідника «Посулля», що розташований на території села Пустовойтівка, гуртківці досліджують життєвий шлях Петра Калнишевського – легендарного земляка, кошового отамана Запорозької Січі. Починаючи із 2019 року, гуртківці досліджують цікаві історичні артефакти (Євангеліє Петра Калнишевського, ін.) та ознайомлюються з архітектурою Свято-Троїцької та Миколаївської церков, описують історичні пам'ятки (скансен, пам'ятник П. І. Калнишевському). Для них проводяться пізнавальні екскурсії до музеїв письменників Йосипа Дудки та Леоніда Полтави, геологічні екскурсії до гори Золотуха (огляд шарів кристалізованого алебастру), організовуються велосипедні походи до криниць, що збереглися у рідному краї. Крім того, гуртківці мають можливість відвідувати урочище «Стайчин Верх», де зосереджена найбільша кількість старовинних курганів. Найстаріший серед них – «Старша Могила», що вважається найвищим скіфським курганом Дніпровського Лівобережжя і датується VI століттям до нашої ери. У дистанційному форматі роботи гуртка дітей неабияк зацікавили віртуальні пізнавальні екскурсії з циклу «стежинами рідного краю» (відео, фото панорами, створені на основі сучасних 3D-технологій).

Упровадження педтехнології «діти – дітям». За цією технологією члени старших роїв відпрацьовують із молодшими роями основи стройової підготовки, правила надання першої медичної допомоги, ази спортивного туризму та орієнтування на місцевості. Крім того, юні наставники включаються до складу журі та суддівських бригад різноманітних змагань, конкурсів, ігор військово-

патріотичного спрямування; а також проводять пізнавальні екскурсії, майстер-класи для однолітків, батьків, гостей закладу.

Використання елементів STEM-навчання. STEM – вимога часу, що знайшла своє місце у сформованій моделі організації гурткової роботи. Так, у форматі реалізації освітніх проєктів, вивчивши місцевість та дослідивши історію рідного краю, вихованці розробляють туристсько-краєзнавчі та дозвілєво-екскурсійні маршрути («Шляхами Петра Калнишевського – останнього кошового отамана Запорізької Січі», ін.), які презентують громаді під час краєзнавчих заходів.

Адаптація гуртка до дистанційного формату роботи. Дієвість «дистанційки» забезпечується завдяки використанню сервісів Zoom, Google Meet та можливостей освітньої платформи Microsoft Teams. На онлайн-заняттях гуртківці досліджують зразки козацької зброї, вивчають історію знаменитих битв, звичаї та обряди українського козацтва. Діти із задоволенням виконують інтерактивні вправи, розв'язують кросворди, створені завдяки онлайн-сервісам Learning Apps та Wordwall, проходять онлайн-тести, що розміщені в освітньому онлайн-порталі «На Урок». Під час вивчення тем «Козацтво», «Воїни-герої сучасності», «Прийоми надання першої домедичної допомоги» та ін. використовуються інтерактивні ігри та ігри-вправи, створені завдяки онлайн-генераторів ребусів, пазлів, хмаринок слів. Важливим навігаційним інструментом під час гурткових онлайн-занять стали QR-коди навчальних матеріалів, що створюються завдяки спеціалізованим онлайн-сервісам – генераторам QR-кодів. Натискаючи у власних гаджетах (смартфони, планшети) розіслані під час заняття QR-коди, діти отримують миттєвий доступ до навчальних відео на YouTube-каналі педагога (прийоми зав'язування вузлів, виконання стройових вправ, ін.). Завдяки набуттю такого досвіду гуртківці стали активними учасниками дистанційних онлайн-конкурсів «Відун», «Рятівник», «Впоряд» Всеукраїнської дитячо-юнацької військово-патріотичної гри «Сокіл» («Джура»), Всеукраїнської еколого-патріотичної гри «Паросток».

Результативність роботи

Успішне поєднання навчання в школі з активною туристсько-краєзнавчою та пошуковою діяльністю, заняттями військово-прикладними видами спорту є важливою складовою підготовки зростаючої особистості до служби в лавах Збройних Сил України. У межах проєкту «Герої поруч» гуртківці стали учасниками акцій «Напиши листа солдату», «Допоможемо нашим захисникам», «Молодь пам'ятає героїв», долучилися до волонтерського руху, зібрали матеріали про земляків, які брали участь у бойових діях.

Вихованці гуртка «Джура» є активними учасниками змагань і конкурсів різних організаційних рівнів, зокрема:

- Всеукраїнської дитячо-юнацької військово-патріотичної гри «Сокіл»/«Джура»;
- Всеукраїнської еколого-патріотичної гри «Паросток»;
- Всеукраїнського конкурсу робіт юних фотоаматорів «Моя Україно!»;
- Всеукраїнського фестивалю «Військові обереги від Святого Миколая»;
- Всеукраїнського конкурсу-огляду творчих робіт «Збережемо спадщину – збережемо Україну»;
- міської конкурсно-розважальної програми «На берегах Сули-ріки позмагаймося, козаки!», міської краєзнавчої конференції «Герої сучасності серед нас», ін.

Основні результати участі у міських, обласних та всеукраїнських конкурсах:

- I місце у районному етапі (2019 р.), I місце у міському етапі (2021 р.), III місце в обласному етапі (2021 р.) Всеукраїнської дитячо-юнацької військово-патріотичної гри «Сокіл»/«Джура»;
- I місце у заключному етапі Всеукраїнської дитячо-юнацької еколого-патріотичної гри «Паросток» (2021р.),
- I місце у другому етапі Всеукраїнських дистанційних змагань із в'язання вузлів.

Значення досвіду

Для використання в роботі педагогами у закладах позашкільної та загальної середньої освіти Роменської територіальної громади, які працюють за програмами військово-патріотичного напрямку позашкільної освіти, підготовлено:

- творчу роботу «Формування національної свідомості, патріотичних почуттів дітей та учнівської молоді засобами козацько-лицарського виховання»;
- методичні рекомендації «Національно-патріотичне виховання в освітньому закладі як чинник формування особистості громадянина України»;
- мультимедійну презентацію «Формування свідомого громадянина засобами гри «Джура»;
- відеофільм «Відпрацювання прийомів стрийової підготовки»;
- прокладено туристично-краєзнавчий екскурсійний маршрут села Пустовійтівка «Стежками нашого дитинства»;
- книгу звітяг «Лицарі дикого поля».

Поширення досвіду

Упродовж 2019–2022 р.р. матеріали з досвіду роботи презентувалися під час засідання професійної спільноти педагогів-організаторів закладів освіти Роменської територіальної громади (тема виступу: «Гра «Джура» як засіб формування громадянської позиції дітей та учнівської молоді»), на обласному семінарі для виховників та організаторів гри «Сокіл» /«Джура» (тема виступу: «Формування національної свідомості, патріотичних почуттів дітей та учнівської молоді засобами козацько-лицарського виховання») та під час відкритих засідань профільного методичного об'єднання керівників гуртків (тема виступів: «Підготовка вихованців старшої вікової групи до конкурсів «Впоряд» та «Тактична підготовка»»).

Матеріали про роботу гуртка, організацію масових заходів постійно висвітлюються на сайті закладу (<https://cutt.ly/MKxjJUx>) та у соцмережі Facebook (<https://www.facebook.com/groups/1233835500432471/about>). Методичні доробки розміщені в освітньому онлайн-порталі для вчителів «На Урок».

ІІІ. НАВЧАЮЧИ, НАВЧАЄМОСЯ

РЕАЛІЗАЦІЯ ЗМІШАНОГО STEM ОРІЄНТОВАНОГО НАВЧАННЯ

З досвіду роботи педагогів Центру розвитку і професійного самовизначення дітей та учнівської молоді «Д.І.М.» Сумського обласного центру позашкільної освіти та роботи з талановитою молоддю

Формула змішаного навчання полягає в поєднанні очного (офлайн) і дистанційного (онлайн) навчання. Уперше термін «змішане навчання» запровадив видатний американський письменник і спікер з питань освіти Марк Пренскі. Він наголошував, що нове покоління суттєво змінилося. Це «цифрове покоління», яке потребує змін, зокрема в навчанні.

Організація освітнього процесу в гуртках закладів позашкільної освіти за змішаною формою навчання відповідає на виклики сьогодення: навчатися швидко, ефективно, мобільно. Педагоги стають фасилітаторами, які скеровують діяльність вихованців, допомагають, підтримують. Саме така форма навчання на разі допомагає як педагогу, так і дітям ефективно навчати і навчатися, здобувати нові знання.

У контексті зазначеного педагогі Сумського обласного центру позашкільної освіти та роботи з талановитою молоддю активно працюють над розробленням нових навчальних матеріалів для організації освітнього процесу в гуртках за змішаною формою. Зокрема було розроблено навчальну програму «Green lab» (автори програми: Заярна Вікторія, Перетятко Кристина). Програма розрахована на 2 роки навчання і передбачає організацію освітнього процесу в гуртках основного навчального рівня, роботу з дітьми середнього шкільного віку. Її новизна полягає в інтеграції різних напрямів позашкільної освіти, створенні цілісного освітнього комплексу, на основі впровадження технологій STEAM-освіти. Програма базується на міждисциплінарному, практико-орієнтованому й профорієнтованому підходах. Головне завдання програми – спонукати вихованців до творчої діяльності. Тому на заняттях гуртків використовуються різноманітні форми подачі матеріалу, наприклад, дослідження мікроорганізмів під мікроскопом, вирощування різних видів кристалів, пророщування насіння рослин, виготовлення індивідуальних засобів захисту, проведення цікавих експериментів і спостережень.

Юні дослідники з задоволенням долучаються до експериментальної роботи. Зокрема, займаючись миловарінням, діти не лише експериментують з різноманітними інгредієнтами, а й, фантазують, надаючи майбутньому бруску мила відповідної форми, підбирають колір.

Вихованці захоплюються також молекулярною кухнею: за допомогою звичайного апельсинового соку та інфузійних систем створюють «магічні спагеті», що не лише мають привабливий вигляд, а й неабиякі смакові якості.

Досліджуючи явище дифузії, можна фарбувати квіти, пекінську капусту, спостерігати висхідний рух води в рослинах. Узимку можна створювати неймовірні блакитні візерунки із мідного купоросу.

Велике значення на заняттях природничого напрямку має мейкерство. Створюючи макети насіння однодольних і дводольних рослин, клітин рослин, тварин, будови квітки, птахів, ссавців, діти поглиблюють свої знання, вчать аналізувати, робити висновки.

Для організації освітньої діяльності за змішаною формою педагоги Сумського обласного центру позашкільної освіти та роботи з талановитою молоддю використовують платформу Microsoft Teams. Кожен керівник гуртка створює власну команду гуртка, у якій відбувається спілкування з вихованцями, організовує відеоконференції, під час яких діти отримують різноманітні інтерактивні завдання, а керівник має змогу відповісти в чаті на запитання, спрямувати й скорегувати освітній процес. Для успішної співпраці на платформі Microsoft Teams і педагог, і вихованці повинні мати особисті логіни та паролі, тобто зареєструватися в цій системі.

Для ефективності проведення занять педагоги також використовують сервіси Teams, Zoom, Skype тощо.

З особистого досвіду можемо зазначити, що саме Zoom дає можливість активно працювати зі здобувачами освіти. Зручний інтерфейс сервісу дозволяє дітям легко та швидко виконувати завдання: вписувати, підкреслювати, виділяти, доповнювати тощо. Також паралельно може працювати чат, у якому можна обговорювати різні питання, рекомендувати посилання для перегляду, давати поради.

Корисним у роботі за змішаною формою навчання є використання вебінструменту «Скрінкаст». Він дає можливість робити запис з екрану. Можна записувати, коментувати презентацію, власний матеріал або опрацювати запозичений матеріал. Для ефективнішого матеріалу слід накладати звукову доріжку.

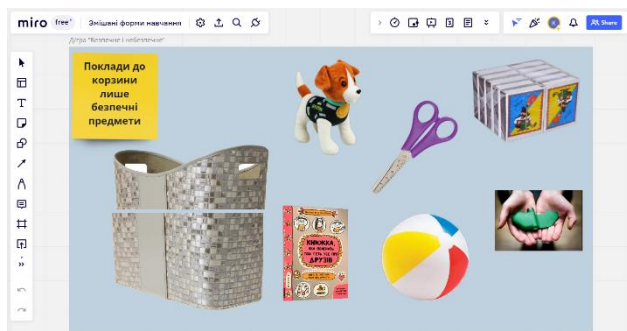
Також можна активно використовувати як для підвантаження власного контенту, так і завантаження запозиченого матеріалу відеохостинг Youtube, Microsoft Stream, що є незамінним помічником у сервісі office.com.

Зручним у роботі з дітьми є ресурси для створення презентацій: Power Point або Sway. За допомогою презентацій будь-який матеріал можна подати яскраво і змістовно. Зауважимо, що існують також хмарні середовища, такі як OneDrive і GoogleDrive. Крім цього зазначені ресурси мають відповідний вебінструментарій, що дозволяє широко використовувати його під час змішаної форми навчання. До цього інструментарію належать Forms, який є пов'язаним з OneDrive, та Google-форма, що пов'язана із GoogleDrive. Обидві форми дозволяють проводити моніторинги, вікторини, опитування тощо. Можна, відсканувавши QR-код або

зайшовши за посиланням, переглянути приклади вищезазначених форм, що використовуються на заняттях гуртка «Green lab».

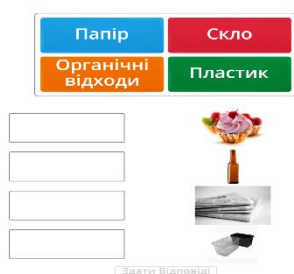
Незамінними у використанні під час змішаної форми навчання є інтерактивні онлайн-дошки. Це Poplet, Padlet, Lino, Miro. Інтерфейс цих дошок дуже різноманітний. Розглянемо детальніше дошку Miro, що має широкий діапазон інструментів, безкоштовно під'єднується до Zoom.

Нижченаведена інтерактивна вправа виконується на дошці Miro. Для ознайомлення слід відсканувати QR-код.

<https://miro.com/app/board/uXjVPOywTkI/?moveToWidget=3458764537518301989&cot=14>

Вдалими помічниками педагогів є генератори інтерактивних вправ: LearningApps та Word Wall. Різноманіття цікавих інтерактивних форм дозволяє обрати ту, що буде найефективнішою та зрозумілою дітям. Ознайомитися з прикладами інтерактивних вправ за допомогою генераторів можна, відсканувавши QR-код.

<https://wordwall.net/uk/resource/36390766>

<https://learningapps.org/watch?v=p8z37wpot22>

Крім генераторів інтерактивних вправ є ще інші вебгенератори: кросвордів, ребусів, «хмаринки слів», пазлів, QR-кодів тощо. Слід обирати той генератор, який доцільніше застосовувати при розгляді тієї чи іншої теми.

Зробити заняття цікавим можна за допомогою 3D ефектів. Для цього слід завантажити на свій телефон застосунки з різних категорій (астрономія, медицина, фізика, хімія тощо), також завантажити картки, на які навести камеру свого гаджета. Така наочність допомагає дітям розібратися в тих чи інших питаннях, глибше зрозуміти їх сутність.

Зазначимо, що в освітньому процесі природничо-дослідницької лабораторії широко застосовується застосунок Animals 4D та Google Lens. Цей процес передбачає завантаження через Play Market. Потім слід завантажити тематичні

картки (наприклад, із зображенням тварин), роздрукувати їх, наводячи камеру на них. Вони оживають і видають певні звуки. Цікавим є те, що цей процес супроводжується коментуванням англійською мовою, що допомагає вихованцям удосконалювати й іноземну мову.

Застосовуючи Google Lens на місцевості, маємо змогу отримати докладну інформацію про рослини або тварини. Діти мають змогу самостійно проводити дослідження за допомогою цього застосунка, а потім презентувати їх результати.

Обов'язковим є зворотній зв'язок, що дозволяє з'ясовувати наскільки та чи інша форма роботи є ефективною, а матеріал, що подається, цікавим. Крім Microsoft Teams педагоги використовують месенджери Viber та Facebook, де діти можуть розміщувати фото та відео виконаних завдань, ділитися своїми враженнями.

Отже, маємо широке коло можливостей працювати з дітьми за змішаною формою навчання. Хоча і вихованці, і керівники гуртків чекають на «живе» спілкування. Віримо, що зовсім скоро зможемо зустрічатися, як і раніше, у наших аудиторіях, лабораторіях для того, щоб навчати і навчатися.

ІНФОРМАЦІЙНІ ДЖЕРЕЛА

1. Закон України «Про інноваційну діяльність» // Відомості Верховної Ради України. Верховна Рада України. 2002. № 36.
2. Вербицький В. В. Довідник натураліста / В. В. Вербицький. Кіровоград: КОД, 2009. 290 с.
3. Навчальні програми з позашкільної освіти еколого-натуралістичного напрямку: екологічно-біологічний профіль [збірник / за загальною редакцією доктора педагогічних наук В. В. Вербицького]. К.: «НЕНЦ», 2013. 336 с.
4. STEM – освіта [Електронний ресурс]. Режим доступу: [http://imzo.gov.ua/stem - osvita/](http://imzo.gov.ua/stem-osvita/).
5. STEM – світ інноваційних можливостей у рамках IX Міжнародної виставки «Інноватика в сучасній освіті» та VI Міжнародної виставки «World Edu – 2017»: науково-практична конференція. [Електронний ресурс]. Режим доступу: <https://imzo.gov.ua/?s=STEM>.
6. STEAM - освіта – новий тренд у світі мистецтва [Електронний ресурс]. Режим доступу: <https://naurok.com.ua>.
7. Гончарова Н.О. Використання ігрових технологій в STEM-освіті. Проблеми освіти. Київ, 2016. С. 160-164.

ПРОФЕСІЙНА ВЗАЄМОДІЯ - ЗАПОРУКА УСПІШНОСТІ ПЕДАГОГА

В умовах реформування системи освіти одним із пріоритетних завдань державної політики у сфері позашкільної освіти є забезпечення якості освіти та рівний доступ до всіх видів освітніх послуг.

Сучасна позашкільна освіта має виступати каталізатором процесів особистісного розвитку вихованців, формування їх життєвих компетентностей, засобом залучення до соціокультурної активності. Уся діяльність у реальному світі, починаючи від функціонування людини до її відчуття самої дійсності, ґрунтується на різноманітних типах взаємодії, які вона використовує як засіб пізнання або знаряддя. Педагогічна взаємодія є частиною цієї глобальної взаємодії.

Поняття «взаємодія» полягає в єдності педагогічного впливу і власної активності вихованця, що виявляється у відповідних уявленнях або опосередкованих впливах на педагога й на себе самого (самовиховання). [1]

Взаємна активність педагогів і вихованців у педагогіці позначається термінами педагогічна взаємодія, педагогічне співробітництво, педагогічне партнерство. Взаємодія — це своєрідне втілення зв'язків, взаємин між людьми, котрі, вирішуючи спільні завдання, взаємовпливають, доповнюють один одного і досягають успіху в розв'язанні поставлених завдань. Природно, що змін зазнають і суб'єкти, і ті об'єкти, на які спрямована взаємодія. [1]

На необхідність розв'язання різноманітних проблем, пов'язаних із розвитком ідеї педагогічної взаємодії, указують українські вчені – педагоги О. Глузман, О. Друганова, С. Золотухіна, М. Євтух, В. Курило, О. Микитюк, С. Микитюк, В. Майбородова, Н. Побірченко, Н. Пузиркова, О. Рацул та ін. [4]

У їхніх дослідженнях визначено педагогічну взаємодію як цілеспрямований, динамічний процес безпосереднього або опосередкованого одночасного впливу суб'єктів один на одного в результаті виконання певної професійної діяльності, при спрямовуючій ролі суб'єкта, що володіє сукупністю теоретичної та практичної підготовки, метою якого є реалізація змісту професійної діяльності одного і задоволення потреб іншого. [2]

Професійна взаємодія є основою й умовою встановлення найрізноманітніших відносин у професійному середовищі. Вона виявляється у формі спільної діяльності, спілкуванні, емоційному співпереживанні.

Спільна діяльність як форма професійної взаємодії передбачає суб'єкт-суб'єктні відносини, істотними характеристиками яких, за С. Головіним є просторово-часова присутність учасників, їх особистий контакт, наявність єдиної мети, органів організації і керівництва, розділення процесу діяльності між учасниками, розвиток між індивідуальних зв'язків. [2]

Зарубіжні дослідники (Н. Cook, S. Stingle, До. Helkama, М. E. Lamb, С. Schatz, М. Takala) вважають конституючими ознаками спільної діяльності наявність

значущих цілей і розуміння того, що досягти їх можна за умови об'єднання загальних зусиль. У процесі спільної діяльності виникають комунікації, емоційні впливи, конструктивні дії у вирішенні спільних завдань.

Однією з ефективних форм професійної взаємодії є спілкування. Це обмін уявленнями, ідеями, інтересами, настроями, відчуттями, інформацією. У процесі обміну, на думку О. Леонт'єва, виробляється загальний сенс, який підтверджує, що інформація прийнята, зрозуміла, осмислена. Г. Андрєєва відзначає, що в кожному комунікативному процесі реально представлені у єдності діяльність, спілкування і пізнання. [3]

На сьогодні активізувалися наукові дослідження проблеми професійної взаємодії засобами інформаційних і комунікаційних технологій (І. Гречихин, Н. Савченко, А. Яковлєв). Використання інформаційних і комунікаційних технологій (ІКТ) модернізує способи передачі інформації, збагачує процеси комунікації між суб'єктами професійної діяльності, оптимізує просторово-часові витрати на організацію професійної взаємодії.

Щодо професійної взаємодії педагогів, то метою їх співпраці є організація освітньої діяльності на різних рівнях: вихованець – педагог, педагог – педагог, педагог – адміністрація, педагог – батьки. Предметом спільної діяльності є завдання, спрямовані на підвищення ефективності освітнього процесу, а способами – практичні дії, спілкування, професійні дії, ухвалення спільних рішень, довіра, відповідальність.

До заходів щодо підвищення ефективності педагогічної діяльності та професійного рівня педагогів закладів позашкільної освіти основними належить: заходи навчально-методичного спрямування (семінари, онлайн-конференції, тренінги, практикуми, майстер-класи, авторські студії, ін.); робота ініціативних (упровадження новацій) та творчих груп (інноваційна, проєктна діяльність) і взаємонавчання (наставництво, обмін досвідом, поширення сучасних практик); самоосвітня діяльність педагогів (проходження короткострокових онлайн-курсів, пошук і опрацювання професійної інформації, ін.)

Для створення ефективної системи взаємонавчання, обміну досвідом, поширення інтеграційних практик освітньої діяльності в Сумському обласному центрі позашкільної освіти та роботи з талановитою молоддю реалізовується навчально-методичний проєкт «Професійна взаємодія – запорука успішності педагога». Основні завдання проєкту полягають у підвищенні ефективності внутрішньої системи забезпечення якості освіти, розробленні занять і заходів на основі сучасних технологій STEM – освіти, удосконаленні системи навчально-методичної роботи, стимулюванні навчально-творчої взаємодії педагогів, колективного пошуку оригінальних ідей організації освітнього процесу в гуртках і творчих об'єднаннях.

Формами співпраці навчально-методичних груп, до складу яких увійшли керівники гуртків різних профілів, є: презентації спільних ідей, практик, напрацювань, заходів, спрямованих на вдосконалення професійної майстерності;

застосування мобільних додатків для навчання, створення об'єктів віртуальної реальності, опитування, квізів, квестів.

Першими результатами реалізації проєкту «Професійна взаємодія – запорука успішності педагога» стала підготовка педагогами навчальних і методичних матеріалів. Так з метою організації змістовного дозвілля родин вихованців, ознайомлення їх з історією міста Суми педагогами запроваджено мініпроєкт «Туристичні дива для малечі», екскурсії-подорожі вихідного дня з активностями, що сприяють консолідації зусиль педагогів, родин вихованців щодо творчого розвитку дітей, виховання почуття любові до батьківщини. Творча взаємодія педагогів і вихованців передбачала відвідування арт-локацій, зустрічі з цікавими людьми, заняття з виготовлення тривимірної поп-ап листівки з об'єктами екскурсії, проведення майстер-класів з виготовлення леп-бука «Місто Суми», оформлення виставки леб-буків «Здоровим бути сучасно», «LEGO-хатинка для Сніжинки», «Весну зустрічаймо!», «Птахи навесні», «Щаслива родина-щаслива дитина».

З метою колаборації творчого потенціалу й освітніх ресурсів педагогів задля пошуку ідей модернізації освітнього процесу на основі сучасних технологій STEM-освіти, засад сталого розвитку суспільства й патріотичного виховання педагогами продуктивно здійснюється реалізація спільних мініпроєктів: «Ми – ЕКОтворці» (онлайн-інтенсив «STEAM-технології в закладах ЗПО», «Dancing English» (англомовні розминки й руханки), «Що я знаю про мікрогрін?»,

«Пташина ялинка», «Advent Xmas Box»); «Сила творчості»; «Місто дружнє для дітей»; «Green steps»; «Іграшковий дивосвіт», «Мова+спорт = сильна нація».

Надалі творчими напрацюваннями зазначених мініпроєктів стало розроблення: дидактичної гри «Земля в пакеті» за допомогою веб-інструменту

«Word Wall», збірок «Суми очима дітей», музично-рухливих ігор для дітей 4–7 років, відеуроку для педагогів «Створення віртуальних екскурсій», електронного буклета «Краса українських квітів», методичних рекомендацій «Використання сучасних технічних засобів під час планування та проходження туристських маршрутів», «Основні правила створення нових і розширення діючих екологічних стежин», вебквесту «Хімія навколо нас», маршруту віртуального велотуру «Духовні скарби Сумщини», мультимедійної екскурсії з елементами естрадного мистецтва «Сила творчості рідного міста».

Плідними результатами професійної взаємодії стало створення: відеокліпу «Ми нащадки козаків» до Дня захисників та захисниць України (<https://youtube.com/watch?v=jSlcT0b3kIE&feature=share>), анімації, де предметна фотозйомка у вигляді коротких роликів оживила вироби, малюнки вихованців, а формат stop-motion дозволив невимушено та динамічно представити дитячі

роботи в дії (https://www.youtube.com/watch?v=5mAi_OjPOII). Також у межах проєкту організовано виставку робіт «Я – квітка рідної землі» у музеї туризму і краєзнавства ОЦПО та РТМ, проведено експеримент «Створення моделі робота, який зчитує і вербалізує емоції за кольорами».

Проміжні підсумки роботи навчально-методичних груп підбито під час Тижня педагогічної майстерності, де педагоги презентували алгоритми розроблення спільного навчального контенту. Роботу в межах проєкту продовжено у 2022/2023 навчальному році.

Підсумовуючи вищезазначене, можна стверджувати, що професійна взаємодія є процесом цілеспрямованим, предметним, організованим керованими і змінними щодо мети способами і зворотним зв'язком, що сприяє взаємопов'язаній і взаємообумовленій зміні суб'єктів. Поєднання педагогічного впливу та активності вихованців є результатом ефективної діяльності педагогів, спрямованої на підготовку вихованців до активного самостійного опанування знань, формування в них умінь, здібностей і особистісних якостей.

ІНФОРМАЦІЙНІ ДЖЕРЕЛА

1. Поняття педагогічної взаємодії.
URL: <http://www.novapedahohika.com/noloms-1602-1.html>
2. Кожушко С. П. Професійна взаємодія та її характеристики. Проблеми інженерно-педагогічної освіти. 2013.
3. Літературний огляд з проблем педагогічної взаємодії. URL: <http://www.novapedahohika.com/noloms-1601-1.html>
4. Савенкова Л. Комунікативність учителя. Педагогіка толерантності. 2007. №1.

STEM-ШКОЛА ДЛЯ ПЕДАГОГІВ-ПОЗАШКІЛЬНИКІВ СУМЩИНИ

Обласна STEM-школа для педагогів-позашкільників – новий методичний проєкт, ініційований педагогічним колективом Сумського обласного центру позашкільної освіти та роботи з талановитою молоддю.

Мета проєкту – консолідація зусиль ініціативних педагогів щодо поширення технологій STEM-освіти в роботі гуртків, творчих об'єднаннях закладів позашкільної освіти області, підвищення фахової компетентності педагогів, забезпечення якості позашкільної освіти.

Робота обласної STEM-школи передбачає системну поетапну діяльність протягом навчального року, зокрема участь у теоретичному й практичному модулях (дистанційна форма роботи), презентацію освітнього продукту під час проведення обласного фестивалю STEAM-ідей «ЕКО-активна STEM-весна позашкільна», підбиття підсумків освітньої діяльності за навчальний рік, отримання сертифікатів з підвищення кваліфікації під час підсумкового модуля.

Результатами роботи обласної STEM-школи для педагогів-позашкільників вбачається:

- розвиток інтелектуальної (пізнавальної) сфери й формування ключових STEM-компетентностей здобувачів освіти відповідно до тенденцій розвитку сучасного науково-технічного процесу;
- виховання підростаючого покоління на основі загальнолюдський моральних цінностей й сучасних суспільних викликів;
- популяризація інноваційних форм і методів навчально-творчої діяльності зі здобувачами освіти в умовах закладу позашкільної освіти;
- підвищення фахової компетентності педагогів закладів позашкільної освіти області в галузі STEM-освіти;
- інтеграція освітянської спільноти закладів позашкільної освіти області;
- модернізація освітнього процесу в закладах позашкільної освіти Сумщини.

ОБЛАСНИЙ ОНЛАЙН-ХАБ ПОЗАШКІЛЬНОЇ ОСВІТИ СУМЩИНИ

Онлайн-хаб позашкільної освіти Сумщини – багатофункціональний цифровий освітній простір, що забезпечує вільний доступ до позашкільної освіти усіх учасників освітнього процесу в умовах дистанційного і змішаного навчання незалежно від місця їхнього перебування.

За допомогою сервісу Google-сайт створено кейс освітнього контенту, розробленого педагогами закладів позашкільної освіти Сумщини, за різними напрямками позашкільної освіти, а також дидактичних, методичних матеріалів для організації освітнього процесу й психолого-педагогічної підтримки всіх учасників освітнього процесу.

Сайт орієнтовано як на дитячу, так і дорослу аудиторію. Контент хабу поділено на три розділи для здобувачів позашкільної освіти різних вікових категорій. «З Україною в серці» – мистецько-краєзнавчий розділ, зміст якого спрямовано на патріотичне, естетичне й моральне виховання. Розділ «STEAM-UA» пропонує інтерактивні активності для розвитку інтелектуальних, мейкерських, IT, дослідницьких здібностей й комунікативних англомовних навичок. Розділ «Рух – це життя» містить матеріали щодо організації та проведення фізкультурних вправ, рекомендації юним туристам. Інформаційні розділи: «Для педагогів», «Освітні ресурси», «Для батьків» – поради та підказки для дорослих щодо підтримки дітей, створення в закладі освіти і в родині сприятливої психологічної атмосфери, пошуку життєво важливих ресурсів.

Функціонування освітнього онлайн-хабу як віртуального простору позашкільної освіти Сумщини, кейс якісного освітнього контенту для реалізації змішаного та дистанційного навчання забезпечує рівний доступ до позашкільної освіти в умовах воєнного стану, популяризує позашкільну освітню діяльність, підвищує цифрову компетентність учасників освітнього процесу.

ПРОВЕДЕННЯ ДИТЯЧО-ЮНАЦЬКОЇ ЕКОЛОГО-ПАТРІОТИЧНОЇ ГРИ «ПАРОСТОК» В УМОВАХ ЗМІШАНОГО НАВЧАННЯ

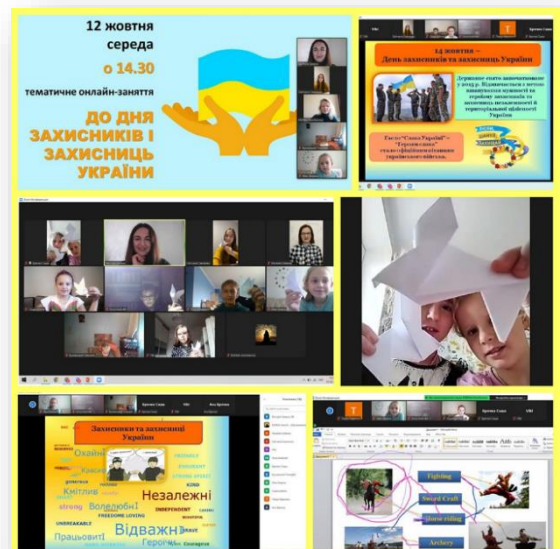
В умовах повномасштабної війни, яку розв'язала росія проти України, особлива увага освітян зосереджена на національно-патріотичному вихованні дітей та учнівської молоді. Відповідно до Концепції національно-патріотичного виховання його найбільш актуальними складовими є громадянсько-патріотичне, духовно-моральне, військово-патріотичне та екологічне виховання. Логічне поєднання цих складових притаманне Всеукраїнській дитячо-юнацькій еколого-патріотичній грі «Паросток», організатором якої є Національний еколого-натуралістичний центр учнівської молоді.

Метою Всеукраїнської дитячо-юнацької еколого-натуралістичної гри є становлення самодостатнього громадянина – патріота України, гуманіста і демократа, готового до виконання громадянських і конституційних обов'язків, до успадкування духовних і культурних надбань українського народу, досягнення високої культури взаємин, формування активної громадянської позиції та належного вшанування подвигу наших захисників.

На реалізацію мети спрямовані основні завдання: формування нового українця, що діє на основі національних та європейських цінностей, готовності до активної громадянської позиції та екологічної діяльності; розвиток пізнавального інтересу, логічного мислення; ушанування пам'яті й прославлення Героїв Небесної Сотні, Героїв – захисників України; виховання громадянина, патріота України, бережливого і шанобливого ставлення до традицій українського народу.

До участі в грі під гаслом «Юннати Сумщини – патріоти України» долучаються учнівські та педагогічні колективи закладів загальної середньої та позашкільної освіти області. Цьогоріч це гасло набуло особливого змісту, об'єднавши всіх суб'єктів освітнього процесу навколо спільної волонтерської діяльності, практичних природоохоронних справ, змістовних форм дозвілля дітей та учнівської молоді, спрямованих на виховання патріотизму, формування екологічної свідомості та психологічну підтримку родин вихованців.

З 5 по 15 жовтня 2022 року, враховуючи безпекову ситуацію, очний етап дитячо-юнацької еколого-патріотичної гри «Паросток» в освітніх закладах області проходив в умовах дистанційного та змішаного навчання відповідно до рекомендованих модулів: «Формування життєво важливих умінь і навичок» (орієнтування на місцевості; метеорологічні спостереження за природою), «Патріотичні складові», «Екологія».

Проведення гри відбувалося у 3 етапи: підготовчий (пізнавально-творчий), ігровий, підсумковий.

Під час підготовчого етапу проводилися години спілкування, бесіди «Хто такі патріоти?», online-конференції чи традиційні зустрічі «Естафета поколінь: від козаків до сучасних захисників України», «Нація нескорених», «Честь і слава незламним»; практичні заняття з орієнтування на місцевості; творчі майстерні з виготовлення листівок, сувенірів, окопних свічок для наших захисників і захисниць; благодійні акції на підтримку ЗСУ.

Ігровий етап передбачав безпосередню участь дітей в інтелектуальних іграх на місцевості, дистанційних чи очних квестах, виконанні завдань на сервісах LearningApps.org, Wordwall, участь у google-опитуваннях тощо.

У більшості закладів освіти вже стало доброю традицією під час заключного етапу гри влаштовувати екологічні акції з посадки дерев. Цього року висаджували паростки дерев з вірою в Перемогу і процвітаюче майбутнє України.

За підсумками проведення гри були створені сторінки літопису «Юннати — юні патріоти», підготовлені рекомендації з проведення квестів, ігрових програм.

Слід зазначити, що в умовах воєнного стану педагоги-позашкільники зуміли віднайти ефективні форми і методи роботи з дітьми та учнівською молоддю за технологіями дистанційного та змішаного навчання: інтерактивні ігри, web-квести, віртуальні екскурсії, інтелектуальні ігри на місцевості, конкурсні програми тощо. Використання цифрового контенту в поєднанні з очними зустрічами під час проведення еколого-патріотичної гри «Паросток» урізноманітнює освітній процес, збагачує життєвий досвід дітей та сприяє вихованню юних патріотів України, відповідальних за свою Вітчизну та природу як національне багатство.

ІНТЕРАКТИВНИЙ КВЕСТ «ПРИГОДИ УКРАЇНСЬКИХ СУПЕРГЕРОЇВ»

Організація освітнього процесу в реаліях воєнного стану – це новий виклик для всіх освітян, зокрема і для педагогів закладів позашкільної освіти, які продовжують активно працювати, забезпечуючи змістовне дозвілля учнівської молоді та психологічну підтримку.

Війна для багатьох дітей стала великим стресом, тому дуже важливо пояснювати їм, що саме відбувається. Найкращий спосіб подолати стрес – залучення дітей до гри, що позитивно впливає на емоційний стан, забезпечує спілкування, переключення уваги, відволікання від новин, впевненість, відчуття

приналежності до спільноти. Гру не просто спостерігають, а проживають, є активними учасниками дій.

Сучасне покоління дітей орієнтоване на комп'ютерні ігри, їм подобаються герої у стилі «фентезі». Якщо поєднати комп'ютерну анімацію з відомими персонажами, але в іншому контексті, то можемо отримати цікаву інтерактивну гру.

Однією з ефективних форм проведення гри є квест, що дозволяє поринути в атмосферу фантазії, прожити цілу історію разом з друзями, родиною. Він спрямований на виявлення лідерських якостей, самостійності у прийнятті рішень, розвиток умінь нестандартно мислити, висловлювати ідеї, взаємодіяти з іншими учасниками.

Квест «Пригоди українських супергероїв» розроблений для участі дітей середнього шкільного віку необмеженої кількості. Форма проведення: очна або дистанційна.

Віртуальні персонажі – брайти – нові українські супергерої, які уособлюють наших захисників, як непереможну силу та націю. З існуючих 32 брайтів у квесті задійовані лише вісім: Скаут, Волонтера, Пес Патрон, Байрактар, Укрозавр, Паляниця, Мамай, Зірка. Відповідно до концепції квесту, діти поспішають на допомогу нашим захисникам, наближаючи перемогу. На локаціях учасники знайомляться з супергероями, використовуючи унікальні QR-коди, отримують закодовані завдання, за виконання яких отримують фішки (з одного боку фішки зображення супергероїв, а з іншого – літери).

Модератором квесту є педагог, який визначає форму проведення квесту (індивідуальна чи командна), за потреби змінює завдання, адаптуючи до інтересів учасників.

Початок квесту анонсується на сайті закладу, у спільноті соцмережі, де пропонується бажаним заповнити анкету Google Docs. На організаційному етапі модератор разом з учасниками визначає час та платформу, де будуть розміщені завдання, зручні для всіх месенджери для спілкування і відправки результатів.

СЦЕНАРІЙ КВЕСТУ «ПРИГОДИ УКРАЇНСЬКИХ СУПЕРГЕРОЇВ» (для дітей середнього шкільного віку)

Мета: ознайомлення учасників квесту з правилами мінної безпеки, оволодіння вміннями і навичками зчитування QR-кодів, орієнтування на місцевості; сприяння розвитку інтересу до волонтерської діяльності; формування національної свідомості підростаючого покоління; виховання любові до Батьківщини, почуття гордості за українських героїв.

Обладнання та матеріали: смартфони або комп'ютери, фішки із супергероями, спортивне обладнання, вторинна сировина для виготовлення окопних свічок.

Хід квесту:

На фоні патріотичної музики з'являється модератор квесту

Модератор: Доброго ранку! Ми з України! Наша славна Батьківщина – країна справжніх супергероїв, які щодня захищають її свободу! Кожен українець – відважний воїн. Військові, лікарі, підприємці, учителі, науковці, матері українських дітей – всі роблять неможливе для однієї спільної мети – нашої перемоги!

Сьогодні на нас чекає пригодницький квест із новими українськими супергероями, які допоможуть пройти всі випробовування, подолати перешкоди, отримати нові знання і допомогти нашим воїнам. За кожне правильно виконане завдання учасники будуть отримувати фішку із зображенням супергероя.

Щоб розпочати квест відскануйте **QR-код**, який ви бачите на екрані.

1. Скаут. Колись він був звичайним блогером. Але з початком війни узяв до рук зброю. Замість лайків Скаут збирає трофеї. Скаути гарні друзі, знавці лісу, влаштовують піші походи рідним краєм, гарно

орієнтуються на місцевості, займаються альпінізмом, плаванням та іншими видами спорту. Давайте дізнаємося, що пропонує наш новий друг.

 	Привіт друзі! Нашим героїчним захисникам потрібна наша допомога. Тому негайно збираємося в дорогу. Дорога далека і нелегка. Ви готові?! Не боїтеся перешкод? Тоді мерщій складаємо рюкзаки. Для цього перейдіть за посиланням або відскануйте QR-код: https://learningapps.org/display?v=pmgp7p2bk22&fbclid=IwAR1_3PPihD1Qw-rtUllGKNfM_LF5VyuJ8MnT2xzEs08MuYFyIUJJM5qxMcU Скриншот з виконаним завдання покажіть або надішліть модератору.
---	---

Модератор: Молодці, ви впоралися з першим завданням. Отримайте фішку із зображенням Скаута. Нещодавно ми дізналися, що нашим воїнам ЗСУ дуже потрібні окопні свічки, маскувальні сітки. Саме наступний український супергерой допоможе нам підготувати все необхідне для подорожі.

2. Волонтера. Кажуть, Волонтера може дістати будь-що і будь-де, якщо це необхідно. Немає такої проблеми, яку б вона не вирішила.

 	Привіт, мої помічники! Пропоную провести спільну акцію «Подаруй тепло!» і виготовити окопні свічки із вторинної сировини, долучитися до плетіння маскувальних сіток, що так необхідні для наших захисників. Запрошую всіх на майстер-клас з виготовлення оберегів-сувенірів: https://www.youtube.com/watch?v=TWxHKMa1I-c&t=3s Фото, що свідчить про виконання завдання покажіть або надішліть модератору.
--	---

Модератор: Так, ви гарно виконали завдання Волонтери, тому отримуєте фішку з її зображенням. Продовжуємо рухатися далі. Зустрічайте нового українського супергероя і готуйтеся до нових завдань!

3. Укрозавр. Його родичі вимерли ще до того, як стародавні Укри викопали Чорне море. Після вторгнення орків, він вилупився з скам'янілого яйця та приєднався до боротьби

Модератор: Відкрию секрет: Укрозавр завжди дбає про екологію, бо пам'ятає, що трапилося з його родичами багато століть тому. Давайте подивимось на завдання, які він нам підготував.

Вітаю всіх! Друзі, я знаю, що ви зібралися у далеку подорож! Вона є важливою для всіх. Але прошу завжди пам'ятати про екобезпеку нашої країни! Природа зараз особливо потерпає від дій людей, вибухів та екологічних катастроф. Тому закликаю всіх намагатися жити у стилі ЕКО. Отже, вирушаючи в подорож, оберіть максимально екологічний транспорт, обґрунтуйте ваш вибір у повідомленні модератору. І напишіть, як ви розумієте вислів «Життя у стилі ЕКО»?

Модератор: Усі впоралися із завданням Укрозавра. (Розповідає учасникам про найбільш вдалі пропозиції). Тому отримуєте фішки. А на вас чекає вже новий супергерой!

4. Патрон. Малюк Патрон дуже спритний та привітний! На його рахунку вже не одна тисяча знешкоджених боєприпасів

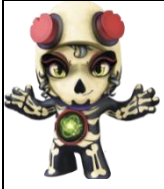
Привіт, я – Патрон, пес-рятувальник! Я знаю все про мінну безпеку і пропоную уважно переглянути моє відео: <https://www.youtube.com/watch?v=cR0rXKcfDt4>
Ви були уважні? Тоді пройдіть тест і перевірте свої знання.
(Додаток 2)
Результати тесту оцінить твій модератор.

Модератор (підводить підсумки тестування і вручає фішки). Нарешті, ми повністю підготувалися до подорожі. І всіх уже чекають наші захисники. Вирушаємо в путь!

Згодом у дорозі сталася несподіванка: ми потрапили до лісу і наш транспорт зламався. Але, здається, нам на допомогу поспішає новий супергерой.

5. Байрактар. Обожаю гратися з вогнем. Але після такої гри від ворога залишається самісінький попіл. А ще вона вмє знаходити вихід із будь-якої скрутної ситуації та має власну «Школу виживання».

   	Добрий день! Ласкаво прошу до «Школи виживання». Я допоможу вам вибратися з лісу, за умови виконання завдань. 1. Навколо багато підказок, що допоможуть зорієнтуватися вам на місцевості. Переходьте за посиланням і виконайте завдання. https://onlinetestpad.com/3a6mgctiizdj6?fbclid=IwAR0-37Lv2Atb95te-3aWJAKxtruuu7RUSE0IyGHfynlReDAn3-Q4fuwmCyg 2. У мене є карта. Але спочатку доведіть, що ви зможете її прочитати. Переходьте за посиланням і виконайте завдання. https://learningapps.org/watch?v=p5krxirwa22&fbclid=IwAR2_Ld5UfIY_ePi3DfGCwm5qGLIGE0z1DtFz72BQIDAIOErK7Qn9KFFGBhM 3. Як ви чули, я вмію віртуозно керувати вогнем. Вогонь може бути і другом, і ворогом. Головне – правильно з ним поводитися. А в далекій мандрівці без багаття ніяк не обійтися. Настав час перевірити ваші туристські навички. https://learningapps.org/display?v=pochh4wo522&fbclid=IwAR16BdZVfOD0tIVkL_OgFb8VE-MRZOWcBSpDb4ysUtG5uKSvgMXO_3sH50Y Скриншоти про виконання покажіть своїм модераторам.
---	---

Модератор: І ось, нарешті, ви виконали всі завдання «Школи виживання», отримайте за це фішки. Байрактара допомогла відремонтувати наш транспорт і дала карту. А зараз, коли ми вибралися із лісу – прямуємо вперед! Але раптом у нас чомусь зникли продукти харчування. Та у цій ситуації нам допоможе новий супергерой!

5. **Паляниця.** Мрія Паляниці, щоб в українців на столі завжди був запашний рум'яний хліб і до хліба.

 	Доброго здоров'я! Наша природа – справжня скарбниця. Вона і нагодує, і вилікує. Головне – правильно використовувати її дари. Навколо є безліч ягід, якими можна втамувати голод. Перейдіть за посиланням і перевірте свої знання. https://learningapps.org/display?v=p5j4bixvt18 Скриншот про виконання завдання надішліть модератору.
---	--

Модератор (підводить підсумок виконаних завдань): Голод ми змогли втамувати. Тож вперед! Усіх чекають наші захисники і нова зустріч із супергероєм!

6. **Мамай.** Нащадок славних козаків. Його мрія дуже проста – відстояти честь своїх предків та вигнати орків з рідної землі. Для цього ми маємо бути сильними, витривалими і спритними!

Слава Україні! Вітаю славних нащадків. А чи знаєте ви, що українська вишивка має в собі кодування сили? Існує повір'я: якщо сорочка зроблена і вишита на добре життя, то вона буде надійно оберігати людину. Тож для початку чекаю ваше селфі у вишиванці. **Фотомоб «Селфі у вишиванці».** Ви готові перевірити свою силу, міць, витривалість? Тоді шикуйтеся для випробовувань.

Випробовування від Мамає

1. Переправа через річку.

Учасники стають парами, обличчям один до одного, і міцно затискають верхньою частиною тулуба м'яч, притримуючи один одного руками. Пересуваючись боком, проходять дистанцію і повертаються до команди. М'яч передають наступній парі, а самі стають позаду.

2. Рух трав'янистими схилами.

Командир перший проходить трав'янистий схил, ставлячи боком ступню, «іде у розвідку». Потім повертається за іншим членом команди, який хапається за мотузку, обмотану навколо командира, і вони разом долають схил. Знову повертаються до команди, забираючи по черзі усіх інших членів команди. Потрібно якнайшвидше, але обережно, переправити разом усю команду вниз до «підніжжя схилу».

3. Подолання перешкод у болотистій місцевості. Рух по «купинах».

Перший варіант: проходження болотистої місцевості: стрибки із м'ячем, тримаючи його між колінами. Стрибки виконуються одночасно двома ногами. По черзі кожен гравець повинен прострибати дистанцію та повернутися до команди і передати м'яч наступному гравцю. А сам стає позаду команди.

Другий варіант: стрибками через скакалку, змінюючи почергово ноги, потрібно дістатися до пункту призначення і так само повернутися назад. Потім передати скакалку іншому гравцю, щоб той виконав цю ж вправу.

Модератор: Шановні учасники, ви довели, що є справжніми нащадками славних козаків і отримуєте по 2 фішки в нагороду!

8. **Зірка.** Вона співала на сцені так, що всі втрачали голову і починали танцювати. Тепер вона використовує свою популярність, щоб розповісти світу правду про навалу орків.

Я рада вітати своїх шанувальників! Ви справжні патріоти своєї Батьківщини, майбутні захисники-супергерої! Зверніть увагу на ваші фішки. Із зворотного боку на кожній є літери. Ваше завдання скласти з них слово.

Якщо ви правильно склали слово, то дізналися, як називається наш зірковий флешмоб! Скануйте код, запрошуйте друзів і повторюйте з нами! Чекаю на ваші відео!

IV. ФОРМУВАННЯ БЕЗПЕЧНОГО ОСВІТНЬОГО СЕРЕДОВИЩА В ЗАКЛАДІ ПОЗАШКІЛЬНОЇ ОСВІТИ

ОРГАНІЗАЦІЯ БЕЗПЕКОВОГО ОСВІТНЬОГО СЕРЕДОВИЩА У КОНТЕКСТІ ЗМІШАНОГО НАВЧАННЯ

З досвіду роботи керівника гуртка «Green lab» Сумського обласного центру позашкільної освіти та роботи з талановитою молоддю Перетятко К.Б.

Поняття «здоров'я» і «безпека» взаємопов'язані. Задля безпеки слід дотримуватися здорового способу життя.

Здоровий спосіб життя – дії, що спрямовані на запобігання захворювань, зміцнення всіх систем організму та поліпшення загального самопочуття людини.

Для збереження здоров'я, і найголовніше – життя, слід завжди дотримуватися правил безпеки життєдіяльності, поводитися у будь-яких нестандартних ситуаціях відповідно до встановлених правил.

З метою ознайомлення дітей з правилами безпеки життєдіяльності, педагогами Сумського обласного центру позашкільної освіти та роботи з талановитою молоддю розроблено навчальну програму оздоровчого напрямку позашкільної освіти «Абетка безпеки».

Зміст програми передбачає організацію роботи з дітьми молодшого шкільного віку.

Безпека життєдіяльності – цілісна система знань про захищеність життя і діяльності особистості, суспільства і життєвого середовища від небезпечних факторів природного і штучного характеру.

Особливістю програми є спрямованість освітнього процесу на біологізацію її змісту навчання, застосування інтерактивних форм навчально-творчої взаємодії педагога й вихованців, методів терапії піском, арт-терапії, психогімнастики.

Важливим психолого-педагогічним аспектом навчання дітей молодшого шкільного віку основам здорового способу життя є пріоритетність ігрових методів. Саме для цього до програми введено персонаж Здоров'ятка, що викликає позитивні емоції, мотивує дітей до навчання.

Основні завдання програми забезпечують формування у вихованців життєвих компетенцій засобами позашкільної STEAM-освіти.

Пропонуємо програму за розділами, зазначаючи особливості її реалізації в умовах змішаного навчання та застосування вебінструментів, застосунків тощо.

Розділ «Людина»

Розділ містить теоретичний матеріал про будову тіла, органи, елементарні їх функції, статеву належність, а також етапи життєвого шляху людини (дитинство, юність, зрілість, старість).

Під час виконання практичної частини розділу варто застосовувати різноманітні форми, технології, методи, зокрема технології STEM-освіти: генератор інтерактивних вправ «LearningApps», пластилінова лабораторія (виготовлення макетів систем органів людини).

Розділ «Безпека»

Доречно ознайомити дітей із відповідними тематичними поняттями, визначити, у чому полягає їх тотожність і відмінність.

***Безпека** – це стан діяльності, при якому з певною ймовірністю виключається прояв небезпек.*

***Небезпека** – це умова чи ситуація, яка існує в навколишньому середовищі і здатна призвести до небажаного вивільнення енергії, що може спричинити фізичну шкоду.*

***Загроза** – можлива небезпека. Будь-які обставини або події, що виникають у зовнішньому середовищі, які можуть бути причиною порушення політики безпеки інформації і (або) нанесення збитків автоматизованій системі.*

***Надзвичайна ситуація (НС)** – порушення нормальних умов життя і діяльності людей на об'єкті або території, спричинене аварією, катастрофою, стихійним лихом, епідемією, епізоотією, епіфітотією, пожежею, застосуванням засобів ураження, що призвели або можуть призвести до людських і матеріальних втрат.*

***Ризик** – можливість того, що все відбуватиметься не так, як очікується, можливість припуститися помилки. Вивчення, оцінка і зменшення ризиків в усі часи мали велике значення у господарській діяльності.*

Також слід акцентувати увагу вихованців на правилах безпечного перебування вдома, на вулиці, у природі: поведінка з незнайомими людьми та незнайомими предметами; правила дорожнього руху тощо. Необхідно чітко окреслити алгоритми дій в небезпечних ситуаціях, надати інформацію про те, куди слід звертатися за допомогою.

Для ефективного виконання завдань за програмою є використання генератора інтерактивних вправ «Word Wall», а також генератора ребусів, генератора пазлів, застосування інтерактивної онлайн – дошки Miro.

У період воєнного стану дуже важливим є правильне пояснення вихованцям як діяти в тій чи іншій ситуації.

На разі використовуємо різноманітні джерела, наочні матеріали, зокрема пропонуємо їм переглянути відео, що рекомендоване Міністерством освіти і науки України, «Поради захисника»
<https://youtu.be/Eoz9gP7j3Eg>.

Розділ «Надзвичайні ситуації»

У розділі надаємо інформацію про стихійні лиха, небезпечні предмети та повітряну загрозу. При цьому використовуємо відеоролик про алгоритм дій при повітряній тривозі. Його можна завантажити за посиланням https://youtu.be/3WZoAyojs_A

Повітряна тривога, сирена – це сповіщення про реальну загрозу, небезпеку з повітря. Ознайомлюємо дітей з правилами поведінки під час повітряної тривоги:

У будівлі

Зайди в укриття. Це може бути підвал чи паркінг. Якщо немає спеціального укриття, потрібно спуститися на нижчий поверх будівлі та обрати місце подалі від вікон.

У квартирі

Якщо немає змоги спуститися в укриття, то важливо знайти місце подалі від вікон, між двох стін, найчастіше біля входних дверей. Сісти на підлогу, накритися з головою ковдрою чи іншими речами.

У потязі

Нахилитися нижче рівня вікон та закрити голову руками.

На вулиці

Зайти в найближче укриття за позначкою «Укриття».

Якщо немає можливості знайти найближче укриття, то важливо триматися на відстані від магазинів з вітринами. Лягти на землю біля високого бордюру, бетонних блоків, закрити голову руками. Якщо почуєш вибухи, то залишайся у безпечному місці. Не панікуй! Спочатку думай, а потім дій!

Окремо наголошуємо на наслідках будь-яких контактів із небезпечними предметами, зокрема з мінами.

Пропонуємо дітям переглянути тематичне відео, яке можна завантажити за посиланням https://youtu.be/v_jY3LRP6yA.

Міна – це пристрій, що вибухає і призначений для вбивства або поранення людей, які торкнулися його або підірвали. Міни спеціально розроблені для того, щоб вибухати, коли на них наступають, підіймають, натягують на розтяжку або якимось іншим чином торкаються.

Які бувають міни?

ПМН 2. Протипіхотна міна ударної дії. Активація відбувається під тиском ваги. Може бути схована у траві, під невеликим предметом.

МОН 50. Протипіхотна осколкова міна спрямованої дії. Встановлюється на поверхні ґрунту або кріпиться до предметів довкілля.

ПФМ 1 або «Пелюстка». Протипіхотна міна натискної дії. Корпус зроблений з поліетилену зеленого або коричневого кольорів. Вибух відбувається в момент, коли нога наступає на міну.

Правила мінної безпеки

Спершу думати, потім діяти. Зберігати спокій. Бути дуже уважним і спостережливим для того, щоб помічати незвичні предмети, залишені кимось, дротові розтяжки на рівні колін та гачки на рівні плечей.

Оминай насадження, порожні будинки та зруйновану техніку. Пересувайся лише знайомими дорогами. Носи з собою телефон, для того, щоб постійно бути на зв'язку. Повідомляй про небезпеку та підозрілі предмети за номером 101.

Розділ «Здоров'я людини»

Зміст розділу спрямовано на ознайомлення з основними показниками здоров'я людини; визначення впливу природних чинників на стан здоров'я;

Здоров'я – це стан повного фізичного, духовного та соціального благополуччя, а не лише відсутність хвороб і фізичних дефектів.

особливостей і правил щодо запобігання захворюванням, режиму дня, загартування, раціонального харчування.

Для роботи в межах цього розділу можна застосовувати інтерактивну вправу на онлайн-дошці Miro.

Також слід використовувати генератор інтерактивних вправ «LearningApps», генератор «хмаринки слів» WordArt.

Розділ «Гігієна»

Теми розділу: «Гігієна, її значення», «Особиста гігієна», «Гігієна одягу, харчування, фізичної активності, праці та відпочинку, сну», «Сон, його значення».

Один із прикладів реалізації завдань розділу є робота у дослідній лабораторії. Пропонуємо дітям виконання завдань STEM-проєкту «Здорові зуби здоров'ю любі» (ліпка макетів зуба, проведення експерименту «Паста для слона»). Інтеграція різних напрямів і технік є для вихованців цікавою та пізнавальною, сприяє вдосконаленню їх життєвих компетентностей на основі технологій STEM-освіти.

Розділ «Емоції і почуття»

Зміст розділу: основні емоції – радість, гнів, інтерес, здивування, страх, провина; почуття, добро і зло; настрій; правила поведінки в колективі.

Доцільно застосовувати інтерактивні вправи за допомогою генератора інтерактивних вправ «LearningApps».

Для роботи з вихованцями середнього шкільного віку педагогами розроблено навчальну програму «Безпека і я». Один із розділів цієї програми має назву «Домедична допомога», що містить великий об'єм як теоретичного матеріалу, так і практичних вправ. На відміну від програми «Абетка безпеки» до програми «Безпека і Я» включено складніші терміни, поняття, роботу з макетами.

Для того, щоб зацікавити дітей до творчої, навчально-пізнавальної діяльності, рекомендуємо застосовувати Google-форми, за допомогою яких можна розробляти вікторини, тести, опитувальники. Обов'язковим є моніторинг результатів діяльності вихованців за допомогою скрінів їх відповідей, що є необхідним для здійснення аналізу роботи як вихованців, так і педагога.

ІНФОРМАЦІЙНІ ДЖЕРЕЛА:

1. Базовий компонент дошкільної освіти (нова редакція), затверджений наказом Міністерства освіти і науки, молоді та спорту України від 22.05.2012 № 615 Дошкільне виховання. 2012. № 7. С. 4–19.
2. Булич Е.Г., Муравов І.В. Валеологія. Теоретичні основи валеології. К., 1997, 224 с.

3. Валеологія: Теоретичні основи валеології. К., 1997. С. 3 – 9.
4. Долинна О. Екологічні виклики сьогодення: збережемо субкультуру дитини. Дошкільне виховання. 2014. № 5. С. 5 – 8.
5. Денисенко Н.Ф. Освітній процес має бути здоров'язбережувальним. Дошкільне виховання. 2007. № 7. С. 8–10.
6. Закон України «Про освіту»: Закон України від 23 трав. 1991 р. № 1060-XII із змінами і допов. Освіта в Україні. К., 2006. С. 8 – 40.
7. Хуторной С.К. Валеологія. Дошкільний курс. Чернівці, 1996. С. 7–12.

ХАБ КРЕАТИВНИХ ЗАХОДІВ, ПОДІЄВОЇ ВЗАЄМОДІЇ ТА ВІДКРИТОГО ДІАЛОГУ

В умовах збройної агресії росії проти України заклади позашкільної освіти продовжують активно працювати для розвитку творчих здібностей дітей і молоді, забезпечуючи їх змістовне дозвілля та психологічну підтримку.

З метою консолідації зусиль педагогічних працівників комунального закладу Сумської обласної ради – обласного центру позашкільної освіти та роботи з талановитою молоддю, громадських організацій, спрямованих на захист конституційних прав, свобод, законних інтересів, соціальних запитів сімей, дітей щодо створення безпечного освітнього, духовно налаштованого середовища, забезпечення їх психолого-педагогічного супроводу було започатковано соціально-освітній проєкт «Хаб креативних заходів, подієвої взаємодії та відкритого діалогу».

Педагогами було сформовано інноваційну організаційно-педагогічну модель надання якісних освітніх послуг дітям різних соціальних категорій, організаційну модель презентаційних і просвітницьких заходів як засобу популяризації позашкільної освіти.

Хаб став освітнім простором, територією розвитку й самореалізації для дітей і молоді, зокрема внутрішньо переміщених осіб; осіб, які потрапили в складні життєві обставини; дітей військовослужбовців, працівників критичної інфраструктури. Принципами освітньо-творчої діяльності стали родиніцентризм, добровільність, педагогічна взаємодія.

Роботу в хабі було організовано за індивідуальною, колективною, клубною формами.

Педагогами закладу було розроблено цикл спортивно-оздоровчих активностей: руханки «Здоров'я і краса», майстер-класи з футболу, туризму, спортивні естафети «Козацький гарт», «Здоровим бути здорово!», що сприяло покращенню фізичного й емоційного стану дітей.

Діти долучилися до участі у дозвіллевих, пізнавально-розважальних заходах «Розваги для відваги», екскурсійних програмах.

За участю дітей та їх батьків відбулися STEAM-квести «Welcome Summer»: експериментальна лабораторія, цікава математика, англійська мова, арт, сумизнавство, лабораторія мікроскопічних досліджень «Таємниця кольорів».

Під час занять з арт-терапії діти вчилися розуміти власний емоційний стан, диференціювати та розпізнавати настрій і почуття, отримувати емоційне та естетичне задоволення від перегляду творів мистецтва та від процесу створення власного малюнку.

У хабі відбувалися майстер-класи з креативної творчості «Дитячі мрії в Україні», зі створення 3д малюнка «Долонька єднання», виготовлення еко-іграшки, конструювання «Чарівний світ LEGO-перетворень», робототехніки.

За підтримки благодійних фондів відбулися екологічні пікніки, під час яких учасники проєкту працювали у творчих майстернях «Дотик природи», долучалися до участі у фоточеленджі «Україна це – ми», природничих вікторинах, ігровій програмі «Любий малечі про цікаві речі», екологічних акціях, контактних екскурсіях.

Під час годин морально-духовного спілкування обговорювалися теми «І я в цій світі не один», «Добрий вчинок» тощо.

Також було організовано заходи сімейного відпочинку – екскурсії-релакси «Відчуй історію на дотик».

У співпраці з громадськими організаціями учасники проєкту долучалися до волонтерської діяльності, зокрема до благодійної акції «МЕТРО.ДІТИ»: передали іграшки дітям міста Харків; виготовляли маскувальні костюми, листівки для воїнів ЗСУ.

Психологічною службою обласного центру позашкільної освіти та роботи з талановитою молоддю було організовано зустрічі груп творчої взаємодії для дітей та взаємопідтримки для дорослих.

Упровадження проєкту сприяє створенню безпечного креативного середовища для навчання, розвитку дітей, їх соціалізації, організації відпочинку та дозвілля; розширенню ефективних форм співпраці закладу позашкільної освіти, громадських організацій, благодійних фондів.

V. ТВОРЧІСТЬ ЮНИХ

За матеріалами обласного конкурсу з написання есе «Війна за СБІЙ шлях» (Дитячий погляд)

У часи повномасштабної війни, розв'язаної росією проти України, надважливою складовою освіти дітей і молоді є національно-патріотичне виховання. Особливого значення набуває формування у дітей та учнівської молоді активної громадянської позиції.

У цьому контексті актуальними є різноманітні форми позашкільної освітньої діяльності, зокрема проведення заходів патріотичного спрямування, таких як Всеукраїнський конкурс на написання есе.

Обласний етап Всеукраїнського конкурсу з написання есе «Війна за СБІЙ шлях» (дитячий погляд)», метою якого є активізація національно-патріотичного виховання, пошук та підтримка юних талантів, формування в учнівської молоді активної життєвої позиції, отримав широку підтримку серед учнівською молоді Сумщини. Його учасниками стали близько 120 учнів і вихованців закладів позашкільної, загальної середньої освіти територіальних громад Сумської області.

Слід відзначити, що есе як невелика за обсягом літературна форма влучно й емоційно виражає авторський погляд на суспільно важливу проблему. Написання есе потребує ретельної підготовки: вивчення проблеми в інформаційних джерелах, складання плану, визначення аргументів, що доводять авторське міркування, пошук влучних цитат чи правильних літературних засобів, що можуть зацікавити й вплинути на емоційний стан читача тощо. Тому участь у конкурсі написання есе потребує наявності в авторів-учасників певних знань, умінь і навичок літературної творчості, компетентностей (критичного мислення, навичок аналізу і синтезу, логічного й структурованому викладу думок) та досвідченого наставництва педагогів.

Журі обласного етапу конкурсу відзначило, що надіслані роботи викликають особливу увагу й зацікавленість. Кожне есе – це унікальна особиста історія дітей та їхніх сімей, мешканців прикордонної Сумщини, що зазнала окупації з перших днів війни. Це історії не вигаданих героїв, а реальних дітей, яким, на превеликий жаль, довелося і доводиться переживати трагічні часи. Дітей, яких позбавили права на щасливе дитинство, рідну домівку, навчання в школі, спілкування з друзями й рідними, але які з гордістю усвідомлюють свою приналежність до незалежної й сміливої нації українців. Цими почуттями сповнений кожен рядок і кожне слово авторів про велике горе і тверду віру в перемогу добра над злом.

Окремі роботи супроводжувалися авторськими ілюстраціями.

Слід відзначити, що конкурс есе отримав доволі суттєве зацікавлення серед дітей та учнівської молоді, допоміг осмислити складні історичні процеси, у

епіцентрі яких опинилася Україна, а також продемонструвати власні творчі здібності, поділитися особистим досвідом проживання сучасного складного періоду та підвищити важливість літературного процесу у вихованні юних громадян держави.

ДОБРО ЗАВЖДИ ПЕРЕМАГАЄ ЗЛО

Даніл ГАВРИШ, 9 років, м. Лебедин

Я звичайний український хлопчик Даніл. У мене прекрасна сім'я: тато, мама, маленький братик, якого я дуже люблю. І ще я люблю своє рідне місто, бабусю, дідуся, песика Гавчика, кицьку Одарку.

Одного зимового ранку ми прокинулися від гучних звуків. Тато сказав:

- Війна!

Що таке війна? Нам говорили про неї у школі, але я так це до пуття і не зрозумів.

Ми швидко зібралися та поїхали в село до бабусі. Але і там було страшно. Вже зовсім близько лунали вибухи. Всі були сумні. Мама з бабусею плакали. Братик вередував, коли ми ховалися у підвалі, бо боявся темряви. А я ні – я ж дорослий. Одного разу в підвалі я заснув. І мені наснилася велика чорна жаба, яка відкрила пащу та хотіла нас з'їсти. Я закричав і прокинувся.

- Що, синку, наснилося страшне?- запитала мама.

- Так, мені війна снилася. Тепер я знаю, як вона виглядає. Це велика чорна жаба. Вона нас хоче з'їсти.

- Ні,- сказав тато, – ніхто вас не з'їсть. Сідайте в машину, поїдемо!

Ми їхали довго до кордону, потім пересіли в автобус, що їхав до Польщі, а тато залишився.

Тут було тихо, красиво, але я дуже сумував за домівкою. Братик малий, не розуміє, а я думаю: чому та велика жаба їсть наших дорослих людей і дітей теж їсть? Коли вона пострибає у своє болото? Тато сказав, що ми переможемо, і мама каже, і вчителька. Я їм вірю. Я знаю, що добро завжди перемагає зло. Отже, ми – переможемо!

Нарешті я вдома. Можу ходити до школи. Мені дуже подобається вчитися. І коли я виросту, то стану військовим, або буду працювати над створенням нових дронів, які захистять нашу країну від злих людей. Я дуже чекаю Перемоги. Тому стараюся бути чемним, щоб не засмучувати маму, тата, вчительку.

УКРАЇНА – ВІЛЬНИЙ ПТАХ І ЙОМУ НАЛЕЖИТЬ НЕБО

Володимир КОБИЧЕВ, 9 років, м. Суми

Війна – це страх. Дуже страшно, коли гинуть люди, руйнуються міста і села, знищуються ліси, річки, моря, риби, тварини і рослини. Страшно, коли чути вибухи і в підвалі зникає світло.

Ніхто не може зрозуміти, чому росія напала на Україну, адже українці нікого не чіпали, жили мирно, вільно з усіма дружили, навіть з росіянами. А вони виявилися підлими, злими ще й тупими.

Я не міг повірити в те, що окупанти знищили унікальний, єдиний такий у світі наш транспортний літак «Мрія». Не спав кілька ночей, шукав інформацію про «Мрію». Хотів довідатися: навіщо його створили і хто, у які країни літав, що перевозив, як його зустрічали люди? Зробив для себе цілу виставку з фотографій нашого літака. Дивився на «Мрію» – і було так прикро, боляче, жаль, що аж плакати хотілось.

Як так можна? Навіщо знищувати таке диво? Це ж справді мрія! Мрія усього людства про те, щоб такого величезного птаха зробити і щоб він піднявся в небо. А рашисти цю мрію розстрожили. Невже вони не люблять птахів? Значить, вони не мріють і в небо не дивляться, а, може, не хочуть? Дуже довго думав: чому усе так трапилося, чому вони так люто ненавидять нас, знущаються, убивають?

Я ще з першого класу спостерігаю за птахами, особливо за журавлями, дивлюсь як вони літають. Це так красиво і точно, наче математика в небі. Дивись – і вчись. Я читав, що вони крилами допомагають одне одному, створюючи потік повітря. А останніми летять найсильніші, які бачать і підтримують усіх, хто попереду.

Отак я дивився-дивився – і мене осяяла думка. А Україна – теж як птах, вільний, красивий, великий, незалежний, бо йому належить небо. Справді, якщо подумати, то кожна країна подібна до чогось і перебуває у своїй стихії. США, наприклад, як велика риба-кит, – стихія води, Великобританія – повітря, Австралія – землі, Грузія – гір, а росія, як кріт, – підземелля. І як висунеться той кріт, сліпий, нічого не бачить, на сонце мружиться, то ї здається йому, що хтось хоче на нього напасти.

І доки той російський кріт у своєму підземеллі сидів, український птах став літати і завойовувати небо. Коли сліпий кріт це побачив, то аж прозрів. Заздрощі і злість охопили його. Як це так? Він на нафті і газі, золоті сидить, а не літає. А птах у 28 разів менший, ніж він, а будує, створює, літає і небо завойовує. Через це і пішов він війною на птаха. От чому триває ця війна. Україна бореться за свій шлях у небі, за все небо, яке належить їй, Вільному Птаху.

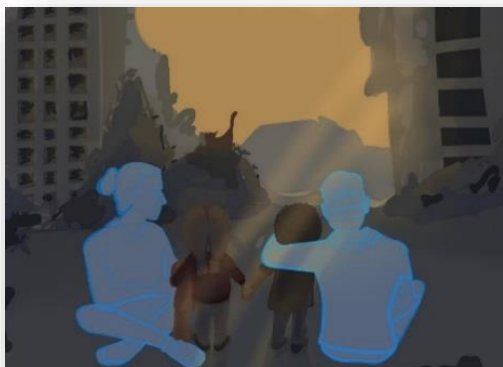
Я не знаю, як довго триватиме ця війна (хотілося, щоб якнайшвидше закінчилася), але я точно знаю, що кріт ніколи не здолає Вільного Птаха, бо підземелля ніколи не дотягнеться до неба, а небо ніколи не пірне у підземелля. Вільний Птах вирвався з-під впливу крота і зараз прокладає свою траєкторію польоту.

Україна обов'язково переможе, зробиться ще кращою і відбудує свою «Мрію». А кріт полізе назад у своє підземелля, бо він сліпий і тупий, і літати не вміє. Небо тепер належить ЗСУ, земля – ТрО, а води – Нацгвардії. Птах врятує планету від крота. Україна врятує Землю. Усе буде Україна! Слава Україні! Героям Слава!

ВІЙНА ЗА СВІЙ ШЛЯХ

Олександр Клименко, 13 років, м. Шостка

...Стрімко, немов метелики, пурхають пальці, вплітаючи стрічки...Та не коси свої дівчата прикрашають стрічками. Не мереживо плетуть на серветках жінки.

Це ми з матусею вчимося робити маскувальні сітки для наших ЗеСеУшних котиків. Один, два або три...й перехід. Угору або вниз...Знов і знов. Змінюючи колір, читаючи молитву-оберіг: «Хай буде українським егрегором, покровом святим, що захистить та збереже!»

З чого почалася «війна за свій шлях» для нашої родини?! Напевне, із ТОГО ранку, з розгублених очей матері, яка судомно стискала слухавку біля блілого обличчя. Чи з повної відміни навчання в школі. Хоча для мене, мабуть, із тріску стелі та шматків битого скла під ногами після першого бомбардування на початку березня. У капцях, по снігу...Так швидко до того я ніколи не бігав. Укриття?! З п'ятого поверху, сходами, у темряві... По декілька разів уночі, з жахом виринаючи зі сну під страшне ревіння тривожних сирен, хапаючи ротом повітря, бо астма б'є бронхи спазмами відчаю та страху... Та кому легко в країні зараз?! Хто раніше думав про ті укриття?! То шляхи «упорядковували», то до свят готувалися... Укриття наше – підвал з комунікаціями під будинком. Вологе й холодне, але досить глибоке. Місце, де єднаються зовсім різні люди, різного віку, уподобань, віросповідань або без них. З дітлахами, тваринами (як ми – з малою таксою-інвалідом у сумці), з рюкзаками, павербанками, водою в пляшках, слухавками, якимись речами... Усі налякані, та з надією!

Дехто молиться: «Хай нас обійде лихо оте. Хай оборонять...» Дехто плаче, дехто мовчить. Моніторять Е-мапу та ждуть сповіщення про відбій тривоги. Разом якось починаємо спілкуватися, знаходити спільну мову, хоч і налякані всі!

Назавжди запам'ятаю тижні облоги нашого міста. Бо то теж є «війна за свій шлях». Шлях Віри, Смутку, Сподівань. Мама готує нам щось «із борошна й повітря», бо скінчилися всі запаси їжі та городини. Майже постійно сплять хатні два коти й киця, змарнілі та худі, досі не розуміючи, чому люблячі хазяї не годують так смачно, як раніше, тільки міцно пригортають до себе?! Померли без їжі (бо не було, де купити), великі яскраві золоті рибки, що завжди вабили мене своїми барвами. Мала понівечена такса-інвалід навчилася розпізнавати сигнал

тривоги й ледь повзе в «чергову» сумку. Підприємство, де працювали декілька поколінь нашої родини, зруйновано бомбардуванням. Крамниці зачинені...Зі світлом перебої...Війна...

Не здаємося, тримаємось, як можемо: несемо в школу теплі светри, плетені шкарпетки, мої малюнки – для передачі нашим захисникам. Донатимо якісь кошти на ЗСУ. Читаємо улюблену нашу Ліну Костенко. Дивимось разом з матусею в Фейсбук останні новини з форпостів української нескореності. Лаємося, посміхаємося, обіймаємося – живемо. Яюсь так і наближаємо нашу ПЕРЕМОГУ, роблячи щось корисне, як на нашу думку.

Грати в комп'ютерні ігри при нагоді не полишаю. Мабуть, для мене це така дитяча стратегія – сховатися від дійсності наразі. Бо там, у грі, сам роблю свій віртуальний шлях: як гарний газда, дбаю про своїх «жителів», зберігаю та примножую «надбання», роблю свій внесок у розвиток та збереження життя. А головне – захищаю мешканців свого світу! Будує фортеці з багатофункціональними укриттями. Освоюю нову зброю та втілюю в життя. Працюю, працюю... Роблю запаси, стежу за тваринним світом, лісами та озерами. Починаючи з себе, подаю приклад іншим у «моєму світі». Хочу запобігти війні! Я сам собі – Сірко й Залужний водночас! Чому ж матуся свариться на мене за те?! Не розумію!

Шукаю свій шлях у цій війні, у війні, яка розпочалася ніби сторіччя тому. Насичуюсь, як повітрям, українською літературою, літописами, нашою історією. Попри всі негаразди та недорослий вік, учусь любові до своєї землі, лісів, озер, побуту, традицій України. Бо козацькому роду немає переводу! Як і добрим людям, Волонтерам, ТрО ЗСУ – усім, хто своїми вчинками, незламною вірою, власним життям, наче цеглинами, мостить шлях України до Перемоги.

ВІЙНА ЗА СВІЙ ШЛЯХ

Захар САХНЕНКО, 15 років, м. Суми

Гарно пам'ятаю той день, коли прокинувся від слів батьків: «Війна! Ми зараз екстрено збираємося й ідемо з міста». Спочатку не зрозумів ні слова, не знаю, чи через сонливість, чи через невіру в саму можливість війни.

Проте вона була тут, за кілька кілометрів від мого будинку, і я міг виразно її чути. Знаєте, щось жахливе постає перед очима, і ти дивишся з вікна в бік кордону, дихаєш промерзлим зимовим повітрям і чуєш нескінченну канонаду вибухів, які, здавалося, з кожною хвилиною ставали дедалі ближче.

Навіть не паніка, це вже був настільки високий рівень стресу, що організм не міг переносити адекватні емоції, тому вирішив просто здатися і не відчувати абсолютно нічого. Почуття порожнечі, яка всмоктує всі емоції, як чорна діра.

Найстрашнішим, напевно, було те, що, як мінімум у моєї родини, змінилися погляди на смерть: якщо раніше ми не могли прийняти її у жодному разі, то під час бомбардувань думали вже не про те, куди потрапить, а якби зразу й кінець... І тут в небі з'явилися літаки, які своїм глухим ревінням, здавалося, скидали на нас небо, але ні, вони скидали лише бомби, навіть не знаю, що гірше, чесно кажучи. І під час кожного прольоту літака мама з усіма прощалася.

І коли ми спілкувалися з родичами та друзями з країни наших «братів», я зрозумів, що війна, насамперед, не в окопах. Вона в головах, в тісних кухнях наших будинків, вона не закінчувалася багато століть. Вона настільки вкоренилася і проросла в наших головах, що без неї жити вже якось дивно та незвично. Найцікавіше, що для деяких людей, війна – це зовсім різне. Для когось це черевик, поставлений на шию, а для когось – новий хрест до шинелі, а для мене – це "Акації", "Мсти", блок-пости, погризені вибухом мости, хрести, милиці та багаття. Це вечірній плач матері, спалахи від запуску "Градів" у нічному небі, які схожі на тиху блискавку, це танки, що їдуть назустріч автобусу, це снаряди, що пролітають над дахом евакуаційного потяга.

Моє безтурботне дитинство та дитинство інших дітей відвели на розстріл, і воно впало на землю, і тепер важко спить у земляному ліжку. Але навіть на залитих кров'ю луках незабаром знову розквітнуть квіти. І нові діти старої землі будуть чисті, і колись вони все-таки, без поспіху, збудують правильний світ. А нам лише залишається чекати весни, яка розтопить сніг, що лежить усередині нас ще з двадцять четвертого лютого.

Зараз Земля буквально цуцням у долонях тремтить, вона не знає, куди їй подітися, і вже сама над собою не владна. А владу над нею має якийсь дід, розум якого вже давно закотився за обрій, і який готовий змусити жінок своєї країни народжувати тисячі дітей і відправляти їх помирати на Донбас, просто тому, що йому так хочеться. Але якось у холодному морзі, на самоті, вчорашній диктатор стане просто мертвим старцем. Чи стане цей день святом? Ні, та й не повинен, це стане днем полегшення всіх людей. І зараз на "нулях" воюють наші воїни заради того, щоб цей день полегшення змогла відчути й вільна Україна. Вони воюють за можливість нам вибрати свій шлях, і ми не маємо права їх підвести, бо якщо ми помилимося, то все було дарма, і ця ситуація, ця війна, повториться ще знову.

Малюнки Ю. Андрієнко, К. Кібець, О. Шершак.

VI. СТОРІНКА ПСИХОЛОГА

ЯК ЗАБЕЗПЕЧИТИ ЕМОЦІЙНЕ БЛАГОПОЛУЧЧЯ ВИХОВАНЦІВ В УМОВАХ ВІЙНИ

Поради психолога

Організація освітнього процесу у воєнний час – це новий виклик для усіх педагогів, зокрема і для педагогів закладів позашкільної освіти. В умовах збройної агресії росії проти України заклади позашкільної освіти продовжують спрямовувати свою роботу на розвиток творчих здібностей вихованців, забезпечують їх змістовне дозвілля, надають психосоціальну підтримку й допомогу.

Реалії сьогодення потребують від педагога-позашкільника не лише оволодіння інноваційними педагогічними технологіями, а й новими знаннями у галузі практичної психології для підтримки психосоціального благополуччя вихованців, оскільки події, що відбуваються в Україні, призводять до посилення стресового стану педагогів і вихованців.

Стрес – (з англ. stress- тиск, натиск, напруга) – емоційний стан організму людини, що виникає у напружених обставинах і виявляється в порушенні перебігу психічних процесів, координації рухів, дезорганізації, гальмуванні діяльності. Це своєрідна реакція організму на подразнення, де подразником є ситуація.

У дітей, яким випало жити в такий складний період і часто перебувати у складних ситуаціях, може сформуватися звичка очікування постійної загрози і переживання її у формі різних страхів. А це, у свою чергу, зумовлює появу низки порушень у цілісності внутрішнього світу дитини, підриває основу почуття довіри до світу, до себе, викликає відчуття невпевненості, неспроможності, конфліктності, зниженню соціальної активності.

Найчастіше у відповідь на стрес у дітей виникають тривога і страх. У значної частини – може сформуватися почуття провини. Зазвичай дитина реагує на стрес дуже гостро, через що в неї виникають емоційні та поведінкові розлади, зокрема:

- фізичні – порушення сну (від безсоння до постійної сонливості), порушення апетиту (від відмови від їжі до постійного відчуття голоду), часті скарги на головний біль, біль у ділянці серця, нудоту, незграбність, невротичні прояви (сіпання повік, смоктання пальця, смикання волосся тощо), нечітка дикція або заїкання, швидка втомлюваність;

- емоційні – немотивовані спалахи гніву, дратівливість, небажання спілкуватися, усамітнення, страхи, схильність до перфекціонізму, самознецінення;

- когнітивні – байдужість, брак інтересу, труднощі з концентрацією уваги, зниження рівня успішності навчальної діяльності;

- поведінкові – повернення до форм поведінки, притаманних молодшим за віком дітям, жорстоке поводження з тваринами та/або людьми, крадіжки, утечі з

дому, вандалізм, уживання психотропних речовин, розгальмованість у поведінці. Можуть простежуватися суїцидальні думки (наміри).

Кожен випадок у роботі з вихованцями є унікальним. Головне завдання керівника гуртка – надати підтримку дитині, допомогти їй усвідомити і набутти власного досвіду як справлятися зі стресом. Поведінка дитини може свідчити про те, що дитина перебуває або перебувала в психотравмувальній ситуації. Саме тому важливо створити в закладі позашкільної освіти умови, в яких би вихованці могли б долати наслідки негативних реакцій, успішно розвиватися та соціалізуватися. Відтак, вчасно помітити, розпізнати, зрозуміти і допомогти дитині повернути її емоційне благополуччя. Саме досвід дитини, накопичений під час подолання стресових впливів є визначальним чинником розвитку її стресостійкості. Тому актуальним для керівників гуртків є оволодіння методами психосоціальної підтримки вихованців.

Якщо у дитини з'явилися або посилилися гіперактивні прояви, помітною стала імпульсивність, неорганізованість, нерегульована і надмірна активність, слід допомогти дитині усвідомити свої емоції, озвучити їх і спрямувати енергію в «корисних цілях»: порухатися, виконати декілька фізичних вправ, подихати, використовуючи нескладні дихальні техніки. Це допоможе позбутися зайвого нервового напруження і стабілізувати психоемоційний стан дитини.

У ситуації небезпеки у вихованців можуть спостерігатися прояви тривожності. Допомогти такій дитині можна, дозволивши в процесі навчально-творчої взаємодії робити вибір, працювати в парі, перевіряти виконану роботу. Можливість контролювати ситуацію додає дитині сил і допомагає позбутися тривожності.

Діти, що пережили травмувальні події, часто проявляють у групі однолітків дратівливість і агресивну поведінку. Агресія дитини – цілком нормальна її реакція на події, що відбуваються наразі в Україні. За таких умов керівник гуртка має навчити дитину конструктивно виражати свою злість. Для цього існують прості техніки, наприклад, зім'яти папір, побити подушку, надуту кульку, покричати, пострибати тощо. Не треба засуджувати дитину, а слід допомагати їй оволодіти новими навичками, спираючись на власний досвід конструктивної поведінки. Доцільно поговорити з дитиною про те, що її турбує, як вона відчувається, пояснити наслідки агресивної поведінки, підтримати в бажанні змінити поведінку на краще, а за необхідності, звернутися за допомогою до психолога.

Може бути й така категорія вихованців, які зовсім не виражають емоцій. Якщо таких вихованців ігнорувати, вони стануть ізольованими і з часом можуть втратити мотивацію до занять і залишити гурток. Ці діти потребують любові й уваги тих, хто їх оточує. Забезпечуючи прийняття і розуміння дитини, залучаючи її до цікавої навчально-творчої діяльності, цікавлячись її емоційним станом, розділяючи її емоції, педагоги сприяють усвідомленню і розумінню дитиною того, що сумувати, проявляти агресію, тривожитися – це нормально в тій ситуації, яка наразі склалася. Допомогти таким дітям зрозуміти і усвідомити свої емоції

можуть прості і доступні техніки, що дають можливість відчувати себе і своє тіло, зокрема ігри-вправи з долоньками.

У дітей різного віку може спостерігатися регресивна поведінка, що виявляється в невластивій для свого віку поведінці: дитина поводиться, «як маленька». До такої поведінки можуть вдаватися навіть підлітки, що може викликати нерозуміння серед однолітків і педагогів. Такі діти потребують особливої уваги і турботи. Дієвими способами впоратися з регресивною поведінкою підлітків є допомога в розробці плану дій на найближчу перспективу, оцінка ризиків і ресурсів, обговорення покроково, що і коли слід зробити, заохочення зробити перший крок у напрямку досягнення мети.

Психотравмувальні події, що пережили підлітки, можуть призводити і до негативних змін у їхній поведінці. Підлітки можуть поводитися надмірно ризиковано. Наслідками такої поведінки можуть бути фізичні травми, адиктивна (залежна) поведінка, правопорушення тощо. Важливо поговорити з підлітками про те, що така поведінка може бути спричинена травмувальним досвідом, сприяти розумінню і усвідомленню наслідків ризикованої поведінки для їх здоров'я та подальшого життя.

Якщо у дитини в розмові з педагогами чи однолітками простежуються думки про самогубство, то до цього слід поставитися вкрай серйозно. Головним у роботі педагога з такою дитиною є встановлення з нею довірливих стосунків, розуміння й підтримка. За таких випадків слід обов'язково звернутися за психологічною допомогою.

Особливої уваги потребують вихованці, родини яких були вимушені переміститися із зони активних бойових дій до більш безпечних регіонів. Такі діти можуть бути свідками жаклих подій і переживати почуття, пов'язані з втратами, що може ускладнювати процес адаптації дитини до нового місця проживання, навчання, нового колективу однолітків. За таких обставин педагог має допомогти дитині пережити цей складний період, залучивши до навчально-творчої діяльності і посприяти тому, щоб дитина знайшла собі друзів серед однолітків. У гуртковій роботі доцільніше використовувати ігри без елементів змагання (руханки, ігри в колі тощо). А якщо елементи змагання є невід'ємною частиною реалізації навчальної програми, слід потурбуватися, щоб усі учасники отримали моральне заохочення. Для цього тим, хто вибуває зі змагання раніше, можна запропонувати виконати активні ролі. Добираючи навчальний, стимулювальний матеріал до занять, слід оминати той, що може викликати у дітей асоціації, пов'язані з психотравмувальними подіями. Корисними в роботі з дітьми будуть вправи для саморегуляції, психологічні хвилинки емоційної стабілізації.

Доцільно на деякий час відмовитися від практики звичного оцінювання результатів (продуктів) творчої діяльності вихованців, а зосередитися на самому процесі, акцентуючи увагу і оцінюючи зусилля кожної дитини, уникаючи негативних оцінок і за будь-якої слушної нагоди акцентувати увагу на силі та наполегливості дитини.

Розмовляючи з дітьми, відповідаючи на їх запитання, слід бути щирими, давати інформацію, зважаючи на вік, рівень розвитку і травматичний досвід. Не слід ділитися песимістичними роздумами і чутками. Надлишок інформації може їх налякати, викликати страх і почуття беззахисності. Спілкуючись з дітьми, доцільно підтримувати в них оптимізм, віру в ЗСУ, вселяти впевненість у Перемогу. За можливості – допомогти кожному знайти свою «суперсилу» – те, що сприяє стійкості й допомагає справлятися з подіями та обставинами непростого сьогодення.

При найменших підозрах на емоційне неблагополуччя дитини доцільно звернутися за допомогою до практичного психолога закладу освіти, поспілкуватися з батьками вихованця.

Психологічної допомоги потребують діти, у яких спостерігаються один або кілька нижчезазначених симптомів:

- дитина переймається думками про травмувальні події, лякається, боїться їх повторення;
- у дитини спостерігається втрата інтересу до діяльності, яку раніше вона виконувала із задоволенням;
- дитина уникає будь-яких згадок про травмувальні події;
- дитина часто бачить погані сни (порушення сну);
- дитина багато фантазує щодо подій війни, фантазії мають негативний характер;
- дитина часто перебуває у збудженому стані, під час виконання навчальних завдань спостерігаються труднощі, пов'язані із концентрацією уваги;
- у спілкуванні дитина проявляє відстороненість (збільшення міжособистісної дистанції зі співрозмовником);
- дитина має негативний образ свого майбутнього;
- дитина відчуває свою провину в тому, що трапилося з нею, її рідними, близькими, друзями.

У ситуаціях небезпеки та стресу дорослі для дітей є опорою, а їх емоційний стан – орієнтиром, індикатором безпеки. За цих умов педагог є джерелом психологічної підтримки вихованців. Педагог повинен не лише мати розвинену рефлексію, а й перебувати у стабільному стані, щоб вчасно підтримати дитину. Тому дуже важливо педагогам піклуватися про своє емоційне та фізичне здоров'я, оволодівати техніками стабілізації емоційного стану, розвивати стресостійкість як одну з найважливіших сьогодні професійно значущих якостей.

ІНФОРМАЦІЙНІ ДЖЕРЕЛА:

1. Підготовка вчителів до розвитку життестійкості/стресостійкості у дітей в освітніх навчальних закладах : навч.метод. посіб. / Богданов С. О. та ін. ; заг. ред.: Чернобровкін В. М., Панок В. Г. Київ : Унів. вид. Пульсари, 2017. 208 с.

2. Титаренко Т. М. Життестійкість особистості. Соціальна необхідність та безпека. К. : Марич, 2009. 75 с.

Інформаційно-методичне видання

ПОЗАШКІЛЬНА ОСВІТА СУМЩИНИ: РЕГІОНАЛЬНИЙ АСПЕКТ

Випуск, 2022

Засновник – комунальний заклад Сумської обласної ради –
обласний центр позашкільної освіти та роботи з талановитою молоддю

Друкується з 2009 року

Віддруковано у видавництві «Нота-бене»
Свідоцтво про видавничу діяльність ДК 4526 від 18.04.2013 р.
40016, м. Суми, вул. Прокоф'єва, 38
(0542) 700-751